

Goeien aard

loflied op de Brabantse keuterboer

Cor Swanenberg

*De dreve van Brabant die zen me bekend
Ik ben òn de taol van de mense gewend
En nerres ter wirreld wor ik oit he gestòn
Is de zon me' d'n aovend zoo onder gegòn*

(Uit: 'Brabant, ge veraandert' van Ad de Laat)

GOEIEN AARD

Loflied op de Brabantse keuterboer

Cor Swanenberg

1994

Uitgeverij van de Berg - Enschede

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Swanenberg, C.

Goeienaard / C. Swanenberg - Enschede : Van de Berg

ISBN 90-5512-032-4

NUGI 480

Trefw.: oorspronkelijk ; Brabants

ISBN 9055120324

© C. Swanenberg, 1994 Berlicum

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of welke andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

1. 't Zen gin kaoi jong die nor goei aauw aarde. (over goeien aard) 7
2. Ge komt hëndiger òn 10 jong dan òn èèn koew. (over geboorte en zo) 11
3. Veul kijnder, veul zegen, zin de küster en ie staak 't doopgèld in z'n tès.
(over de schooltijd en de talrijke gezinnen) 23
4. Krèk in 't gebroke. (over de puberteit) 39
5. Vrije, dè is soep ete me' 'ne vürk. (over vrijages en dergelijke) 52
6. Zò gaauw ge kaod genog gedaon he't, lèt de Lieven Heer oew traowe.
(over de trouwerij) 67
7. Ge moet 'nen boer gin half wèrk laote zien.
(over het volle leven en het eindeloze boerenwerk) 79
8. D'n boer is zò slim ès 'ne mins. (over vrolijke gevatheid en zo) 117
9. Ègge ouwer wordt kregde vanalles behalve haor en taand.
(over ouderdom en dood) 132
10. D'n boerestand is de ruggestrang van 't land.
(over het woordje boer in onze dialecten) 153

Goeien aard onder de kannidasse.

't Zen gin kaoi jong die nor goei aauw aarde

D'n aard hebben betekent dat men zich ergens thuis voelt. D'n aard nor de aauw hebben wil zeggen dat men dezelfde aanleg en hetzelfde karakter heeft als de ouders. Goeien aard geeft een goede soort aan: Hannus waar mar 'ne klèinen boer, mar hij hà wèl goeien aard van koei! Het is nog niet zo lang geleden dat een Westbrabants echtpaar zich in ons geboortedorp vestigde. De gemoedelijke buurlui verzochten de nieuwkomers ter kennismaking op de koffie. Er werd goed gebuurt en de ontmoeting was zonder meer een succes. Enkele dagen later treffen de buurvrouwtjes elkaar weer en de nieuwelinge wordt gevraagd of ze 'd'n aard al hà'. Ze antwoordt enthousiast: 'Jawel, maar de smid moet 'm nog aan komen sluiten!' Het mag duidelijk zijn dat de Westbrabantse aan de haard dacht. Voor een kind dat op zijn ouders lijkt, zegt men in West-Brabant: 'Die eet den aord aon gin vremde.' (Gastels dialect).

Door de tijden zijn er erg veel mensen van buiten Brabant de provincie binnengekomen om zich er blijvend te vestigen. Zij hebben er vaak goeien aard gekregen. Jantje van Berkel zei ooit in een verdrietige bui tegen zijn vader: 'Ik heb hier helemaal geen aard meer. Ik denk da'k maar weglomp!' In plaats van het manneke te troosten zei de ouwe heer: 'Ge he't groot gelijk, jonge, as ik 't me' goei fatsoen kon, dan dee ik 't ook!' Er zijn chauvinisten die generalizerend durven beweren dat Brabanders op zich goeien aard zijn. Hoe het ook zij, wij moeten bekennen dat wij er geboren en getogen zijn en er goeien aard hebben, ondanks alles. Wij willen proberen via anekdoten en gedichten een geheel te bouwen dat verloopt volgens de menselijke levensstijlperken, waarbij de boerenachtergrond vaak voorop staat. Veel van onze stof is opgedaan bij 't buurte'. Daarom hierbij ook maar even de laatste strofe van het gedicht Den Buurt van de Brabantse Poot, Willem van 't Hof:

*En als ze gaan slaopen is ieder voldaan.
Op tegenbezoek wordt vaneiges gestaan
naar wetten die nooit zijn beschreven,
gevat in omlijsting van Brabantsen aord,
tot eer van de buurtschap van oudsher bewaord
en steeds ongeschonden gebleven.*

En nu we 't toch over buurten hebben, er is een prachtig Brabants liedje van Thieu Sijbers over dit gegeven met de titel: Dè moete we òn zien te haauwe.

*Kùir-d'op Aasten op-in of op Ujen op-òn
Krijg-de licheluk buurt onderwege,
Want wor Brabanders wone en Brabanders gòn,
Kom-de ààlt nog gemoed'lijkheid tege.
Ok al jaagt dizzen tijd hël wè goeds van ons weg,
't Helpt zo wènnig um er over te raauwe,
Mèr dè buurte, ès ronde oer-Brabantsen trek,
Dè moete we òn zien te haauwe!*

(Uit Achterum binne; ook op de CD Gaondeweg ... dichterbij.)

D'n aard in D'n Dunge.

'Ne goeien hèrd um d'n aard in te krijge.

Omdat we zò goed d'n aard hebbe bij de aauw taol van ons provincie zullen we er veelvuldig gebruik van maken. De missionaris Piet Heerkens S.V.D. schreef daarover ooit: 'Iederendeen z'n moedertaol is verreweg de schoonste taol van heel de wereld,- et is de klaank van zijn eige laand, z'n eige volk, z'n tong, z'n hart, z'nen eigen aord,- mar ge moet meschien 'n jaor of tien in de vremde laande zijn geweest om in et diepste kuiltje van oe hart te kunne vuulen hoe wáór of dè-d-is.'

D'r bestò 'n aauw Brabantse uitdrukking 'ge he't pas erres d'n aard ègge 'r gescheten he't'.

Professor Toon Hagen beweerde: 'Voor mij staat vast dat het taalgebruik een van de belangrijkste elementen is van het Brabantse, of zo men wil het 'Brabants eigene'... (Hedde gij, zedde gij - Edde gij, zijde gij)

Of om met de Nisserooise bard Ad de Laat te spreken:

*..hel dees wirreld die verkupt
dè ge't 'n hel èind hèt geskupt
ès ge mar veul hèt gestudeerd
en vrimde taole hèt geleerd
mar ge kret hel oew leeve spijt
ès dè tot één ding hi geleid
dè ge'n 't Brabants vort vur altijd hèt verleerd.*

(Uit Rontelum 't haus van de CD Binnendur.)

Onze rode draad loopt van geboorte tot dood en begint met het kind.

*Het kind is schoon van aord.
't Heeft amper weet van leed of noojigheid.
't Kent geen kwaod, 't staat nog niet in 't krijt
want altijd is zijn jonkheid aangemeten
een superplieke van onneuzelheid.*

*De keinderkes, ze staan zo hoog!
't Zijn vliegerkes die God heeft opgelaoten
boven de stoppelvelden van den tijd.*

(Uit Keinderkes door Willem van 't Hof, Eersel)

Ge komt hèndiger òn 10 jong dan òn één koew

'Hádde jong ès gèrven òn 'ne gaast, dan hádde krèk pas nètjes opgepaast' is een zegswijze die verwijst naar de kinderrijke gezinnen van het oude Brabant. 'Ons moeder hà' alt' volk onder de scholk' ligt in hetzelfde vlak. Gerard Walschap zou hier eerder spreken van 'alweer een hoge schoot'. in West-Brabant heet het: 'Die een nun buik vol bééne' of 'die ziet er wir uit of dasse dur de maon gebakke is.'

Er zijn zeker nog meer van dergelijke zaken in de streektalen te vinden. Laten we eens een oer-Brabants geboorteberichtje van Cees Robben uit Tilburg ter verlichtiging hanteren:

Schoon geschaopen schattig kiendje...

Welkom in de wonderschoone wèèrld

*Schoon geschaopen schattig kiendje
Drölleke van vlees en bloed..
As 'n mölleke geborgen
In oew wiegske schoon en goed
Klutje, dè van God gin kaod wit..
Blozend brökske onverstaana
Ziende blend, dè lèèft en leutert
Tussen tuul en tussen kaant.*

*Kekt dan toch is bruurke, bluuke
Want den hemel zie zoo blauw...
En de botterblommen blinken
Van de weelde en den dauw
Wiegend valt den appelbloesem..
En 'n sneuwwit-frisse spraai
Leej rontom 't appelbumke,
Ooh zoo kösselik en fraai
Zonbeschenen leej m'n höfke
En in bloesem blad en blom
Bloeit 't felle jonge lèève
In de stilte rontelom.*

*Wörrum bloeit dè appelbumke..
Wörrum zie de locht zoo blauw..
Moette dè nog vraoge klutje...
Enkelt en alleen om jou...*

We zullen verderop meer van deze in 1988 overleden Tilburgse volksdichter en tekenaar citeren.

En alle jorre waar 't prijs.

Van wijlen Huub d'n Boer uit Den Dungen hoorden wij ooit een onvergetelijk doopverhaaltje:

"Ès 't kiendje gedòpt waar, dinne ze mee rècht ùit de kerk 'n borreltje vatten op d'n ònwinst. Dè waar dik 'n brandewijntje of 'n sneevelke. 't Bleef dik nie bij één borreltje en ès 't 'r dan 'nen hillen hoop ware geworre, dan dinne ze 'tjoep' d'n tram in.

Zoo waar 't bij Boer Gosses oit veurgekomme dè peter en meter nò stevig gepruufd te hebbe op huis òn dinne en d'n doopeling op 't biljèrt liete ligge. 'nen Andere keer waar d'r op 'n doopfisje onderweges zoveul gepruufd dètte drinkers tijd wò'n trugwinne. Dùrrum gonge ze dwèrs dur de kampe (wèilaande) nor huis. Mar nouw wier 't kiendje op dieje trugweg verlorre! Dè waar me wè; dieje klèine waar gewoon ongemèrkt ùit z'ne "cocon" gegleje. Hij wier nòdderhand leevend en wèl truggevonde. Ze kwame van Nijvelder...

Ze gaven in onze omgeving de pastoor graag mede de schuld van de grote gezinnen. 'Die kwaamp ummers geregeld d'n thèrmemeeter opnimme en de zaak ònupere'. Hij kwam dan eens horen of er wel aan de op- of uitbouw van het gezin gewerkt werd. Hij wilde weten of 'de klèinste nog nie toe waar òn 'n stintje op z'n kùpke' en of 't'r nog nie in de sprèij gehukt waar'.

Het lijkt wat veel macht voor de parochielijder en we vermoeden dat ook zonder hem menig groot gezin in de Brabantse wereld tot stand zou zijn gekomen. Er waren vaders in onze regio die vertwijfeld uitriepen: 'Ik hoef 'r mar me' m'n pèt nor te goie en 't is al wir zò wijd!' Op sommige plaatsen was 't werkelijk 'laojen en losse me' de stònde kaar'. 'Ge zò't 'r 'n kiendjen afkrijge' zinne ze oit en dè dinne ze ok. 'D'r ware d'r zat die d'r buukske vol hà'n' en dat betekende dat ze al tien kinderen in hun trouwboekje hadden staan.

Over grote gezinnen gesproken:

*'Veul was honk 'r alted òn d'n draod,
heel veul jong dè waar 'n hil gekloot.
Hil risse van dè speul, die klèinmanne,
zùrgde vur 'n stel, vurral groote, panne.
Ge zaagt vur de deur al òn de klumpkes:
daor he'n ze bij de koffie ok veul kumkes...'*

Om met de Stichting Kek Liemt te spreken:

'ne Kuus kwaamp uit 'n koei, 'nen bag uit 'n zog en 'n veuleke uit 'n merriepèrd. Mèr de klèin kiendjes die kwamen in Liemt, nie beters te weten, uit 'ne palmbo. En 'ne palmbo ha zowè alleman in Liemt. In d'n hof, bè de put, kort bè 't hoos of ergend op 'nen hoek of kaant van de misse, ston ie. Zoveul van die buskes stonnen d'r dè niemes d'r af din verskieten dèt'r bè de miensen elk jaor 'ne klèine geboren wier...

Hoe dê de klèin hummelkes gemakt wieren en wie ze brocht, daor wies gin man iet af. Daor wier nie aon gedocht en nooit over gepraot. Vurral nie mi de keinder, ok al waren ze al 'n hil dil groot. Es 'n lillijk jong bè de mister op de taolskool ofbè de nunnekes op 't klooster hierover iet vroeg, waar 't krèk of ie 'n gat in d'n himmel sloeg. De zuster keek dan krèk ès 'nen onwijs en de mister din ès of ie d'r gin staar af wies.'

(Uit Van moorpijp naor palmbo)

Jong te pèrd.

Dat het toch niet overal zo vlotte met de kinderschare moge blijken uit het volgende: Dieneke, een mismoedig moederke, komt bij dokter Wiegiersma in Deurne. Het vrouwke zit met het levensgrote probleem dat ze kinderloos blijft en daarom is ze na veel omzwervingen bij de beroemde dokter terechtgekomen. Het menske komt na lang wachten aan de beurt en heeft graag wat aanspraak. De dokter blijft erg kortaf reageren, maar Dieneke praat honderduit. 'Ja, m'neer d'n dokter, ik zal 't oe mar irlek zegge; ik ben al bekant overal geweest en d'n innen dokter zi' di' en d'n andere da', mar 't hëlpt allemòl niks... En de lesten dokter wor ik waar, zin da'k 'ne versleten èierstok hà'. Wiegiersma onderzoekt haar en zegt na een lange stilte: "n versleten eierstok?... de hele hennenkooi is naar de klote!"

De onverbiddelelike lekendiagnose: 'Ons Dien kan gin kijnder krijgen, daor is ze nie vur ingericht' stoelt op dezelfde achtergrond.

Er is ook een Brabants vertelsel van Nicolaas van Tolentijn dat met kinderwensen verband houdt:

Er bestaat een heilige Nicolaas wiens naamfeest in september valt. Op die dag wordt er in sommige kloosters brood gebakken dat bijzondere kracht moet hebben. Het kan tegen ziekten en voor extra gezondheid gebruikt worden. Drika was al een heel tijdje getrouwd met haren Tinus en ze zouden zo graag een zoon hebben die later de boerderij over zou kunnen nemen, maar dat was hun nog nooit vergund. Wel hadden ze al een flinke dochter van veertien maar die was enigst kind gebleven. En nu was Drika naar Eindhoven gestuurd om daar bij de paters het gezegend brood van Nicolaas van Tolentijn te halen. Het gewijde brood was met zorg versnoept, maar er gebeurde niks met de vrouw van Tinus... Wel met hun dochter! Dat jonge ding was lelijk over tijd en daarom ging Tinus zelf op hoge poten protesteren bij de paters. Toen hij daar bij broeder portier zijn nood geklaagd had, zei de aangesprokene met een stalen gezicht: 'Ja, m'n beste man, maar ge moet zo'ne mik natuurlijk ook nie laten slingeren!"

De problematiek van de vruchtbaarheid (bij dier èn mens) waarbij toch de pastoor weer indirect de schuld of de eer krijgt, speelt een belangrijke rol:

Gerakt.

*Boerke Bèrt die boert 'r hard en goed
Alleen z'n vee, dè wil nie krèk zoowès hij wil
Z'n koei stòn rillijk hog in 't bloed
Mar ze behaauwe noit en dè-j-is wèttie wil*

*Hij zi' de pastoor dèsse mar nie behaauwe wille
Die knikt en begriip 't goed, 't boerreleeve
Hij wit wèl wè Bèrt me' z'n vee gèire hà' gewille
En beloof't 'r Bèrte stal de zegen 's te geeve*

*En zoo gebeur 't, um 's kort te zen
Nò 'n mònd of wè kùmt 'r de pastoor 's heure
Hoew Bèrte koei 't nouw verhaauwe he'n
En of ie nog zò dik nor de stier mot leure*

*'Oo nee, p'stoor, nouw geuget krèk zò'k wò
Nouw heget stalvee ammòl innins al mee behaauwe
Goewd dègger zigt, 't wier tijd dè'k oe bedanke zò
En ik maag lije dè't m'n koei vort vol gòn haauwe...*

*Mar, m'nheer p'stoor, één klèin dingske moe'k nog kwet
Toen gij hier me' 'we kwiskwas zoo kwaampt zwèije
Toen denk' dègg'ons wefke iets of wè gerakt ok he't
Want dè hùfke hoef ik nouw ok nie mer in te zèije..!'*

Meestal waren er heel veel kinderen. De spreuk 'ze he'n daor aacht jong en ès de zon schijnt nege' verwijst naar het gemak waarmee de families uitbreidden. Gezinnen van tien, elf, twaalf man waren geen uitzonderingen. Men zei: 'Veul kijnder èrmt nie; 't helt oew in eer en de motten ùit de klee'. Ook beweerde men wel: 'Veul jong haauwe de schimmel ùit 't brood'.

Het was geen zeldzaamheid dat er drie hele kleine kinderen in één gezin waren: 'nen hèn-

dere (aan de hand), 'nen dèndere (die net zelf loopt) en 'ne komvort (een kind dat steeds maar stil blijft staan). Platte kijnder zen 't hèndigste, zin Klaar en ze kreeg ieder jaor 'ne klèine. Er werd dus veel me' de krommen èrm of me' de kromme slip gegaon. Die kromme arm of kromme slip verwees naar de aangehaakte korf of opgenomen schoot waarin het presentje voor moeder en kind zat, meestal wat klein linnengoed en 'ne peeperkoek of krintemik. Zo'n kraamvisite werd ook wel aangeduid als de kiendjeskoffie.

Soms werd het jaarlijkse kraambed wat te veel. Dat gold ook voor Drika van Oss die jaarlijks 'in de prijzen hing'. Op een gegeven moment zit zij met een paar vrouwkes te buurten en het gesprek gaat over wateraders en wichelroedes. Die wateraders zouden de verborgen oorzaak zijn van reumatiek en alle mogelijke andere klachten. Drika heeft de wijsheid van haar buurtgenoten aangehoord en verzucht: 'Ja, ja, mar d'n innege wötteraojer wor ik schrik af heb, is d'n dieje van onzen Driek!'

Het is voorgekomen dat de pasgeborene bij de visite zo erg hilde dat de moeder haar man toevoegde: 'Wiegde gij nouw ook 'ns efkes, want de helft is van jou!' Vader moet daarop nuchter geantwoord hebben: 'Laot mijn helft mar efkes janken!'

In het begin van onze twintigste eeuw was de kindersterfte nog groot. Daaraan herinnert een droevige anekdote uit Den Dungen:

Bij Van den Broek werd een tweeling geboren, Jan en Piet genaamd. Om de borelingen uit elkaar te houden had men de een een lintje om het armpje gebonden. Nu was er dat op een nacht vanaf gegaan. 's Morgens daarna lag een van de mannekes dood in het wiegske.

De overlevende noemde men Piet. Nu, na jaren, vertelt Piet nog wel eens over dit trieste voorval. Hij besluit zijn relaas dan met: 'Nou weten ze bij ons thuis nog nie of onze Jan dood is of ikke..!'

Bij grutvødders op de slip.

Het lied *Wa zal 't z'n kuntje vaore van Peter Haans (Geldrop)* begint bij de geboorte van 'n mens:

*'n Schoon begin van iedere mens,
Dè is nog aalt' z'n wiegske.
En hij is volmaakt gelukkig ook
Mi 't vliegen van 'n vliegske.
Wa kiekt dè loeterke, 't is toch wa,
Al pienter uit z'n bôleke.
Wan lekker jungske is 't toch,
't Is krek 'n ollie dölleke...*

(Van de LP *Brabant van de zonnige kant*)

Het gebod 'gaat en vermenigvuldigt U' werd in de eerste helft van de twintigste eeuw volgezaam in praktijk gebracht. Frans Hoppenbrouwers uit Valkenswaard verwoordde het als volgt:

*Trees van Jan van Tòntjes
hî wir ne klèinen opgezet,
den tienden of den elfde,
dè weet ik nie zó nèt.
't Húis is daor al lilluk vol
en de klèinste hebbe' gin schoen.
Snapte gij nou wurrum dè dè vollek
gewóón mèr dur blè doen?*

(Uit 'n snee irluk bróód út de kempe)

Bert Kuijpers (Helmond) zingt met verholen ironie: 'Maar Brabanders - da is zo fijn - Daar kunnen er nooit teveel van zijn: Geen zaadje gaat hier in 't zand verloren!..'

(Van de CD Hurt 's efkes hier!)

En als er dan veel waren in zo'n huishouden, kreeg je zaterdags overal dezelfde taferelen.

Om met Henri de Booi te spreken:

'Halve naagmiddig moeten de jong in bad. In bad wil zeggen: in de tèjl. Wè smòndes diende vur de witte en de bonte was, wordt sotteres ingezet vur de 'levende have'... De tèjl gi vol kaauw watter út de pomp en 'n por moore gloeiend heejt watter vant bromolliemesjientje. Neven de tèjl liggen 'n por stukken vierkantige zeejp, 'ne harden schrobborstel en 'n badhandschuuntje. En dan natuurlijk de onnatuurlijke schèjning van de geslachten: meiden uurst.... jonges weg...

(Uit Gruuwn watter.)

Vandaag de dag gaat dat volgens Krèk wè'k wó wel anders:

Doesje

*De muddèrn moeier dien bèij d'r jong 's in d'n does.
Ze vond d'r klèin zò rèin dèsse hard òn't waasse moes.
Daor stò' dan d'r dochter bloot en ok d'r jongste zuntje.
't Durske kekt nor d'r brurekes afwéijkend bloot kuntje.
't Mèiske vreugt dan: 'Wurum he' hij 'n stukse meer ès ik?'
't Jungske laacht en kekt umblig en he' de gròtste schik.
Moeier is taboes zò bùi, wil wèl 'n irlek antwoord geeve.
Ze zi': 'Es gij nouw zuut zet en ge kregt d'n ted van leeve,
dan kregde gij ok vanèiges ok nog wèl 's oit zò'n ding..!'
't Schoot 'r zoomar ùit, 'n sort ùitgeflapte ingeeving.*

*Vòdder leest de krant, mar heget ammel wèl geheurd.
Hij zit te laache dèttie 't zòwè bekant bescheurt:
'Jaa, m'n doesje,' ruupt ie 'en ègge nie zò braaf dan zet,
dan kregder nog 'nen hillen hoop van die zoo mitterted!'*

Dat de opvattingen betreffende het verwekken van nageslacht zeer veranderd zijn, moge blijken uit de Milheze-limerick van Thieu Sijbers uit Steensel:

*'n Goeiig pestörke in Millis
Vijnt dè't ôn z'n doopvont wè stil is
Dor wordt rond den torre
Te wènnig geborre
Sijns dètter in Millis de pil is.*

Jong uit de rog.

"Veul kijnder, veul zegen," zin de kùster en ie staak 't doopgèld in z'n tès

Dat de kinderzegen betrekkelijk is, blijkt uit de sleutelzin van een van de voordrachten van Nol van Roessel die betrekking heeft op deze rijkdom: 'Ge slòt me' oewen èige start 't spèk van de toffel.'

'Ès ge me' oewen èrmoei ginne raod wit, zedde nie wèrd dègge ze he't', zei men wel ter vertroosting. In een arm, kinderrijk gezin in onze naaste omgeving stond ooit een van de jongste kinderen voor het haardvuur in zijn (enige) natgeplaste hemdje. Hij riep klaaglijk: 'Moene, stoken, want ik rook nog nie!'

'Nou moete gullie mooi gòn speule', zin 'n druk moederke tege d'r klèin klòtveegerkes, 'en zùrgt dè ge gin èrm of been brikt... en hegget hart nie dègge zèiknat thuis komt, want dan breek ik al oew botte!'

Echte armoe waarbij mensen honger moesten lijden, kwam op de Brabantse boerderij niet of nauwelijks voor. Het was dé oplossing voor de grote gezinnen; de eigen produkten werden geconsumeerd. Er waren veel monden te vullen maar ook veel arbeidskrachten onder een dak. Iedereen in het boerengezin moest meehelpen. Zelf hebben wij jaren gedacht dat de naam 'gemengd bedrijf' in de wereld was gekomen omdat jongens én meisjes allemaal hard moesten meewerken op de boerderij. Laten we eens even kijken naar de kinderspelen in West-Brabant:

*"Want leut da m'n aaltij aare
't Kom zoo toch nooit wir vrom
En brakke da me waare
Ik deink d'r dikkuls om.
Reepe, toppe, vechte, kloppe
Bommekette om n'n seint
Snoek gaon stroppe, of mee proppe
Schiette nor 'ne grooten veint.
Knarre'n, akke, ragge, brakke
Slotje sprienge, puitte slaon,
Potteleem bakke, vliegers plakke
Meej n'n groote steirt d'raon!*

*m'n emme 'n ut toch wel is
 Wad'al te veul verbruid
 Dan kreges me wel schellis
 Mor daor waar 't ok mee j uit.
 Me baojde 'n in ut Vortje,
 Me zwomme'n in n'n weel,
 En nooit bleef 't 'r 'n bordje
 'Verboden Toegang' eel.
 Fiepers snije, toome breije
 Schiette mee n'n katteprul
 Of mee tijje, ezels rije
 Net as in 'n peirdespul.
 Bellekes trekke, zakke spekke,
 Vuurke stoke buitenaf,
 Klotjes zette, school verlette
 En dan 's Woensdagsmiddags straf!*

(Fragment uit Oonze jonge tijd, gepubliceerd in Van Roosendaol nor Indië; leven, werken ideeën van C.J. Dekkers.)

Jan Steenbergens verhaalt van zijn jeugd aan de oostkant van de provincie in zijn liedje Gin korre kaod.

*Verrèkte rotjong, hee wittet nog!
 Dè't vruger ok gelijk nie mog!
 En dègge dè oew niej gère zegge liet
 Mar witte dè vandaag d'n dag
 Nog steeds unnen hillen hoop nie mag!
 Dè is en blef alted 'tzelfde lied
 Dus wè dè betrèft speule we arig kiet
 Verrèkte rotjong, hee wittet nog
 Dè't vruger ok gelijk nie mog!*

Aauw jong.

*Want witte dè op d'èkkers van de nonne
'nen hille grote plak gruun knöllekes stonne
We mènde dèsse d'r 'n enkelde nie zò'n misse
en dègge'r zo vergimmes van kost pisse!
Dèmme op 't getaarsde schuurke van de 'Sam'
dinne mete wieter van ons 't hogste kwam...*

*Hoeme mi ons knikkerkes nor huis toe drölde
D'r mi de klomp optùirde ègg'onrèns spulde
In Rijers' zonnen hof onder d'appel gonge
dè links de stèr- en rèchs d'ogstèppelkes hongre
bè "t Poeierdeuske' bèlleke dinne trekke
in Boer Janse zonne rog laagte verrèkke.*

*Dèmme bè 'de Zuute' onder de note ginge
'd'n Brouwer' z'n k'staan d'r noit lang ònhinge
de kerse bè Van Hiddel verdommes smakte
mar van z'n pirrekes òn de looperij rakte
Bè Pietje Baate's al z'n kroesels bietste
dinne kèke wieter 't wédste kwaam mi spietse...*

(Van de CD De moeite wèrd.)

Ook Jan van Diepenbeek uit Uden vertelde ons over de tijd dat de vogel der jeugd vliegt: 'Achteraf witte dètter nen houwp beij kwaamp keeke. Er moes veul gewerkt worre op de boerderij, tenminste beij oons. Ons moejer moes òk veul meehelpe: in de zommer op 't vèld en dan hasse òk de hènne aatijd. En dan dè grouwt houshaauwe. (...) Beij oons aate we taomelik goewd. Elk jaor wierener un pòr vèrkes geslacht, mistal aauw zeug. We hèn èges eier en òk nog wà in den hof. Umèt ons moejer un proper mens waor, moesse we òk elke zòtterdig in de koip. As we dør allemòl in gewist waore, dan wier dè sop gebroikt um al die klompe te waasse. Dan waor ut vur ons moejer nog laang nie afgelouwpe; ze moes turnao nog unne kwak sokke stoppe en dè allemaol beij zòn kaoi ollielèmpke. De klirròzzie dè waor òk wà. Alleijn den aawste krig af en toew wà neijs, wà te klèèn waor dè wier vortgevat.

En às er erges unne versleten hoek in zaat of ne winkelhaok dan wier dè netjes oitgestukt.
(...)

En dan hadde nog dè vèègte! Der wier wa af gekrakilt. Weij meune greust mè ons klompe vèègte... as we de kappotte skùlp mar mè 't aander stuk meebraogte. Dan waar de skaoj nie zo grouwt want dan kon er onze vajer wer unnen ollinge van maoke mè un ijzerdreujke er umhèn. Der waór hoast aat wà asser veul joong waore. En dan dè leijre nog, 't moes, anders kridde slèèg. Mar onze kop stoonder bekant noit nòà. Beij oons konne we allemòl taomeluk goewd mee, mar der waore òk joong beij... dan kon oons pèrd 't nòg bètter. Onze vajer zin aat: 'Agger veul hèt is er nog leecht unne goeie beij.'

Als er met veel kinderen maar met moeite aan de kost te komen was, beweerde men dat zo iets goed was, want 'lang èrm is zèlde rijk' en 'èrm me' ere hoef niemes te dere'. Wederom kreeg de pastoor ten dele de schuld: 'Haauwde gij ze mar èrm, dan haauw ik ze wèl stom' zou hij tot de burgemeester gezegd hebben.

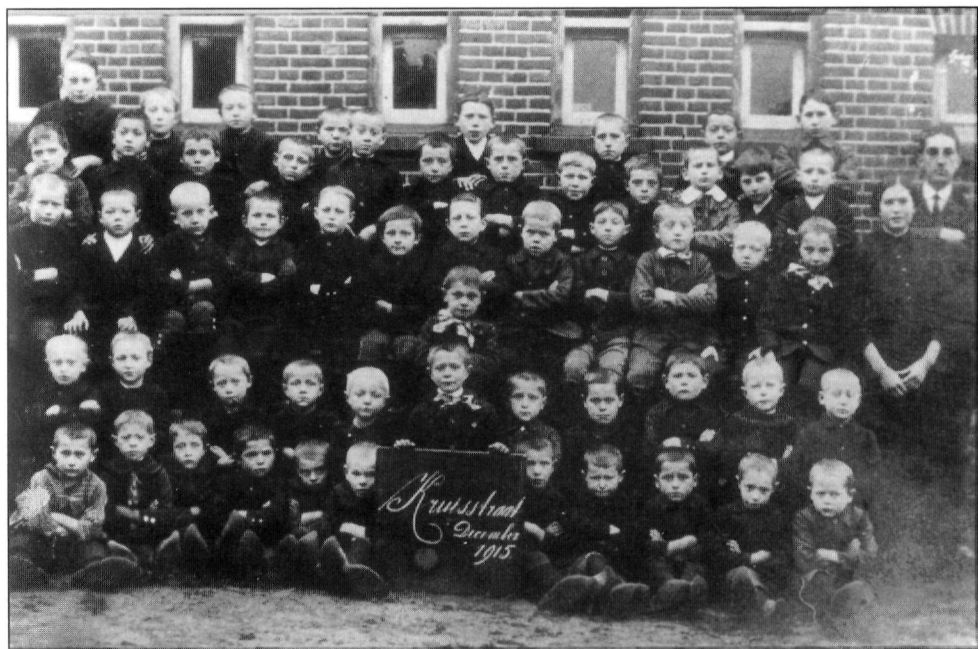
Over zijn Eerselse schooltijd dichtte Willem van 't Hof:

*We sprongen als veulens en liepen pertoe
op de speulplaots en soms in de gangen.
Ik zie daor aan haoken de kleeer van de jong,
de petten en dassen nog hangen.*

*En wier op den duur dan de vrede wat saai,
('t Is schand da'k 't zeg haast, gaddorie)
dan kwamp er gemènljik de klomp bij te pas
en kraaide de grootste victorie!*

*We kenden, dat spreekt, ons lief en ons leed.
Maar de toekomst lag wijd veur ons open,
al moesten we gauw al en zonder perdon
in 's levens gareel leren lopen....*

(Uit Schooltijd, gepubliceerd in Gepalmdde rog)

Aauw schoolfoto út 1915 me' mister Van Pinxtere

In ons geheugen zitten onuitwisbare herinneringen aan 'schoolse' vechtpartijen, waarbij wij, 'hei-kneuters' het moesten ontgelden.

Thieu Sijbers verhaalt in dichtvorm van zijn Nijnselse schooltijd:

*Op veul momente in oew lève
Gô-de in gedachte t'rug;
Duuzend dinge kom-de tege,
Want den tijd gô raozend vlug;
Alles lijkt zo kort geleje,
Of 't gist're is gebeurde;
Vat, hoe gè vur't uurst nô school gongt,*

*En 't is krèk of ge 't wir hurt:
Aap, roos, zeef, muur, voet, neus, lam, Gijs,
Riem, muis, ei, juk, Jet, wip, doos,
Hok, bok, kous...*

(Uit Lèès-plènkske, gepubliceerd in Aachterum binne en gezongen op de LP Speulender-wijs. Ook op de CD Gaondeweg ... dichterbij.)

Wij leerden lezen volgens een later plankske met aap, noot, Mies en ook wij hebben heldere herinneringen aan de eerste stappen op de 'grote school'.

Martien Goossens (Sint Anthonis) schreef het gedicht Piepke verbèèrge en dat is het 'schoolse' verstoppertje dat bij ons wegekruiperke heet:

*Oonder de lèèste straole zonneshien
Potten de kiender wie 'm mot zien
Ik tel uut mit de moond vol kruut
Aa wa wie weg!!!*

*'t Pùüske is beej de schuur
Hardop tot honderd telt de klène Gien
De uuwgskes stief dicht tegge de muur
Wie nie weg is, mot ze zien*

*Gratje zit oonder d'n bèèrestroek
Hèllumke achter d'n holtmiet in de wei
Mietje in 'nen doonkeren hoek
En in de hoondekoi zit Tei*

*'Honderd' ruupt Gineke en drèèjt op 'r tiejn
lùùt zich nie wiet van 't pùüske lokke
Uut de hoonskoi stekt un biejn
Tei isser beej, die is betrokke*

*En as de schiemer 't veld bekruipt
In 't durrep leuje de aovendklokke
Kunt Moen nor buute, kiekt en ruupt:
'Nor bed gullie!' Ze het ze geliek inèns betrokke.*

Tusse tèt, tuit en todde.

Er waren goede en slechte leerlingen.

Kiske zei ooit: 'Onze Koos is d'n uurste van de klas in reekene, onzen Addrie is uurstes in leeze, ons Mieke is uurstes in alles, en ik... ikke ben alt' 't uurste buiten ès de school tuit is!'

In een schoolklasje in De Peel hebben de kinderen zich aangewend iedere keer als er iemand niest uit te roepen: 'Gezondheid!' De meester bevalt dit regelmatig gezamenlijke gebrul niet erg, temeer daar hij zelf de laatste tijd vaak verkouden is. Daarom gebiedt hij zijn leerlingen te breken met de gewoonte. De kinderen doen natuurlijk wat er van hen gevraagd wordt. Op de dag dat dit nieuws kenbaar gemaakt werd, was Joris echter niet aanwezig. Als hij weer op school komt, moet de onderwijzer opeens vreselijk niezen. De klas blijft volgens afspraak stil. Alleen Joris roept, vertrouwend op het gebruikelijke luide geroezemoes: *'En verrèkke zal ie!'*

'Morgen zal onze klas ingeënt worden,' zegt de juffrouw. 'Zorgt dat jullie allemaal netjes je armen gewassen hebt voor je naar school komt! Allemaal begrepen?'
Dan klinkt de stem van Pietje d'n Boer van de achterbank: 'Links of rèchs, juf?'

De meester doet op school simpele proefjes. Hij heeft een glaasje water en een glaasje alcohol en wil aan de hand daarvan het gevaar van alcohol verduidelijken. 'Om te zien is er nauwelijks verschil,' zegt hij. 'Nu neem ik een regenworm en doe die in het water. Er gebeurt niets bijzonders.' Vervolgens legt de leerkracht de worm in de alcohol. De worm kronkelt even en zinkt dan levenloos naar de bodem. De leraar richt zich tot Ties op de voorste bank en vraagt: 'Wat kun je uit dit experiment nu vaststellen, Ties?' Ties antwoordt vlot: 'Dè alcohol goed is tege de pierre!'

Natuurlijk zijn er ook nogal wat onmisbare stijlbloempjes op school ontsproten: *'Ook een kraai kan nuttig zijn. Zij loopt achter de boer met de ploeg en pikt de wormen uit zijn voor...'*

'Aan de sloot zit een boerenmeid die een koe melkt. In het water echter is dat juist andersom...'

'Als de inspecteur op school komt, moeten wij praten, terwijl onze meester zwijgt. Zo krijgt de inspectie een betere indruk...'

De onderwijzer vraagt een hardleers 'rekenwonder': 'Als je twee stuivers op zak hebt en je verliest de een na de ander, wat blijft er dan nog over?'
Het verrassende antwoord van Toontje luidt: "t gat, mister!'

Gerard Ulijn noteerde in Stroj op ut dak:

'Jonges,' vreugt de mester, 'Wie kent ur un mooi spreekwoord?'

'Ikke,' zi Wimke. 'Zak ut is zeige?' 'Ja, ja,' zi de mester.

Wimke hòlt dòn en zi dan: 'Vele grote make un kleintje!'

Een rijke boer haalt zijn dochter op uit het dure internaat.

*Onderweg vertelt zij hem voorzichtig: 'Pap, één dingeske moe'k
oew wèl zegge, mar ik dùrf bekant nie. Ge moet nie beus worre,
pap, mar ik ben nouw nie krèk òlling maagd mer...'*

*Vader sjagrijnig: 'Maar durske toch, nou gade gij hier al drie
jaar naar diè dèftige duur school en nou praatte gij nog zo plat!'*

Er is ook heel wat te melden over hël klèinmanne:

Pèt

D'r kùmt 'ne vrimde mins zoo op de misse

Um 't een en 't aander ùit te komme visse

Rond de boerderij ziet ie mooi gin man

Ik gò erres mar nor binne, denkt ie dan

Op de vurstal kùmt ie unne klèine tege

Zònne snotpin van ik schat 'n jaor of nege

De vrimde vreugt hum wor dè hullie vòdder is

Dan blekt: de klèine is klèin mar lang nie mis

Onze pap, oo, die zal wèl bij de vèrkes zitte

Daor zit ie alt' rond dezen ted, dè witte

En weijr nog zi' dieje klèine strante strop:

'Ge kunt 'm kenne, want ie hà' z'n pèt nog op!'

(Uit Krèk wè'k wó.)

Kinderen kunnen er ongevraagd vanalles uitflappen. Zo wilde de pater op school eens weten wie van de leerlingen er 's morgens de dag begon met het morgengebed. Daarom vroeg hij Hans: 'Wat doe jij als je uit bed komt?' De jongen antwoordde: 'Ikke? pissen, pater.' De pater kijkt verstoord. Dan vraagt de geestelijke hetzelfde aan Peerke en die antwoordt: 'Ik doe altijd eerst bidden, pater.' 'Goed zo!' zegt de eerwaarde opgelucht. 'En hoe lang duurt dat bidden van jou dan wel?' 'Net zo lang als da' ik pissen moet,' zegt Peerke triomfantelijk.

Op de durskesschool in Nuland.

Toen een meisje met haar kleine broertje baadde en het jongetje het verschil ontdekte, mopperde hij: 'Gullie durskes moet ok altijd alles kapotmaken, ok!'

Nu we het toch over baden hebben; ge kent hopelijk nog dè Alziend Oog met 'God ziet mij' d'rop. Ge hà't wèl variante me' 'God ziet alles', mar dan waarde nèt zò goed nat, want dan zaag ie aow ok, wor. Dè oog hong vruger overal in d'n hèrd. Dè waar toen nog zo'n bietje 't Diploma van 't Geloof, mar gelèijelijk òn is 't wè in 't verdus gerakt en b'ons is 't oog op 't gutje terèchtgekemme. Toen he'n ze b'ons op de geut 'n badkèimerke gemakt. Ge kent dè wèl: zò'n plestiek gerdijn me' zò'n drüpding d'raachter. Daor is 't oog krèk in te komme valle. Ès jong he'n we daor 's oit 'n dichje op gedaon en daorbij hà'n we ons Nèlla op 't oog gehad. Die din daor d'r eige waasse en nouw waar ons gedichje op heur d'r lijf geschreve en Nèlla hà' 'n schòn lijf, vurral in heuren pubertiteit. Toch is 't mar 'n klèin vèrsje geworre:

Tuk

*D'r hong 'n plaot bij 't bad
De fijn, aauw lùì d're nijste nuk,
'God ziet mij', dè ston daor op
In groote, schònne, forsen druk...
En't durske waar zò goed gebaauwd
En zò schòn rond van stuk...
En ze schrief 'r ok mooi onder:
'En wè hi' dieje God geluk!'*

Giel van Gastel (uit Wouw) schreef ons: 'Frieke van d'n Boer' vroeg de mêêster, 'wa doet 'r op? Vanmorgen waard'op oe swaarkendags en nou 'ed' oe kemuniepak aon.'
'Da kom, mêêster,' zee Frieke, 'omda we vanmiddag af motte braanden.'

Het oude Driekske van Alebeek uit Den Dungen vertelde ons dat hij in de tijd van zijn schooljeugd zes weken extra vrij kreeg om de 'koei te huje'. De zomervacantie duurde al vier weken, maar Driekske had tien weken schoolvrij. Hij weet ook nog dat de boeren begonnen met het bijluchten van het pluimvee. 'Ja ze lieten 'ne lantèire d'n hille naacht òn bij de kiepe. Dan linne ze beeter. Dan kosse ze 't gat beeter vijn!' Het kwam volgens Driekske vroeger nogal

eens voor dat de kinderen op de hooizolder naar jonge katten en eieren gingen zoeken met brandende lucifers. 'En dan vergate die klòtjong nog dik die lucifers ùit te blaazen ok!'

Meester Goossens heeft zijn klas gevraagd: 'Wanneer klaagt 'n boer 't minst?' Als er geen antwoord komt, zegt hij zelf: 'In februari natuurlijk.' 'Waarom?' vraagt een attente leerling. 'Omdat ie dan maar 28 dagen heeft.'

Ad de Laat (Nistelrode) zingt op zijn eerste LP Brabant ge veraandert over zijn schooltijd:

*De katechismus he'k geleerd
althans ik heb 't geperbeerd
mar viel ik over Gods gebod
waar meepesant m'n boks kepot...*

(Uit Rontelum 't haus ook op de CD Binnendur.)

De school vormt een belangrijke stantie in de kleine kruisweg van ons leven. Het is de opstap naar beroep en maatschappij. Dat dit niet altijd helemaal waar hoeft te zijn, bewijst Thieu Sijbers:

*Wie jong is zal 't 'ns efkes klaore,
Vijnt elke wijze raod aauw-wijve-praot;
Strak zalle ze, d'r gat verbrand en zittend op de blaore,
Ons goewd gemènde mening mète mî 'n milder maot.*

*We hebben 't o zo goewd vur mî ons kijnder,
We gunnen ze 'n blijvend blij bestôn:
We rèèk'ne zoveul jaor nog lere en ze zijn d'r,
Um dan, ès kroon op 't wèrrek, z'in de WW te laote gòn...*

(Uit Nie geleete eijer zijn kô telle...)

Jan Steenberg (Berlicum) bezingt allerhande 'schoolspellekes' in zijn lied Speulketierke:

Refr.:

'Bok, bok, bok, hoeveel horres?'
klonk 't onder 't speulketier.
'Bok, bok, bok, hoeveel horres',
dè waar ons schoolvertier.
Mi' alterhande spèllekes
vulde we ons speulketier,
mar mi' 'bok, bok, bok, hoeveel horres'
ha'n we toch 't miste plezier.

Aon de spèllekes op de speulplòts
denk ik dik mi' veul schik trug.
'k Zie de misters zoo wir kùire
mi' de haand op d're rug
en terwijl ze 'converseerde'
hebbe ze dik d'r lot getart.
Umdè wellie ze torpedeerde mi'
'Kyrië mi' unne lange start'.

Of 't nouw knikkere waar of 'kalle'
in d'n hoek tege de muur,
minne pintol dur 'n ruit din knalle,
ge din't ammel mi' veul vuur!
En onderwijl we 'pèrdje reje'
bè de groote op d're rug,
klonk de bèl wir over de speulplòts,
God, wè gonk zò'n ketierke vlug!

In de hogste klas dinne me 'jorre'
en d'r wier ok stiekum geròkt,

van ons fietsstuur ha'n we 't horre
'r mi' 'brandglas' afgestòkt.
Ok dinne me 'veeterke schroeie'
of makte van 'stiek' unnen bal
en ge 'klepperde' nor school toe,
mar 't moist von ik van al.....:

(Van de CD Méér dan de moeite wèrd!)

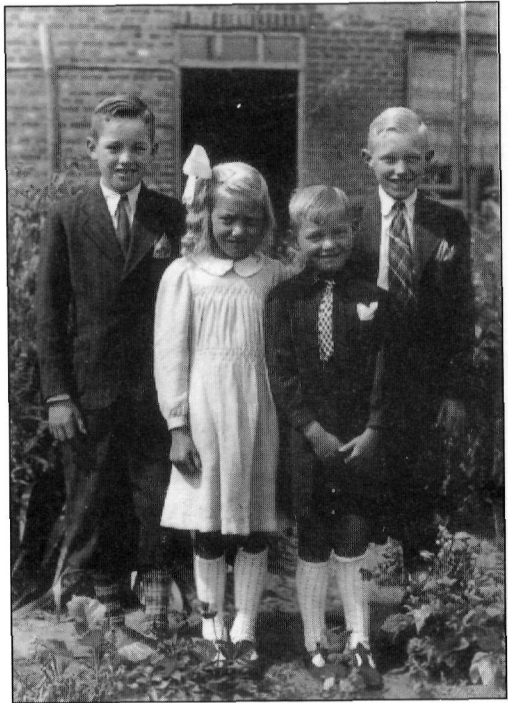
Wim van Boxtel (Goirle) heeft herinneringen aan een nòg oudere Spulplòts. (fragment)

Hier joegen we onzen haktol
mee 'n zwipke over 't stuupke.
Spulde we pik en pook mee laboone,
dè din we mee 'n groepke.
Swenters mokte we slipperbaontjes,
langs de pomp in de snoow.
In de kruin van lendeboome,
zaat 'ne vink, 'n mus of sproow...

(Uit Brabantse bonte kermis.)

Lya de Haas (Vinkel) heeft een lied in
haar repertoire waarin de veranderingen
in het onderwijs op de jongens- én
meisjesschool aan de orde komen:
Klasse klusse.

Tusse vruger en vandaag
daor li' 'n leeve tusse
zò hèndig ès't de mister hà'
z'n klasse zen nouw klusse

Sondusse grutsighèid.

*In d'n ted van driekwart-boks en klompe
ving 'n jong op school nog volop klapp' en stompe
èssie nie oppaaste bij de mister
ègge't nouw bekekt; 'n hil aander school vort ister
Gingde vruger aap, noot, mies òn't schrijve
dan moes't in't vol lokaal wèl rustig blijve
want èss'oew hurde, gingde ze al beure,
kriegde me' de stok. Nee, ze moessen oew nie heure...
èn zuster Merie, wèl potverdrie,
die hà' de wend d'ronder
die stonter vur d'r klaslokaal
ès 'n waar dragonder*

Tusse vruger en vandaag...

*Nouw zen op school de jong vort hil wè vrijer
't ontzag vur de mister verdwent steeds wijer
Hij zal noit mer tege d'r orre pere
toch krul 't 'r èssie z'n kont mar dùrft te kere
Nee, de jong he'n nouw gin skrik mer van de mister
'n beeter verhouding bij 't leren ister
Leesmoeiers gòn 't bild vort mee bepale
òn strengheid is op skool gin eer mer te behale
en straffe, nee, dè dutie nie
al zal't 'r nog zò krulle
Hij hetter me' die inspraak
z'n èige laote kulle*

*En denkt ie òn z'n uurste school
me' van die aauw schuin banke
dan kreg ie 't wèl 's te kaod
dan kan ie grif wèl janke...*

*Mar èssie dan die speulplòts zie
me' al die bonte kleure
dan denkt ie 'tis zò kaod nog nie
't bleift 'n schòn gebeure...*

(Van de CD 'n Lutske me' Lya's.)

'Vandaag d'n dag', zo vertelt Thieu Sijbers in een van zijn voordrachten, 'gòn alle stomme-
linge vort nor de middelbare school... Vruger waar ik d'n innege!'

Krèk in 't gebroke

Wanneer ge te groot waart vur servèt en te klèin vur toffellake en ge vielt alt' tusse twee stuuil in de aasse, dan noemde ze dè dik 'krèk in 't gebroke'. Ge hurde nie mer bij de snotjong, mar ok nog nie bij de grote. Over zo'n mèiskes van vruger lezen we in Van moorpijp naor palmbos: *'Es ze gin êrpel moessen krabben gongen rond negentienhonderd de miste Liemse durskes mi 'n jaor ofzeuven toe 'n jaor of elf, twêlf naor de leerskool bè de nunnekes. Mi de twêlf jaor waar 't naor skool gaon dik afgelopen en ha'n ze genog geleerd um aachterin mee aon 't wêrk te kunnen. 't Waar toen hil gewoon dê de keinder ês ze van de grote skool afkwamen en sommige dik al eer, mee dinnen werken. Hoe klèin ze ok waren, de mêidjes ha'n thoos al gauwêchtig iet te prissen. Licht wêrk waar d'r lichelijk en kaoi wêrk nog meer. Mojer ha gêre dê d'r durske op de geut de skotels waaste, de lippels en verketten mi zaand en aasse poetste, de klomp skuurde, mee din hêlpen vur 't eten te zörgen, d'n hêrd aonveegde en zandte, de misse opskarde, de vurstal uitkeerde en op de stal de êier van de twêlf kiepen, die ze ha'n, uit de kôrf haolde. Ok op de klèin kiendjes paassen, êrpel mee hêlpen rapen, spieren rapen, mee hêlpen waassen, loopmêidje speulen, de koei hujen en al diejen aard van dinger waren vur 'n aonkommend durske goei wêrk dê d'r paaste. 't Moes en 't kos lichelijk mi wê nêjgerei iet in mekare frotten. Van zuster Johanna ha'n de miste durskes geleerd hoe ze 'ne kous moessen brêien, 'n slaopmuts haoken, 'n duukske borduren, 'nen borstrok verstukkeren en ok ha'n ze van dees zuster geleerd hoe ze van 'n auw hemd 'n nêj kossen maken. Kos mojer d'r êigen durske ês ze van skool afkwaamp goedzat gebruiken, dan bleef zo'n mêidje thoos en werkte druk mee aon. 'nen Aoling en dag, 'n aoling week. 's Werkendaags en op zondaag en hêilige daag. Zo'n mêidje kwaamp bekant nergend nie...'*

Over de 'jong kêrels' van toen vertelt 'tzêlfde buukske:

'Es vajer kremer, mêtseler, snijer, bêkker, êrbêiersmiens of timmerman waar, dan ha'n de jong die krèk van skool afkwamen, wêinig of gin wêrk. Ze moessen langst de straot mer 'n bietje wêrk op 'n aander gaon zuken. Wijer leren, op 'nen enkelde nao die naor de aovondskool gonk, waar d'r dik nie bè. Pas ês ze 'n jaor of virtien-vijftien waren, gongen ze mi vajer mee en bleven dan dik in 't vak. De boerenjongens gongen ês ze van skool afkwamen en dik al eer, nogal 's mee aon 't wêrk. Vajer ha lichelijk wêrk vur d'r. Mee hêlpen voeieren, mêlke, de koei stauwen en hujen, mi de kaar vaoren ês 't 'n hêndig pêrdje waar, êrpel en hout binnenhaolen, mi de kreugen krûien, mee hêlpen krabben, wêien en oogsten

Rog òn de gaast.

en zo van alles. Es vajer 't wo' of ês mojer d'r jong liever op 't prevaat zaag dan aon taofel, dan gonk zo'n jungske nogal 's gauwêchtig veur 'nen appel en 'n êi, de kost en 'ne zackênt op 'n aander. Veulteds ês knêchje of koeihuujer die de koei twee keres op 'nen dag van mei toe Alderhêiligen van en naor de wêi stauwde en d'rop lette dê de koei nie uit de wêi kwamen. Waren de jungskes vort wê groter, dan waren dees jong kêrels mee boerenknêcht. Sommigte trokken buitendörps um d'n inne of d'n aandere boer te gaon dienen. In Best, Acht, Rooi, Boxtel, Oirschot of nog wijer toe Tilburg toe kwamen ze terêchte. Ge had ok verskêij jong boerekêrels die in Liemt bleven. Bè vajer thoos op de boerderij ês ie wêrk zat ha of bè 'nen boer die gin êigen volk ha en 't betaolen kos. Vur 'n klêin traktement dinnen ze 'n aoling jaor wruuten. Van d'n urste mêrt toe Sinte Maerten ês ze d'r nie uitgepeesd waren. 'nen Aolingen dag ha'n ze te werken...'

Het kwam bij grotere boeren voor dat de tweede zoon voorbestemd was om priester te worden. Zo verkondigde onze oud-pastoor eens in een royale bui: 'Onze vader zei tegen mij: 'Gade gij maar leren, want gij zijt veul te stom om boer te kunnen worden!'

Toen de buurt van zijn jeugd hoorde dat de jongen voorbestemd was voor het priesterschap en naar het seminarie ging, wilden zij zekerheid van de vader omtrent de geruchten. Deze was zeer duidelijk in zijn antwoord: 'Ja, hij moet mar pestoor worre, want hij dugt nerres anders nie vur!'

Cornelis Verhoeven wijdt een boeiende passage aan het werk van boerenkinderen in Zonder een zucht, een hoofdstuk uit zijn onvolprezen boek De resten van het vaderschap:

'Mijn ziel, en waarschijnlijk die van ons allemaal, is samengesteld uit zijn zuchten. Daarmee sprak hij de meest gebiedende en onontkoombare taal. Alle vermoeidheid, teleurstellingen en verwijten die zijn vaderschap hem bezorgde, werden daarmee vertolkt. Ik herinner mij een vakantiedag in het begin van de oorlog. Ik ging naar de akker waar hij bezig was een aanvang te maken met het maaien van het koren. Zuchtend legde hij de zucht neer. Zonder helemaal overeind te komen, met de hand tastend in zijn pijnlijke zij, strompelde hij naar de rand van de akker. In de schaduw van een struik stond daar een blauw geëmailleerd kannetje met koude thee. Hij draaide het deksel eraf en goot het vol. Toen pas richtte hij zich helemaal op. Met een fletse blik overzag hij zijn werk. Aarzelend legden zijn lippen, grijs van stoppels, een ring tegen de scherpe rand van het deksel. Hij spoelde de thee lang en luid in zijn mond voordat hij hem kloekend doorslikte. Weer zuchtte hij, nu om aan te geven dat een nieuwe fase van het vermoeiend karwei moest beginnen. Terwijl hij met de mouw van zijn boezeroen het zweet van zijn voorhoofd veegde, besefte ik weer eens dat ik niet van harte zou kunnen antwoorden op de

De zegen van de zoon.

vraag die moest komen en die met de zucht eigenlijk al gesteld was. 'Zo, Cornelis' zou hij zeggen; hij gebruikte altijd die plechtige naam als hij zijn bedoelingen wilde verbergen, een soort van guitigheid die in de loop van de jaren tot een duidelijke code geworden was, 'zo, Cornelis, zou dat niet een mooi werkje voor jou zijn?' Hij bleef hopen dat ik het werk ooit mooi zou vinden. Het koren dat hij gemaaid had, moest nog gebonden worden. Omdat ik vakantie en dus een zee van tijd had, omdat ik nog jong van lijf en leden was en goed kon bukken, omdat ik toch al zoveel kostte en wel eens wat terug kon doen, om al die redenen die ik altijd van anderen hoorde, lag het voor de hand dat ik zou inspringen. Een goede zoon helpt zijn vader bij het werk, dat is vanzelfsprekend. Maar commanderen deed hij nooit. Het mag onzinnig klinken, maar ik zou hem dankbaar geweest zijn voor een bevel, voor één ondubbelzinnig bevel in mijn hele leven. Ik heb nooit een bevel gehad, evenmin als een klap of een rechtstreeks antwoord. Het bleef bij voorstellen, suggesties en verwijtend zuchten. Ik haatte het stomme toeval dat uitgerekend boerenkinderen altijd in het werk van hun vaders betrokken worden en dat zij getaxeerd worden op hun bereidheid daartoe, maar ik wist ook wel dat hij een even grote hekel aan boerenwerk had als ik. Het was hem opgedrongen door zijn afkomst en zijn onherroepelijk levenslot. Daarom kon ik pas na lang oefenen een voorzichtige weigering over de lippen krijgen en die werd dan nog altijd van binnen uit afgestraft met een pijnlijk schuldgevoel, het antwoord op zijn zuchten. Maar op die middag liet ik het niet zo ver komen. Ik denk dat mijn schuldgevoel mij naar het veld gedreven had. Nog voordat vader de kan weer had gesloten, bukte ik mij al over de eerste schoof. Ik zag hem verontschuldigen glimlachen.'

De weg naar volwassenheid was niet geplaveid. Er waren heel wat hindernissen en plagerijen die de puber moest doorstaan. Jonge gasten die zich al wilden scheren, kregen te horen: 'Gij oew eigen al scheren? Gø' mar efkes op d'n hoek van 't hauws staon, dan wèijt 'r dè bietje konthaor vanèiges wèl af!' 'Mittie jonge meide is 't ok altij wà', liet Giel van Gastel zich ontvallen. 'Ze lōpe mekaant in d'r blōôte koont. En agge d'r naor kekt, vienen z'oe 'ne vuile vullik en agge nie kekt, dèenken ze dagge ziek zijt.'

De puberteitsperikeltjes zijn mooi verwerkt in een liedje van Wout van Venrooij uit Loosbroek:

*Onze vōdder zin alted, ons moeder zin dik:
'ge it wà de pot schaft, al is dà mar mik,
ge zult nor me luisteren of ge maauw't of ge knort,
of dà ge zo groot às de kerktorre wordt.'*

In de rog òn d'n ogst.

*Ja, zo waar 't vruger, ja, zo waar 't toen
Doormee he'n we 't in diejen tijd moete doen.
En waar d'r dan iemand doormee nie kontent,
dan zinne ze: 'wà bende gij toch verwend.'*

*Zo groeide ge op, ja, zo werde ge groot,
ge kreeg nie te veul, ze kenden oew maot.
En wodde 's iets dà de groote al hà'n,
dan zinne ze, 'daor kredde gij buikpijn van'.*

*En as ge wou't roken, zoàs vòdder dà din,
dan zinne ze, daor kùmt beslist niks van in.
Mar dinde 't stiekum, wà uit 't gezicht,
dan zinne ze: 'Hedde oew bokspijpe dicht?'*

*En às ge gingt vrije, zo jong às ge waart,
dan zinne ze: 'dà lupt beslist nie zo'n vaart.'
Mar duurde 't te lang, ja, dan rieke ze in koor:
"t Wiegestroi zit nog aachter z'n oor!"*

*Praot ik over vruger me' m'n keinder der bè,
dan zegge ze: 'Vruger, dà's gelukkig vurbè.'
Mar maauwe ze dur, zoàs ik vruger din,
dan hou ik ze veur, wà ons vòdder alt' zin.*

(Van de CD De moeite wèrd)

In Hooikoorts (spelend in 1955) speelt de puberteit een belangrijke rol:

'De hele boerenfamilie zwoegt al enkele dagen in de polderkamp aan de Grind. Alleen de oudste zonen niet. Die zitten in militaire dienst. De boer zelf heeft het leeuwendeel van de werkzaamheden verricht. Eerst het maaien van het hoge gras, dan het keren van de volle banen. Vervolgens moeten ze met zijn allen het gedroogde gras weer bijeenrijven om het aan de opper te krijgen. Het hooi heeft een heerlijke geur en het schaften in het hooiveld geeft iets gezelligs. Ze zitten met zijn allen tegen een hooiopper en de kan koude thee, waarvan het deksel rondgaat als gemeenschappelijke drinkbeker, is in het midden geposteerd.

Ön't hooi.

In de namiddag staat de hele hooikamp aan oppers. Alles is voorspoedig verlopen. Ze zullen 's anderendaags paard en wagen lenen en dan moet er in zo kort mogelijke tijd alle hooi binnengehaald worden.

De volgende dag is het weer volop hooilucht, maar toch is er weersverandering op komst. Er moet stevig doorgepeesd worden om de hele oogst droog op zolder te krijgen. De radio heeft onweer voorspeld.

Nu zijn oudere broers er niet bij zijn, mag Gee voor het eerst voerman spelen. Eenvoudig is dat niet, want hij moet tevens de grote opgestoken happen hooi gelijkelijk verdelen over de steeds hoger wordende wagen.

Met voldoening stelt Gee vast dat ze al eenflink gat in de kamp geladen hebben. Het paard moet uit

alle macht in de haam gaan hangen om de volle vierwieler weg te trekken. De hachten knarsen. Als het paard eenmaal op de grindweg loopt, is er verder geen kunst meer aan. Bovenop gezeten heeft hij een heerlijk uitzicht over de Maaspolders. Het goedige dier weet zelf de weg. Alleen voor het achteropkomend verkeer moet de jongen af en toe naar 'hot' sturen.

Bij het kruispunt naar Tenblakke scheren de takken van de oude lindebomen voor de Roskam rakelings over zijn hoofd. Gee plukt in de gauwigheid wat geurige lindebloesem. Hij hoort de bijen zoemen in het hoge lover en snuift de lekkere lucht op. Een lichte lach naast hem laat hem schrikken. De jongen heeft onverhoeds gezelschap gekregen van een zigeunermeisje. Ze heeft lindebloempjes in haar zwarte haar. 'Verdomme, waar kom jij opeens vandaan?', vraagt Gee verward. Ze glimlacht en zegt niets. Ze is fris en in opvallend fel oranje gestoken. Hij vraagt zich af, hoe zij zo ineens bij hem heeft kunnen komen. Hij is nergens voor gestopt en heeft haar niet eerder gezien. Ze moet in de lindeboom gezeten hebben. Het meisje zit uitdagend naar hem te kijken. Het maakt hem verlegen. Nu staat de lucht bol van naderend onweer en buiten het zware ritme van de paardehoeven wordt het geleidelijk aan akelig stil. Gee heeft het benauwd. Hij wijt het aan het weer.

Ze komt dicht naast hem zitten en lacht. Wat is ze knap! Haar opvallende donkere ogen glimmen. Haar gladde gelige gezicht is volmaakt van vorm. Haar jurk heeft een hoge split. Gee kan haar broekje met vrolijke froezels boven haar blote bovenbeen zien. Ze zit zo dicht bij hem dat hij haar kan ruiken. Het geurt naar linden en de zomer en iets onbestemds. Indringend aangenaam...

Ze legt haar hoofd tegen zijn schouder. Er gaat een schok door hem heen. Ze moet dat gevoeld hebben, want ze kijkt hem even aan. Zijn hoofd bonst als hij zo dichtbij in haar fonkelende ogen kijkt. Er ligt een teer blosje op haar wangen en ze heeft een mooie mond. Ze is tenger en lenig. Onder haar dunne jurk ziet hij de rondingen van haar kleine borsten. God, wat is ze mooi!

Hij moet haar kwijt voor hij thuiskomt. Niemand mag hen zo zien. Zal hij stoppen? Zal hij haar duidelijk maken dat ze weg moet?

De jongen kan zijn ogen niet geloven. Zojuist zat ze nog naast hem, tegen hem, aan hem en nu loopt ze daarginds, zijn mooie zigeunerinnetje! Een gevoel van opluchting welt in hem op, maar dat maakt al gauw plaats voor verwijt en spijt. Waarom heeft hij niets gedaan, boerensukkel die hij is! Hij heeft haar niet eens zo ver kunnen krijgen dat ze iets verstaanbaars zei. Een daverende donder verstoort zijn overdenkingen. Hij laat het paard het laatste stukje huiswaarts draven. Elke minuut telt nu. De wagen wordt haastig onder het open hooiluik gereden.

Iedereen is op de hooizolder, behalve Gee's vader. Het hooi wordt met grote happen opgestoken. Ze ploeteren voort tot eindelijk de gaffel op het hout van de paardewagen te horen is. Een verlossend geluid. Bijna gelijk met het langverbeide gestommel van klompen op het hout van de hooiwagen kletteren de eerste grote droppels op de planken. Het onweer heeft werkelijk op hen gewacht. Witte bliksemschichten worden gevolgd door rommelende donderslagen die geleidelijk aan verder weg klinken. De bui drijft over.

Er verschijnt een regenboog aan de hemel. Heerlijk frisse ozonlucht vermengt zich met de kruidige geur van vers hooi. Ze snuiven voldaan hun longen vol. Ze hebben het gehaald!

Ook in 'Kermis' (vijftiger jaren) spelen pubers de hoofdrol:

Gee flaneert over het overvolle kermisterrein. Het is plezierig te kijken naar het uitgelaten volk en te luisteren naar de muziek. Er zijn meisjes die duidelijk op pad zijn een vriend te

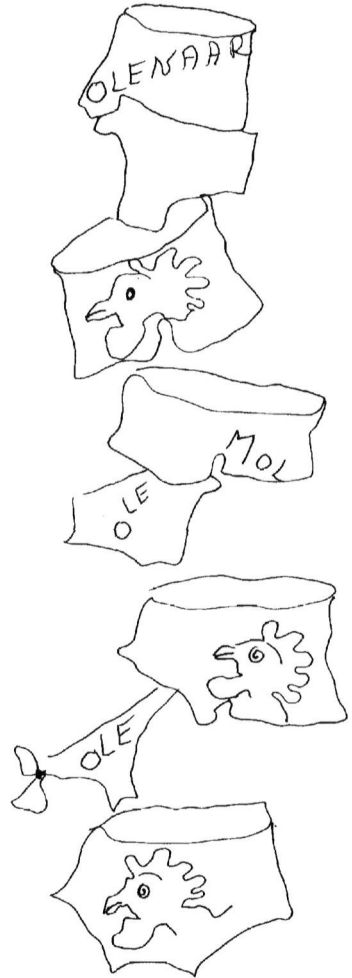
vangen. Sommige grietjes hebben al een maat en vermaken zich in de schommels of bij gebrek aan beter in de zweefmolens.

De meisjes in de schommels vormen een speciale attractie. Veel grieten dragen ondergoed dat uit het schaarse na-oorlogse linnen van meel- en graanzakken gemaakt is. Zij dragen ongewild en onbewust een hanekop op hun achterwerk, de hanekop van het merk Sluys met de opvallend rode kam. Het komt zoveel voor dat Gee er wel zo'n twintig geteld heeft en telkens weer bezorgt het hem enig plezier. Gee moet eraan denken dat hij zelf getooid gaat in een onderbroek met OLE in het kruis, overblijfsel van de merknaam MOLENAAR. Gelukkig kan niemand tegen zijn onderbroek kijken.

De jongens in de schommel hebben zoveel plezier met hun meisjes dat het bij Gee enige afgunst opwekt. Waarom wordt er telkens zo gelachen wanneer het schuitje vanaf het hoogste punt neerdaalt?

Is het de remmer die de schommels voor overslaan moet behoeden en telkens weer in actie moet komen? Misschien de vreemde gewichtloze sensatie van de stijj-daal-overgang? Nee, opeens weet Gee het; hij heeft het gezien! Juist onder de hoogteluifel, voor het schuitje aan zijn neerval begint, komen de jongen en het meisje tot een kus!

(Uit De Blankboom)

Jo van Heeswijk uit Vorstenbosch vertelde ons dat Bertha van 't Krèppenèind van de cake-walk kwam met haar benen omhoog en dat er PATENT (van de linnen bloemzakjes) op haar 'zolder' te lezen was. Toen was dat uit nood geboren linnen ondergoed al uit de tijd. Jo's makker zei bij het zien van zoveel weelde: 'Kik daor die Bèrtha, die he' toch nog patent op d're radio!'

Meen uurste meid is een kolderiek verhaal van Willem Iven (Bakel) uit zijn boekje 'Uit het land waar men houd-oe zegt':

Ze is me aalt bijgeblivven meen uurste meid, al is het ok al goed laang geleejen. Ik heb er nie laang mi gevreejen toch nie. Kie, want zij ha enen houteren poot. Ge moet weten dek in dien tijd nog wa verlegenechtig waar, en ik waar toen nog nie zo ene knappe jongen ok nie, toen nie. Ja wezenlijk waar, enen houteren poot. Maar het waar wel enen echte. Van hout, weette wel. En die waar zo mi ene schroef an heur vaastgemakt. Hoo hoo, ge moet nou nie te gauw uw konklusies trekken. Want ge denkt er nou ovver na hoe of ik dan wel wist hoe of dieje poot... Nou, da kwam zo. Kie: zij wou mi alle geweld mi meen op dansles. Ik daacht: hè toch. Mar alla. En durrum gongen wij-liên op dansles. Ik wou ummers ene goeie jongen vur heur zin, ziede...

Naw waar daar iets aaregs op die uurste dansles van ons. Een nij ervaring. Kie, as wij-liên leengs-um deen waalsen, potdorie dan wier zij aalt groter! Want dan gong dieje schroef eruit. Mar azze we na een kneepke van hur in mijnen erm weer rechts-um deen drijven dan wier ze weer kleinder.

Chô ja. Ik brocht hur ok naar huis, want da heurt zo. De aander jongens haan meen al eens gezeed da ge wa moet blieven waachten als ge een meidje bij hullie thuis hedt teruggebracht. En nou haan ze bij hur thuis zo'n huis mi een fijn portiekske, en daar denen wij durrum efkes blieven staan en blieven waachten. Tja.

En toen... hee! Toen viet ze me toch in-ins hurre rok omhoog, potdomme! En ikke daacht: Ah, daar zulde het hebben wat de jongens bedoelen mi da blieven waachten. Mar nije: ze viet gewoon de sluttel van den haak an hurre poot vur de veurdeur open te maken...

Hè toch.

Over een ondeugende puber die op zijn Westbrabants gezegd 'alle blommekes overvloge' en dus alle meisjes het hof gemaakt had, schreef Thieu Sijbers een pikante limerick:

*'n Spermaniäkske out Reusel
Zin z'n meidje, nog jong en onneuzel:
'Gô daor mer 'ns stôn,
Dan vrije we ôn,
Ik hou naom'luk nie van getreuzel!'*

Maar in het gedicht 'Mèèj' van dezelfde auteur klinkt het serieuzer:

*Es wir de skônste mônd van't jaor
Miraokels siert 't land
En Jan en Treeske mî mekaor
Gôn wand'le hand in hand;
Es Amor gèèr bespiedt en mikt,
Ze rakt dan allebèèj
In't hartje, dè zo tint'lend tikt,
Dan... kijk ik wel opzij
En snuif ik vorsteluk de locht
En pruufig ik: 't Is wir Mèèj!*

Daarmee zijn we aanbeland aan de volgende lus in onze rode draad: de vrijage.

Vrije dè is soep ete me' 'ne vùrk

Vrijen dat is zo lekker, hoorden wij ooit beweren, dat is alsof ge soep eet met 'n vork; daar krijgde nooit genoeg van.

Toch waren er nogal wat hindernissen bij de vrijage. Er waren nog nauwelijks voorbehoedsmiddelen, zoals ook blijkt uit het volgende:

Vruug in de wèij, vruug vèt

*Egge vort 'n durske gèires zaagt,
dan wier d'r wè van oew verwaacht.
't Hiette dan dègg'al gongt vrije.
Toch kost dan nog nie alles lije.
Dinde't 'r inne keer 's goed neeve,
hadde't schòn gedaon vur hil oew leeve.
Ge wiest dan vort van bescheid,
ge waart wèl òn oew leste meid.
Hà't onder d'n draod dan durgefreete.
Ge kreegt ze overal goed ùitgemeete.
Ge wiest wor Eva's appels honge,
waart in de kerk geweest en hà't gezonge!*

(Uit Krèk wè'k wò)

Er waren heel wat uitdrukkingen die op vrijages duiden:

't Is mistal zoo dè meid en knècht 'r ofwèl vrijt of alt wèl vècht;
(gaan dienen werd voor meisjes vaak als gevaarlijk en bedenkelijk beschouwd;
Op de één plòts deugt de knècht nie en op de aander d'n bös nie.)
Vrijen onder één dak is schaand mar ok 'n groot gemak;
Neef en nicht vrijt licht en boer en zuster nog geruster;
Vrijen is zuutjes praoten en hard liege;
Wie vrijt me' zin wordt 'r dik tegenin.

*Op 'n laandweegske, dè lèijt nor hullie wèije
Lupt 'n ònkommend stel. 't Haauwt mekare vaast
en d'r gò 'n snuutjen op en neer zoo tussembèije.
D'r wordt mi' gemonkel en gesmiespel rondgetaast.*

*'t Is vurjaor. De wèij stò' òlling vol mi' blomme.
Bij de koei spult hollig al de lènte dur de kop
en d'r is één koew op 'n aander krèk geklomme
en ript zoo reijend rond ès spuult ze pèrdje-hop.*

*D'n boerrejonge zieget en 't makt 'm ekstra freet,
kekt toch wèttie kekt nor die spulse koei!
Mar 't maak 't mèidje nie kaauw en ok nie heet,
ze blef heel nuchter en zi' zoo slès: 'Bè foei!'*

*De jonge kekt en kan't nie goed mer langer leije.
'Dè zò'k gerdommen ok wèl wille, der,' zoo zittie.
Dan zi't durske, dè daor nie over wil gòn streije:
'Kunde gerust, dè zen ons koei toch ummers nie!'*

In het Liempdse Van moorpijp naor palmbos lezen we over de jong kêrels:

*'In de winterdaag, op daag dèt'r iet te doen waar en op zondag ès ze 't vee nie moessen verzörgeren, waren ze 's ooit mee afgewerkt. Dan ha'n ze ted um 's ergend hinnen te gaon. Naor de familie of 'n goei kennis, naor 'n fist of 't lof, naor 'ne kermis of beevert, naor 'n hêrbêrg of stil kruugske. Of ze gongen ergend, dik in de buurt, steentje kêtsen of skrêpke steken, buurten, prullen of mi 't een of aander durske speulen. 't Waar krèk zo 't trof. (...)
Ze wiesen wie een of meer durskes ha zitten, welke mêiden mee d'n rijstenbessem in de hofheg staken en welke mi ginne riek te voejeren waren. Ze dinnen ôk praoten over 't vrouwvolk van wie ze mênden dê ze thoos in den hêrd of op de bank bè 't bakhoos of onder de vlierstruik zaten te blieken um te zien of t'r nie iemes van die jong kêrels aonlin. (...)
Ha 'ne boer verskêij durskes dan waar 't dik druk in den hêrd. Vajer, mojer, de keinder, dik nog grutvajer, die nie stêrven wo en 'n tante, die nie trouwen kos en dan al die jong kêrels, die op fortuin uit waren. (...)*

Op veul plaotsen zagen d'auw lui nie gère dèt'r iemes kort bè of neffen d'r durskes op den

törfbak neerkwakte. Ge worde urst gewicht en gewogen. Ge moest zowê effe zwaor zèn, dan kos 't. Waarde ês jonge kêrel te licht, dan kreegde van d'r auw lui ginne goeie praot. Ze keken oe mee buiten. Vur iemes, die niks ha ês z'ne kop, waar 't dan ted um op hoos of op 'n aander te gaon. 't Kos ok goed zèn dê zo'ne jonge kêrel mee in de gaoter ha dê 'n durske hum gêre ha en d'r auw lui 't leejen dê ie dikker kwaamp.'

Ònkommend vrouwvolk.

Sommigte jong kriegen ok 'ne goeie raod mee vur ze op 't vrijerspad gonge: 'n Koew van de klèij en 'n wijf van de hèij, dan kunde pas boere! Kik, 'n klèij-koew waar natuurlijk beeter ès 'n koeike van 't zaand en van vrouwvolk van d'n hèijkant wier alt' gezeed dèsse wisse wè werke waar. Bij sommigte boerre hong de punder aachter de deur; daor wier uurst gekeken of ze bij de vrijer wèl genoeg koei hà'n vurtie ès partij goed zat waar. Ok zinne ze 'boer hurt bij boer'.

Er zijn ook tedere liefdesliedjes te vinden in het 'Brabant-jargon' zoals de serene zang van Gerard van Maasakkers uit zijne Nuenense tijd:

Lieke vur Mariken

*Mariken, Mariken, vur jou is dit lieke,
Mariken, Mariken, de wereld vur jou,
Mariken, Mariken, dit klein melodieke,
Mariken, Mariken, da zing ik vur jou.*

*Ik gaaf oe zo gère, de zon in oew leve,
ik gaaf oe zo gère de maon en de sterre,
de beum en de vruchte, de zuiverste luchte,
de vogels, de bluumkes, 'n leve vur jou.*

Mariken, Mariken,...

*Mer de beum zen haost dood
en de vruchte bespote
de zuiverste luchte, die zijn al gaon vluchte
en de zon in oew leve, kan ik oe nie geve,
al wa ik kan doen, is wa zinge vur jou:*

Mariken, Mariken,...

*Ik zal vur oe zinge van alle schoon dinge,
van alles wa nog nie te laat is, misschien;
de beum en de vruchte en de zuiverste luchte,
de vogels, de bluumkes, 'n leve vur jou!*

Mariken, Mariken,...

(Van de LP Komt er mer in. Ook op de CD Nog 's.)

Peter Aarts uit Deurne bezingt zijn lief als volgt:

*Dörske, min dörske, kom hier in min èrem
Dörske, min dörske, kom hier an min zij
Dörske, min dörske, kom hier dè'k jaw wèrem
Dörske, min dörske, kom veilig bai mai...*

*Zo heil dicht bai jaw gé de zon weer an 't schijne
de wereld verandert, de lucht wordt weer blauw
den tijd die sté stil en min zörg verdwijne
laot mai heil min lève vort schuile bai jaw...*

(fragment uit het lied op de LP Vur wà me lief is. Ook op de CD Wie wa bewaort.)

Gescharrel in de Bimd van Arie van Roozendaal (Eindhoven) is een boeiend vrijage-verhaal dat wij in verkorte versie weergeven:

*Lang, al heel lang geleje, liep ik
met 'n mèdje erbij in de Bimd.
Zij had vrij veul gevreeje, mar ik,
ik, ik waar in 't vrijen nog vrimd.
Ja, ik ha'r wel 's over gelezen.
En ik wis wel zowà hoe 't ging.
Mar um 't zèlf te doen is in wezen
às ge 'rveur staot 'n heel aander ding.*

*Ja, ik ha't 'r wel op, ja dà wel.
Mar ik ha't er nie op, nee, dà nie,
zo'n gevuul van: ik zit in de knel.
Zo van: Nou moet ik over de knie.
Ik docht: jongen, wà ben-de begonnen.
Want 't ging me gin twee èllen breed.
Laag'k in plaots mar aon 't zwembad te zonnen.
Dan ha'k 't misschien nie zo heet.*

*Ik, ik keek 's naor rechts, zo naor heur.
Zij keek ook nèt naor links, zo naor men.
En ze laachde. Ik kreeg vast 'n kleur.
Zij zo goed wà van plan kunnen zen.
Zuutjes kuirden we zo nog 'n endje.
We ha'n geen van te bèien veul praot.
En ineens viét ik zo mar d'r hândje,
zo ineens, da'k 'r zèlf van verschoot.*

*Ik verklaarde m'n liefde zo 't heurt,
ondertussen wà kussen en zo
op d'r wàngskes, mooi bèi um de beurt,
en din wijer gewoon heur mar nao.
Nou we stonnen voort arig te smakken.
En toen moes ze naor moeders helaas.
Mar de slag ha'k 'n heel eind te pakken.
En dà kwaam me nog dik zat te paas.*

(Van de LP Hèi & Zij)

Ad de Laat bezingt zijn liefde in Rijk:

*ik zo'w nie wille misse, nog nie vur 'n miljoen
want wè zo'k zonder aow mé 'n miljoen moete doen
nojt mer klage, nie mer preke en stréije
nojt mer vrèile, mé 'w vèchte en vréije
ik wil oew nie kwijt
'k hè 'w zo noddig, al wor 't nojt gezid
umdè'k gewoon verwaacht, dè ge 't out oew èige wit
ik wil oew nie kwijt
ge makt me zo rijk.*

(Van de CD Tusse zommer en winter.)

Bijne me' dobbelè wis.

Peter Haans uit Geldrop beschrijft de weg naar volwassenheid en vrijerij in:

*Wa zal 't z'n kuntje vaore:
D'r loopt ie wèr, wa kèrel zeg,
Hij krie 'ne snor zo'n bietje.
Z'n hurkes kamt ie in ne krul,
Hij zie vort gaer 'n grietje.
't Duurt nie laang, hij higget een,
't Is z'n olliedölleke.
En zij gao tot de wieg wèr trug;
Ze noemt 'm krullebölleke.*

*D'r èrmke houdt ie stevig vaast,
Bij 't wandelen mi mekaore.
Ze vliegt nie weg, vur geen miljoen,
Mi bietjes gaon ze spaore.
Vur 't schoonste wa vur hun bestaot,
't Saome kanne trouw'en.
Wa is 't toch schoon die scharreltijd,
Zo moesse ze 't kanne houwen.*

(Van de LP Brabant van de zonnige kant)

Met moeite vinden we erotisch getinte spreuken in ons Brabants. Niet dat de gemiddelde Brabantse dialectspreker minder amoureuze openingen zou hebben dan keizerin Theodora, maar seks en erotiek verkeerden in een taboesfeer. Voor een vrouw met een flinke boezem, zeggen we dat ze 'schòn kumkes op de kaast' heeft, iets wat ons altijd sympathieker in de oren klinkt dan 'veul hout vur de deur' of het jongere 'schòn koplampe'. Het tegenge-

stelde van een aantrekkelijke borstpartij werd aangegeven met: 'de die he' nog mar ertjes op de plank'. Een dame met een 'sehr offenerziges' décolleté heeft 'd'r tabbernaokel ope stòn'. Gaat het erg ver, dan kan het 'tot òn de zones' reiken. Het woord 'zones' slaat niet op de erogene navelomgeving, maar op het kruisteken waarbij de hand bij het zeggen van 'de zoon' ergens bij de buik belandt. Bij vrouwvolk was men vrij onverbiddelijk in zijn oordeel. 'Ze is goed gesneje van orren en poote' stond tegenover 'ès de die giestere nog knap waar, dan hisse tenaacht veul geleje!'

Mannen kunnen knap van lillijkighèid zijn. Er zijn enkele uitspraken betreffende de mannelijke garde: 'ès dieje kop op 'n vèrke ston zò'k zegge dè 't bist ziek waar'; 'ès lillijk zeer din, wè zöttie janke!', maar de oogst is hier toch zeer mager vergeleken bij de dames. Een zich verdedigende 'dikpens' kan zich verweren met 'goei geridschap moet onder 'n afdak hange', maar daarmee is zowat alles gezegd. De vrouwelijke secundaire geslachtskenmerken, met name de borstontwikkeling en de brede heupen, hebben geleid tot meerdere vermeldenswaardige dialectverwoordingen. Van meisjes bij wie die ontwikkeling wat lang uitbleef, constateerde men zonder veel medeleven: 'Bij de die kunde nie zien of ze gò' of dèsse kùmt' of 'wor 't brúske (broche) zit, is veur!' Begon 't daarentegen beneden al wat te worden, dan zei men mals: 'vort 'n schön batterij!' en was de bodempartij schaars bekleed, dan kon het 'been tot de kont òn toew' heten. Bij een geslaagd totaal voorkomen kon men horen: 'ge zult zò'n vloï in oew bed vijnè' of 'd'r wordt wèl op kaoier papier geskreve!' Laatstgenoemde versie heeft ons steeds doen denken aan 'opskrije' in de betekenis zwanger maken. Een 'locht' meisje dat al te vrij omspringt met haar charmes wordt ervan verdacht 'al veul koei op d're kop gezien te hebbe'. Een paar, verwickeld in een lange intieme omhelzing met zoen, hoorden wij eens beschreven worden als 'daor stòn d'r 'n por te kropvoeiere', een term, ontleend aan de duivenmelkerswereld. Werd een wulps meisje onverhoopt zwanger zonder de vader te kennen, dan heette het: 'Wie in de kroesele valt, wordt gestoke, mar wit nie alt' van wèlken dõrre!' (wie in de kruisbessen valt, wordt gestoken, maar weet niet altijd van welke doorn.) Een paartje dat moest gaan trouwen had 'onder d'n draod durgefreete' of 'dur 't bovelicht gestoote'. Een meisje dat tegen haar wil zwanger was geworden hadden ze 'de kroon afgevat' of 'in de kneup geleed'. Ook zei men van zo'n meisje dat ze 'd'r vrug bij waar en appel in d're slip hà' of dat 'ze gauw in d're slip geschete waar' of 'onder d'n tram gelegen hà'. Van Thieu Sijbers leerden we 'ze he'n de kaoien al op vur 't vèrke geslacht is' met dezelfde betekenis. Een oud advies aan de jonge dames luidde: 'durskes, lõt oew nie belulle, want maansvolk is zò hëndig op te kulle!'

'n Por apart.

Natuurlijk zijn er ook Brabantse spotliedjes op de vrijerij, zoals het volgende dat onze grootvader nog zong:

Ons Mina he' 'ne vrijer

*En ons Mina he' 'ne vrijer van je hoep, van je hoep
En ons Mina he' 'ne vrijer van je hoep, van je hoep
En ons Mina he' 'ne vrijer en dè is 'ne klompesnijer
Van je hoep en van je hoep en van je hoep... (10 strofen!)*

Cornelis Verhoeven schrijft in Herinneringen aan mijn Moedertaal:

Toen de avonden nog lang en de middelen om de tijd te verdrijven niet gemechaniseerd waren, werd er veel gekaart. Ook bij ons thuis en de burens gebeurde dat. Maar in mijn herinnering is het kaartspel toch iets anders geworden dan het simpele tijdverdrijf, waar het voor doorging. (...)

Mijn vermoeden, dat het kaartspel behalve een onschuldig tijdverdrijf ook een harde sociale test was, is niet helemaal uit de lucht gegrepen. Afgezien van de nogal algemene overweging, dat genoegens meestal opgezadeld worden met enig nut en offervaardigheid, heb ik daarvoor nog een duidelijke aanwijzing. Bij huizen namelijk, waar huwbare dochters woonden, meldden zich op zondagen even na 'bouw' en melkenstijd de zogeheten 'buurters'. Dat waren jongelui die getweën of gedrieën op stap gingen met de bedoeling zich 's avonds te vermaken en tevens de huwelijksmarkt te verkennen. Zij noemden zich 'kameraden' van elkaar en vertegenwoordigden ieder ongeveer evenveel koeien en bunders. Wie wat minder koeien achter de hand had, maar wel in het bezit van een heeroom, een ijzeren zwing of een fiets met nikkelen vellingen en trommelremmen was, kon toch als gelijkwaardig gelden. Zodra een van de kameraden na de wekelijkse strooptochten zijn partner gevonden had, ging hij uiteraard verder alleen op stap. Het kaarten mocht dan nog wel, maar hoefde niet meer; hij was gekoft.'

Willem Iven is de verteller van 'nduggend:

Betje zaot vur 't uurst bij 'ne vrèjer. Op de bank. Onder de leendebuim. In d'n aovend. Mar ze zeej nie veul. Ze zaote daor mar wâ. Nèven-in, 'Nhaawend. Rèchttop. Neie, ze zeej nie veul. Toen begos dieje vrèjer hur mar 's wâ te vraoge um de praot an de gank te kriejge.

Rokte gij? zeej.

Neie, zi Betje, ik rowk nooit nie.

En drinke? zi-t-ie, doede gij wel drinke?

Neie, zî Betje, drinke doew'k ok nooit nie.

Oh, zî dieje vrèjer.

Godde gij dan wel 's nor 'ne kojje fillum?

Neie-n-ok nie, zî Betje, ik gao nooit nie nor de biejskoop.

Dan vrèjde gij zeker gèr, zi dieje vrèjer, dè doede dan zeker veul?

Neie, zi Betje, ik heb nog nooit gevreeje.

Verrek, zi dieje vrèjer -en hij wier wâ kriggel- wâ bende gij 'r vur ein?

Doede gij dan nooit 's iejt dè ge nie magt?

Jwel, zi Betje, toch wel: 'K liejg veul.

(Uit Landinrichting. Op de LP 'K liejg veul en op de CD Ok nog ok nog ok.)

Wijlen pater Fulco van der Heijden (Middelrode) heeft onder het pseudoniem Has van Rukven geschreven over zijn fictieve vrijage:

Hoewk oant vrije rakte

(fragment)

'k Waar toen unne jonge kel, zo nogal 'n bietje oan de lochte kaant, mar och, dè worre dik opten duur de koiste nie. Ik denk dèmmè ammel 'n bietje locht geweest zen vruger. Unne mins die hee eigenlijk 'n vrouw nodig um te zen zo èssie zen mot.

We wonde bons thuis toenterted in de Kamere. 'n Eind van ons af dor wonde dan Han. 't Gebuurde door nog krek bons.

Han waar 'n pront vrammes dè ielke Zondig noa de leste Mis gonk. Nouw witte wel èstèt de vrellies vruger ammel witte mutse droege onder den boer en den erbeier en ielke Zondig din ons Han metter beste dingen oan noa de leste Mis. Unne bruine japon, unne zwarte pelderien mee zwarte git afgezet en 'n grote witte muts menne poffer vol bibberende blumkes en met lang wapperende strikke, 'n gaaw bros umdere nek en gaaw belle in dur ore. En stappen èsse kos, want ur zaat unne skone gank in. Ik kossier noit op uitgekeke komme.

Ik hat op Hanne, dèt begrepte wel, mar toen hakker zelf nog gin erg in. Ik lint alted wel zo oan dèmmè samen opte klinkers kwame èsme Sondus noa de leste Mis gonge en 'k vuulde

wel dèsseme ok nie perbeerde te ontlope. Mar zegge din ze noavenant ok nooit veul. Eigelik din ze net ofse nie veul vamme mos hebbe. Dèwwaar netuurlik 'n goei teken, mar ès jonge lapes hedde dor gin erg in.

Ge wit eigelik nog van gin toeten of bloze, wanne...

(Uit: En het beste van Hasse)

Henri de Booi (Den Dungen) verwoordt hetzelfde gegeven in Gruuwn watter:

'De buurters streijken (sondessaoves) neer op plòtsen woor iets mooi jongs is. Mistal zen kammereuj mekkelijke instrumenten um erres binnen te kommen. De Sondesse Godsliefde wordt umgezet in meer menselijke ònrakingen. 't Moet subiet want de zondig rakt op... Nog efkes buurten op de put of onder d'n kirsenboowm, nog wè stoeien op de blèjk en 'n stiekum kusje achter de schop.'

Wout van Venrooij (Loosbroek) zingt vragend over de vrijerij in:

Speulplòts

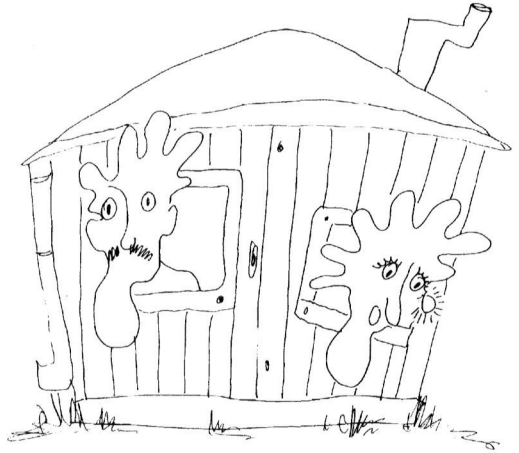
*Bende gellie vruger ok oit weze vrèije
hedde gellie vruger dè ok oit gedaon
wiste gellie dan wor ge nor toe moest réije
wiste gellie dan wor dè ge moest gòn staon?
In de miste dūrpe gaaf dè noit probleme
daor hādde alted wel zò'n plòtske achteraf
en daor gingde me' oew mèidje same hene
en daor vreejde dan de stukke d'r vanaf!*

(Van de CD Méér dan de moeite wèrd!)

Volgend Westbrabants lied van Drik de Bruijn uit Rijsbergen leek ons een aardige afsluiting van de vrijage:

Mijn tietekot

*Zeg meske luister nou ies hier
Ik heb wir wat op mijn vizier
ik heb un aorig huis veur jou en mijn
ut ies gin villa of paleis
mar 't kost ok ginne luxe prijs
en 'k hoop da gij ermee kontent zult zijn.
Al zuukt een heel jaor òn un stuk
en hedde nie heel veul geluk
dan hedde nog gin hutje oef gin krot
a gij nou mee mijn mee wilt gaon
dan slachten wij de vetten haon
en wij gòn wonen in het tietekot.*

Refr.

*Ik heb un tietekot, veur jou en mijn
't zal in da tietekot gezellig zijn
wij hebben in da kot gin last van tocht oef mot
wij hoeven dus nie bang te zijn veur vliegend snot
Ik roep dan kukeleku en gij tok tok
de koffie ies gezet, kom van de stok
't gif niks al worren wij deur heel de buurt bespot
a wij gelukkig zen in 't tietekot.*

*Ik heb un heel schoon tietekot
mar 'k heb gin wiete wiandot
en ok gin barnevelders oef zo iet
ik ben zo niks gin tietenboer*

*ik zeg mar zo, dat ochtendvoer
ies veul te duur veur un gewoone tiet
Ik zet die tietenhouwerij
nou vort mar heel gewoon opzij
ik heb ut lak aon Koudijs en P. Sluys
ik heb wat anders uitgedocht
ik heb mijn tiete gaauw verkocht
en maak nou van mijn tietekot un huis.*

(Op de CD Schoon portret.)

Bij ons hoorde je wel eens zeggen: 'Ze vreje dè't 'n aard ha', mar traowe, ho mar!
Het bewijst, zo dunkt ons, dat de tijd van vrijerij vaak langer werd dan het echtpaar lief was
omdat er geen woning en dus geen trouwerij kon volgen.
Op naar de volgende schakel: d'n trouw!

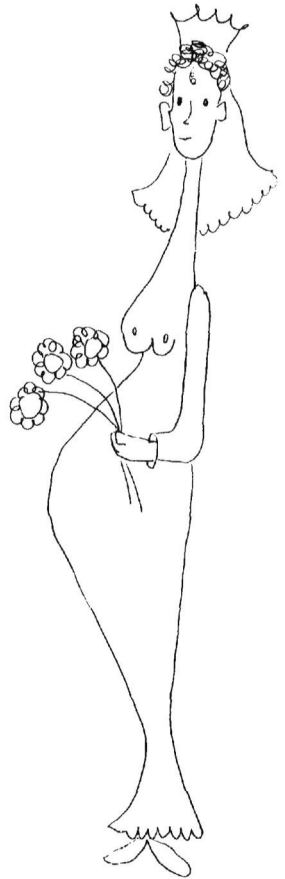
Zò gaauw ge kaod genog gedaon he't, lòt de Lieven Heer oew traowe

Van iemand die geen enkele neiging tot het huwelijk had zei men wel dat die gin spier traowvlis òn z'n lijf hà'. Maar ook mensen met enige aanleg voor het huwelijk bleven in vroeger tijden wel ongehuwd om boedelsplitting te voorkomen. We herinneren ons uit onze jeugd 'de kinderen Van Galen' en 'de maagjes Van Alebeek' die 'allemòl jong ware gebleve'. Over vlugge huwelijken had men zo in het algemeen zijn bedenkingen: 'vruug traowe is vruug raowe' heette het dan, waarbij het laatste woord berouwen moet betekenen. Bij het huwelijk je intrek nemen in de ouderlijke woning was weinig aanbevelenswaardig blijkens de spreuk: 'intraowen en onweer gif hòst alt' gedonder'. Het werd wel vergeleken met bedplassen; 't is mar efkes wèrm'.

Op de trouwdag, zo vertelde Antonet van de Wijdeven (Wijbosch) ons, kon men aan de kerk soms kommentaar horen dat enige jaloezie verried: 'moette 's zien wè schòn en d'n ertsoep hengt 'r nog òn!' (De ertsoep verwees naar de tijd van de bedeling toen men nog in de rij stond voor de erwtensoep.)

Gerard Ulijn (Oss) schrijft in Ont: 'Heddet al gehuuirt? Grada moet tròdwe!' 'Gù sint wit?' 'God wit!'

De 'bedrijfsongevallen', de 'moetjes' moesten maar 'tusse licht en donker traowe'. In de schemering en in het geheim dus en de bruid mocht dan zeker niet in het wit. 'Ge moest mar van de straot en hòstig zien te traowe. Ge waart 'ne groote lopus en daarbij ok nog 'ne schaowe...'
Frans Hoppenbrouwers stipt de verandering aan in In-
flàtie:

*toen vrije nog 'n zonde wáár, moete trúuwen 'n schandáál,
toen wáár ne gulden al hil veul en 'n tientje 'n kapitáál...*

Tegen mensen op leeftijd die een huwelijk overwogen zei men: 'Gij kunt nouw vort gerust traowe want de kaoui zen d'r al lang ùit!' Van voorheen celibataire figuren die alsnog trouwden en snel een gezin stichtten, zei men wel dat ze 'de schaoi òn 't inhaole ware'. 'Ès 'n aauw schuur begint te branden ister gin blusse mer òn!' Maar die latere huwelijken bleken dikwijls lang niet slecht; 'ok 'n aauw mònnika makt wèl muziek ègge mar kunt speule! '

In Van moorpijp naor palmbos (Stichting Kèk Liemt) heet het: 'Korts bè 't trouwen din 'nen vrijer dikker bè z'n mèidje kommen. Waar 't urst um de virtien daag, dan gonk ie d'r liche-lijk alle zondaag hinne. Ooit ok 'swoensdagsaovonds - dê waar zoveul ès d'n fortunaavond - kwaamp ie um 't een en 't aander te bepraoten of te bestellen. Mi keres waar 't zo wijd, dê 'ne manskêrel mēnde dêt-ie uit de weeg kos en z'n durske onder de vleugels van d'r auw lui uit wo. Ha'n ze 'n huiske en wê spulleskes bè mekare, 'n taofel, 'nen biezenstoel, 'n kēsje, 'n bedgordijn en al diejen aord van dinger meer, die ze dik op 'n erfhoos gekocht ha'n en waren d'r auw lui 't 'r mi ins dan kossen ze trouwen en d'n dag dê ze trouwen gongen, vaastleggen. Enkelde weken tevurre gongen ze urst te veld um aon te tekenen. Mi d'r goei zondaagse kleeer aon en twēlf stuivers op zak stapten ze vrijdagvursmiddags op 't raodhoos aon um aon te tekenen. Es ze kossen tekenen, want 'r waren zat miensen die al wê jaoren ha'n en haost nie naor de skool waren geweest of d'r haand nie mēr stil kossen haauwen, die nie hēndig d'ren èigenste naam kossen zetten. Dê waar nie zo slim, want 'n kruiske, zoveul ès d'ren naam, waar genug um te kunnen trouwen. (...)

's Aovonds op den dag dê ze aongetekend ha'n wier 't jong stel dur de gebuur losgeskoten. Iemes die 'n geweer ha, skoot dan 'n paor keres de hoogte in of ze dinnen 'n klòtje carbid in 'n auw romkan mi 'nen zwevel uit mekare klappen. In den bojem van zo'n kan worde 'n gaotje gemaakt, 'nen bol carbid erin gedaon mi 'n bietje waoter d'rop, 't deksel van de kan er goed vaast opgedouwd, aongestoken en dan vlug d'r tussenuit, want 't klapte mee. Toch zo hard! Es 't mēr leven makte, daor waar 't um te doen.

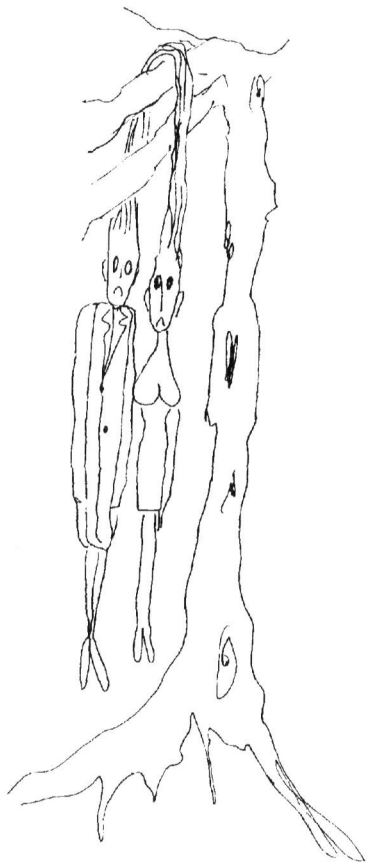
Ok waar 't hil gewoon dê 't nēj stel 't jong volk uit de buurt op 't bier of 'nen borrel din verzuuken. Mistenteds zondags vursmiddags nao de leste mis. Dinde dê nie, dan waarde

d'raon. Dan gongde umhoog, d'n boom in. Twee grote poppen, 'n mênneke en 'n wefke, aoling van strooi mi auw klee aon, worden d'r gemakt en zaterdagsaovonds, kort bè hoos van zo'ne kniep, ordentelijk hoog in 'nen boom gehangen. Ok wel aon 'n touw of 'nen ijzerdraod die dwêrs over de wegt gespannen waar. Dik hong t'r ok nog 'nen klomp bè ês offerbuske bedoeld, of 'nen awen immer ês offerblok en 'n plaot mi d'r opgeskreven: 'Hier offert men vur d'n armen man die gin bier of snevel betaolen kan'. Alleman die zondagsmêrgens naor de kerk gonk, kos zien hoe pinêchtig 't jong stel waar of dêt'r nog 'nen steek van ouds inzaat en ze um gin man iet gaven.' (...)

Dan 'rolde ze van de prikstoel' zinne ze b'ons ès de neij òngeteekende de roepe kreges. Nò d'n dorde roep stonne ze nog enkelde weeke onder de gebooi um toch vurral veul volk de kans te geeve 'huwelijksbeletselen' te bedenke.

'In de weken dê 't kommende bruidspaor onder hussel ston, kreeg de bruid aon hoos van d'r familie, d'r goei kennissen en d'r buurlui dik 'n klên-nighed. 'n Skuttelke of 'n köpke, 'n stel verkêttens, lippels of messen, 'nen moor of theepot of aander gerêi vur 't hooshauwen dê ze goed gebruiken kossen. (...)

Ok moessen bruid en bruigom, eer ze dinnen trouwen, bè de pastoor op de pastorei kommen um te leren. Ieder ins en apart gongen ze naor de pastoor. Hij liet oe de aktes opzeggen, de tien gebooi, de twêlf artikelen van 't geloof. Over 't leven van man en vrouw din ie praoten, over de katechismus en nog verskêij aander dinger bepraotte-n-ie of vroeg ie. Es ge niks wiest, hielp ie oe 'n bietje op dreef, mêt dêt'r iemes bè de pastoor zakte, dê heurde nooit gin man.'

Getraowd en wèl in Dinther in de dèrtiger jòrre.

En dan waar 't eindelijk zò wijd:

*Jan en Mieke, broud en bruidegom
Zate plèchtig zij òn zij,
Onbeweeg'luk vur't altaor
Op 'ne skònnen dag in Mèèj.*

*Dur de hèl-gekleurde raome
Van't kerkske scheen de zon,
Speulend mî'ne schat van tinte,
Zô riaol ès ze mar kon.*

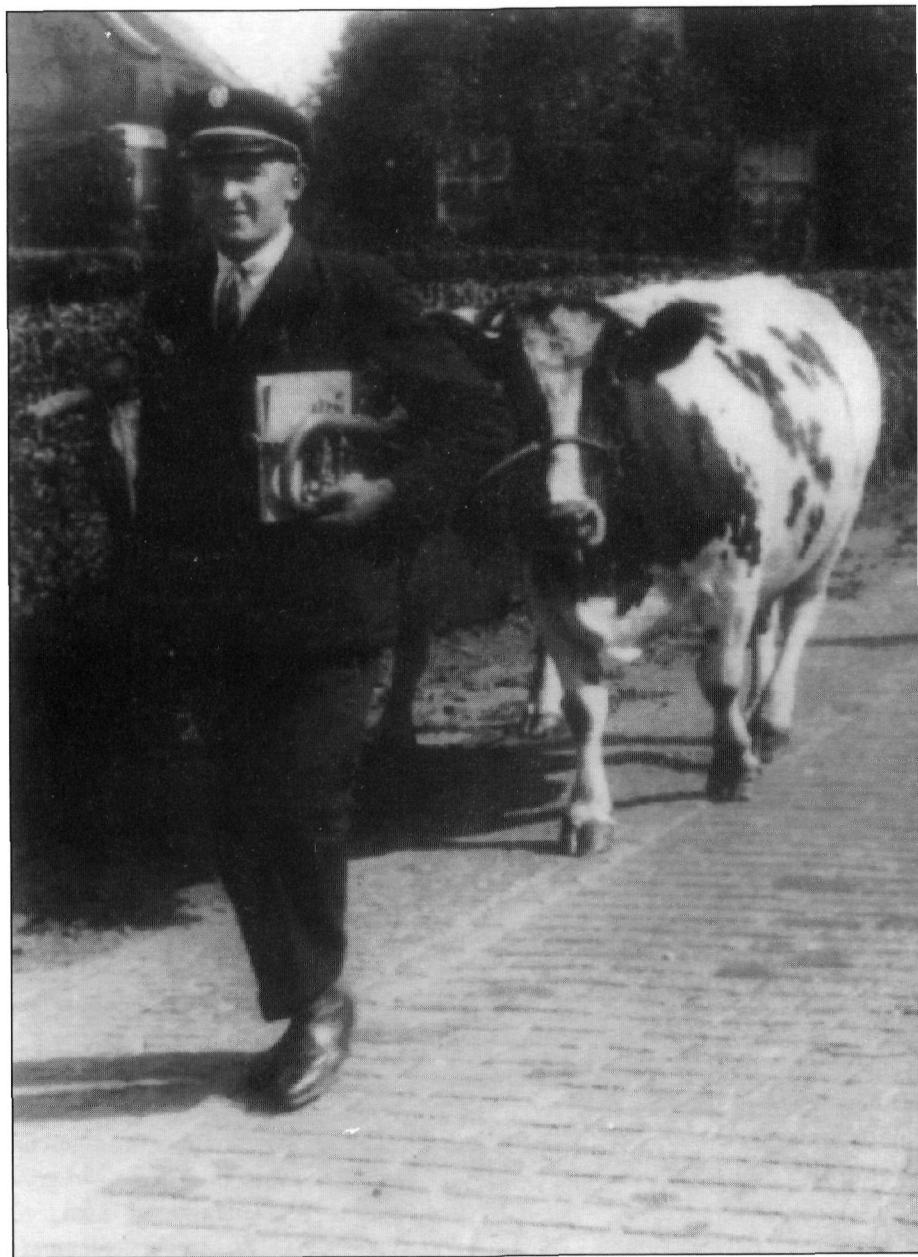
*Mieke, 't permantig broudje
Krig 'n klurke gèèl ès gawd
En ze zag er in dî zonlicht
Straolender ès bloesum out.*

*Jan in 't dèftig zwart gestoke,
Breed van schaauwens, groot van stuk,
Zaat 'm ridderluk te geure
Zowel van trots ès van geluk...*

Aldus Thieu Sijbers in Achterum binne.

Bij zo'n bruiloft zeggen Westbrabanders wel: 'We fééste de manne van de schouw en de komme van de kas!'

Toen Huub (den Boer) van hotel Boer Goossens met zijn Bertha ging trouwen, kwamen er problemen in verband met het gebruikelijke bier dat geschonken moest worden. Pastoor Goulmy had die gewoonte in het kader van de drankbestrijding immers net afgeschaft. Huub ging naar de pastoor met het vriendelijke verzoek om toch bier te mogen geven, want zo zei hij, 'anders trekken ze ons hier zeker d'n toren in!' (Zijn hotel staat pal tegenover de kerktoeren van Den Dungen) Na veel wikken en wegen gaf de parochieleider met te-

Mi' 't bist nor 't fist!

genzin zijn toestemming en zo kwam het dat er op de bewuste bruiloft ondanks alles 564 buikskes bier soldaat werden gemaakt, want dit gerstenat 'smaakte niet naar geld.'

Toen Jan en Net van het Grinsel gingen trouwen werd er geen trouwbier gegeven en daarom werden ze 'den boom in getrokken'. Bij de levensgrote poppen stond een bord met het opschrift: 'De leer is voor den armen man die geen bier betalen kan!'

Op de CD Binnendur zingt Ad de Laat in zijn lied Bluumkes:

*Onzen traowdag waar, zo ès dè hurt, grif'ne schonnen dag
mar ès ik nou de foto's zie vergu me nog de lach
ik kocht vur heur vur heel veul gèld 't schonste bruidsboeket
en toch hi ze me diejen dag nog lellik te kèijk gezet
want d'n auto die 't bruidspaar nò de kerk toe ree
die kon mè groot gemak in elk bloemencorso mee...*

'Ge wit wè ge in oewen traow in de gater moet haauwe,
wor, durske,' zi' moeder tege d'r dochter die op traowe stò'.
Ès 't durske wè ongeleuvig me' d're kop schudt, kreg ze 't
antwoord: 'De kachel en oewe kèirel, want die kunne bèij
op de koiste momènten ùitgaon...'

D'r waar ok 'nen tijd lang praot over 't Concilie en dè daornò
de priesters meskiens ok wèl vort zò'n meuge traowe. Onzen
aauwe pastoor Janse zin daarop: 'Traowe vur ons gistelijke?
't Is men al lang goed, ès ik 't mar nie hoef!'

*Toen dè Concilie geweest waar, kwaamp de pastoorskrans wir 's bij mekaren um over al die
veraanderinge nao te praote. 't Ha' dus ok over 't traowe van priesters gegaon. 't Waar niks
geworre... 'Toch denk' wèl dèt 'r nog 's oit van kùmt, dè wij meugen traowe', zin de leste
kaplaon van Naolend. 'Nouw', zin de pastoor, 'd'r zen d'r veulsteveul tege!.. Nee, dè zulle wij
nie mer mee meuge make,... hogùit ons jong zò'n daor nog wè òn kunne hebbe.'*

Over 't trouwfeest lezen we in Van moorpijp naor palmbos:

Toen Frans van Hannes van Jozep Driekske Jozep mi de mêid liep, trouwden veul jong Liemse miensen - op 'ne vurloper nao - op 't êind van de twintig, eer tegen de dêrtig aon. Mêr ês ze trouwden, dinnen ze 't heel vruug. Veulteds smêrgens in de aacht uren mis.

Dik um half aacht of iet eer naovenant 't van de kerk afwoonde, stapte 't nêj bruidspaar mi al 't êigen volk dêt'r waar naor de kerk. 't Gong gelijkte voet. Mi 'n hupke bleven ze bè mekare. Bruid en bruigom 'n paor treejen veur en de auw lui ês ze nie al te gedukkelijk waren en de naoste familie d'r aachteraon. Mi de beste platte skoer aon, sommige nêt tûfrêijers, liepen ze vort. D'n inne sloefte zus en d'n aandere zo, mêr alleman liep zo skon ês ie kos. De bruid droeg 'n zwarte japon mi 'ne zwarte zije skolk en 'n kort neuzikske en op d're kop ha ze 'n kaante mutske mi 'n klêin pufferke.

D'r bovenlijf waar versierd mi 'n vierkaantig gauwe slot van witte of bruine kraolen, vier rijen dik en mi 'n kettingske, waoraon têne 'n kruiske of 'n medaljonke waar. Aon bêt d'r oren hongen 'n paor oorbêllen, nog zo groot.

Den bruigom waar aoling in 't zwart. Es t'r nie genug volk waar had ie dik urst onder de koei gezeten of gevoejerd, en dan trok ie z'n trouwpak aon. Dan waar ie mee bruigom. 'n Paor zwarte platte skoer mi rênorsels, 'n broek mi engêchtige pijpen en 'n groot kroos, 'n boezeloentje mi 'ne gebrêiden das, 'n vêtstje mi twee rijen kneup en 'n laken jêske mi slipkes. Mi dees kleer aon en ok nog 'n platte pêt op mi blinkende klep, krêk 'n horreklep, gonk ie neven z'n vrouwke naor de kerk.

Mee dê ze in de kerk kwamen skoten bruid en bruigom den biechtstoel in. Mi heet vuur den oven in, zogezeed. Daor begos 't mi. Veulteds bè de pastoor die dik al klaor ston um 't bruidspaar te biechten...

Bernard van Dam (Eerde) vertelt in Oud-Brabants Dorpsleven:

Vroeger zou geen verliefd, zelfs geen getrouwd paar eraan gedacht hebben in het openbaar gearmd op straat te verschijnen, want dit was 'grote schaand'; hoogstens bestond bij een wandeling het onderling contact uit het 'pink aan pink' lopen. (...)

Het elkaar in het openbaar kussen werd niet minder dan 'n groot schandaol' gevonden en de boer gaf in zón geval op niet mis te verstane manier met een van een grote kladspuug op de grond vergezeld 'bah! wa'n schooierstreek!' zijn verachting te kennen voor

dergelijke manieren, die tussen nette jongelui absoluut niet mochten voorkomen en niet geduld werden. Zelfs het elkaar een hand geven kwam bij de boer nimmer voor...'

Dezelfde auteur verhaalt over het tegen-roken:

'Een bruiloft was natuurlijk de gelegenheid bij uitstek om flink feest te vieren en daar ging in mijn jeugd de koffietafel aan vooraf met een zeer typische ceremonie, die jammer genoeg ook al weer in onbruik is geraakt, nl. 'het tegen-roken'. Als bruid en bruidegom uit de kerk kwamen en het ouderlijk huis van de bruid tot op een twintigtal meters genaderd waren, ging in dat huis de voordeur open en trad, meestal de dienstmeid, ooit een dochter des huizes naar buiten met in de handen 'n presenteerblad waarop twee met 'n strikje versierde borrelglaasjes brandewijn met suiker en een met bloemkes en 'n strikje omstrengelde sigaar. Bij het bruidspaar aangekomen, moest dit na een plechtige aanbieding de glaasjes aannemen en ledigen; onderwijl stak de aanbieder de sigaar aan en overhandigde deze aan de bruidegom, die dan rokende aan de zijde van de bruid de aanbieder volgde en het huis betrad.'

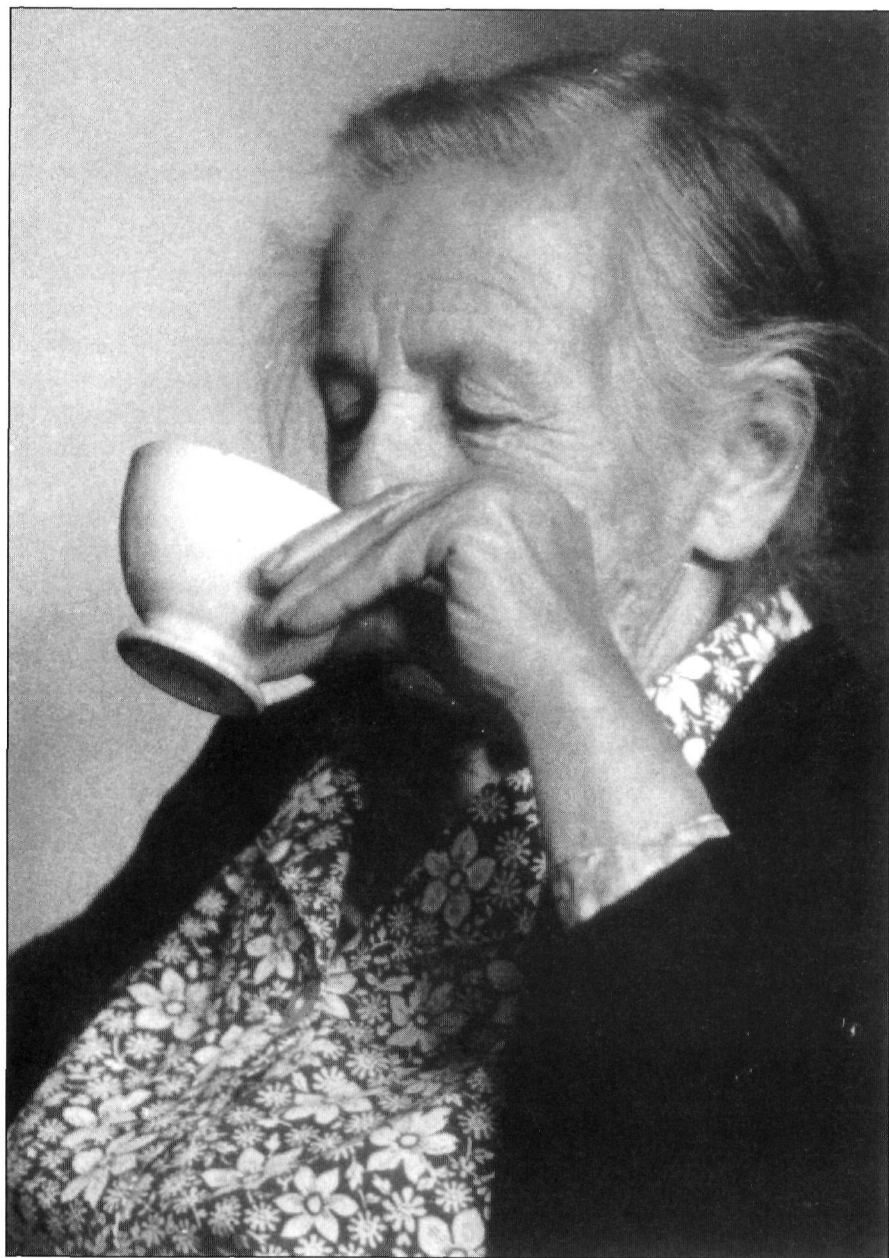
De pastoor waar al bekant klaor me' z'ne preek. 'De mens die toegeeft als hij fout zit is wijs', sprak hij vanaf de kansel. 'De mens die toegeeft al heeft hij gelijk is...'. 'Getraowd!' kwaamp 'r vanaachteren uit de kerk.

Dezelfde pastor verkondigde: 'Pren die willen trouwen, worden niet meer afgelezen, maar achter in de kerk opgehangen.'

Natuurlijk is het huwelijk nog steeds niet aan eenieder besteed:

Maagdelijk en strijelijk

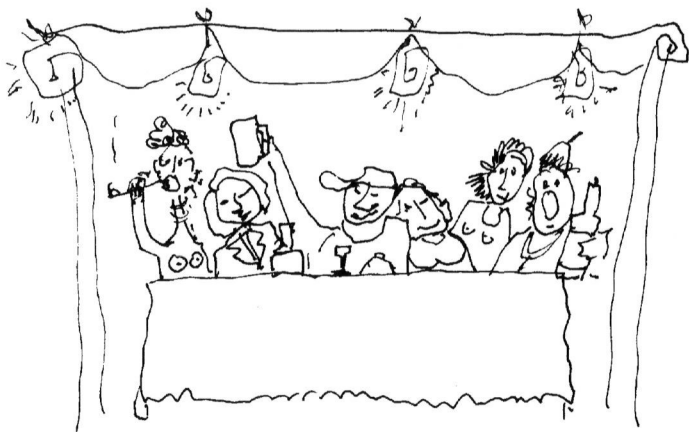
*Tot de kwezelèchtige, ewig-nie-getraowde weijs
Hurde b'ons in 't dÛrp zeker Sientje Sibbedeijs
Wier heur over traowen oit 's iets gevraagd
Wier ze dur 't maansvolk ongevraagd geplaogd
Dan zin ze: 'Vur dè èndje worst dè gèllie he't
Wil ikke toch ummers gin òlling vèrken in bed!
't Gerakt maansvolk zin daorop dan dik mar zoer:
'Die Sibbedeijs gò' strakke ongeopend wir retour!'*

Lækker bèske..

Laat ons nog even naar de Liempdse bruiloft terugkeren:

's Mèrgens nao de mis waar d'r vur êigen volk 'n goei koffietaofel. Koffie uit 'nen geëmaljeerde pot, bestèllen van den bèkker, tweederhande êigengebakken mik, krintenmik en goeie boeremik, vlees van 'n zêlfgeslacht vêrken en 'n gekookt êi dê ze aon d'r êigen ha'n. 't Waar d'r gelijk. Beskuit en peperkoek, goei boter op 'n skuttelke mi alderhande figuren d'rop en ok suiker kos-te op oew snee mik vatten, waar ge d'r gin vier van doen had. Nao de koffietaofel dronk 't vrouwvolk nog 'n bêkske koffie en gonk 't mansvolk zo stillekes aon aon 't pruuven, en mi goei weer kuierden ze dik 'n êindje op um efkes van hoos af te zèn. Impesant ha 't vrouwvolk de ted en de plaots um de taofel klaor te maken vur de soep. Dê waar hil gewoon. Urstens 'n goei burdje rundsoep, dan kwaam d'r op 'n skaol 'n aoling ham, die goed heet gestookt en mi bluumkes versierd waar, samen mi gruu en witte bonen. Es ze dê zagen begossen sommige boeren al te slikken. 'n Skijf ham mi êrpel, soos en vorse gruintes uit den hof, somteds nog 'n gebraojen ribke en 'n stukske worst van 't vêtste vêrken, dê ze geslacht ha'n, dê waar toch zo verdjuus lekker. Nao de rijstepap mi krinten ha'n ze dan ok gin snosselderij mer nodig. 'sAtemiddags, ês dik verskêi miensen meer bè 't stamhoos van de bruid bè mekare kwamen, worde d'r mi keres nog 'n bietje geëten en gedronken. 't Vrouwvolk din honderduit buurten en 't mansvolk din kaorten of praoten en pruyen. 't Waar ok ooit dêt'r iemes 'n lieke zong of 'n stukske din vurdragen.'

Het fragment van het volgende lied van Lya de Haas kan zowel bij
vrijerij als trouwerij van toepassing zijn:

Ik wil oew nie misse

*Toen wij mekare tegekware
wiese we mee hoe laot dè't waar
't Waar liefde op 't uurst gezicht
En we rakte nie mer van mekaar*

Refr.

*En ik zo, ik zo, ik zo aow nie wille misse
Vur gin honderdduuzend, gin miljoen
As ik aow zo moete misse
waar ik òlling ùt m'nen doen*

*We stapten in d'n huwelijksboot
Toen ware we nog zo gruun, zo fris
Mar in de sleur van alle dag
Gutter ok bij ons wellis iets mis (...)*

*Mar 't is me' alleman wel iets
te druk of te stil of te serieus
Mar och, al houwde noit oew klep
'k weet teminste aalt wè'k òn aow heb*

*Behalve as ge ùtgòt want
dan kende gin uur of tijd
Mar nò wè ge verzint um 't goed te make
ben ik ied're keer wir zo beneid*

En ik zo, ik zo....

(Van de CD 'n Lustke me' Lya's)

'Zulde nog van men haauwen ès we getraowd zen?' vroeg 't durske.

'Netuurlek', zin de jongen, 'van getraowde vrouwe haauw ik nog 't miste van gelijk!'

Ge moet 'nen boer gin half wèrk laote zien

'nen Boer he' noit gedòn, zinne ze en ze bedoelde dèttie eigelijk noit afgewerkt waar. Vrijen tijd kende d'n boer amper, want d'r ston alted nog wèl wè te waachte.

Waar 't nie 't vee, dan waar 't 't vèld of de wèij of de boerdereij zèlf. Alt' wèrk zat, 't hil jaor rond. Dik 'tzèlfde wèrk ok nog. Alle daag bekant 'tzèlfde.

Daarover schreef onze beroemde vaderlandse dichter-boer Huibert Cornelisz. Poot al in het begin van de 18e eeuw:

*Want door veel melkens, veel verwelkens en veel bouwens
Vergaart men overvloed, van honger, meen ik trouwens,
En scheuren in den rok; en eelt aan voet en hand,
Doch ondertussen ook een overbot verstand.'*

Nu is werk blijkbaar niet de beste inspiratiebron voor poëtische taferelen. Dat is in de uitdrukkingen te voelen:

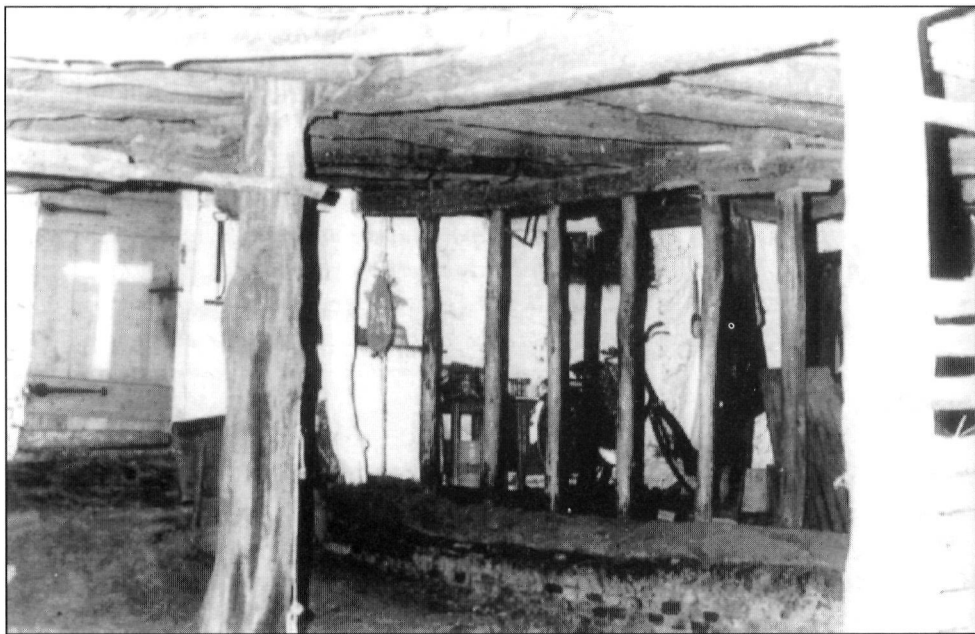
Arbeid adelt, zin Hannes Hijg en ie gong stèmpele; 't schùim van d'n handel is beeter ès de beste boerderij; van werke gòn de beste pèird kapot en die hebbe nog wèl ijzer onder de voete; alt' werke en vort doen dè de naoi krake; de hardste werkers wonen in de klèinste hùiskes, die moeten 't gelijk alleen doen; d'r zen luukse pèird en werkpèird; ge moest alt' al vruug in de burries; arbeid is zaligheid, zei de begijn en langs de kantjes gaan is ook niet kwaad gedaan. Daarop bestaat de Brabantse variant: werken is zalig, zinne de nunnekes en ze droege me' zessen innen bonnestaak.

Voor een beschrijving van het boerenwerk van vroeger laten we Marinus aan het woord, via het opgetekende verhaal van Roger van Laere uit Liempde in het gelijknamige boek:

*Marinus werkte hard. Dorsen, bomen en scharhout kappen, strauwen, stauwen, de potstal uitrijden, mest breken, ploegen, eggen, zaaïen, maaiën, hooïen, oogsten en rooïen. Blij was Mina, toen Marinus in 1925 Jan Skeut als boerenknecht in dienst nam.
'Jan waar 14 jaor, toen ie kwaamp. 't Waar 'ne knoest van 'ne kèrel. Hij kos en din mee alles*

en zaag ôk 't wêrk. Mi de skup werken, mi 't pêrd vaoren, mi de aks beum kappen, mi de zêssie gras mêijen, mi de manege dorsen en mi de stik messikken, hij kos 't gelijk. Ok rommepap mi bestellen, zult en spêk eten, dè din ie merakel. Ok din ie mi keres ons môjer hêlpen bè 't opwaassen en de jong, ès ze zeiknat waren, 'n skôn boks aontrekken. Hij douwde ze in d'n tothoop en speulde mi de kêinder...'

Mina, de vrouw van Marinus, zat ook niet stil. Zij vormde, met weinig rust in d'r gat, de spil van het snel groter wordende gezin. Met een grote schort voor d'r lijf, twee onderrokken aan en op klompen schudde ze de kafzakken, keerde ze d'n hêrd en de voorstal uit, deed ze de was, waste ze de schotels, poetste ze de lepels en schuurde ze de klompen en romkannen. Ze zorgde voor de mik, de petaosie, de mólkepap en de struif, schaarde de misse op, spoelde de knollen in de plukselkuil, brak mest op d'êkker, hielp bij het wieden, de rog opbinden en het hooien.

D'n aauwe potstal .

Ze stookte met musterdhout, klippers, knausten en kleuven het vuur in d'n vuurhêrd en de varkensketel op de stal. Ze molk de koeien, maakte boter, breide sokken, haakte slaapmutsen en maakte van oude lappen nieuwe hemden. Kortom, ze werkte van de vroege ochtend tot de late avond, in huis, op de stal, in de schuur, rondom de boerderij en ook op het land.

'Ons môjer hâ van hoos ûit 't wêrk meegenommen, licht en zwaor rauw wêrk. Driek van Rooy, d'r vaoier, die skeper waar, hâ veul mêst van z'n skaop in de stal. Es ie mêst nôdig hâ, din Dina, toen ze nog jonk waar, mee hêlpen de stal ûitvaoren. Dè waar 'n lullik wêrk. Nee, Mina hâ gin skrik van 't wêrk. Ok nie toen wêllie getrouwd waren en in de klêin kêinder zaten. Ze din en kos van alles en ze werkte van's mêrgens vruug toe ôoit diep in de nacht. Veulteds op d'r êigen, want 'n goei meid of 'n êrbeidster kossen wêllie nie betaolen. Ooit hâ ze Mieke Traa, dè waar 'n goei ding. Die hielp wel's bij 't skônmaoken. Of 't waar Mieke Skeut, waar ze veul wil af hâ, die mee din hêlpen nêijen. Want nêijen, stoppen, verstukkeren en hil dieën mietersen boel mos ons môjer veul. Mi keres zaat ze, en nie ene, mêr veul daag op 'n jaor, toe diep in de nacht te frotten. Ze gonk bekaant nôoit vruug te bed...'

Binnen het door Marinus en Mina gevormde katholieke bolwerk zagen veertien kinderen het levenslicht. (...)

Kinderen, die in een roomsgekleurde boerensfeer werden geboren en opgroeiden, die, zodra ze konden, meehielpen op de boerderij en zich, naar vermogen, een eigen weg baanden.

Marinus van de Laar vertelt verder via Van Laere's pen:

'Ik waar d'n ûrste beerboer van de vêrkensfokvereniging en hâ elk jaor bekaant 'nennêie beer...'

Na de verhuizing naar een groter gedoentje constateert Marinus:

'Ons Mina, ik en de kêinder waren d'r blij mee en lichelijk 't pêrd, 't vee, d'n beer en de stier ôk.'

Inderdaad. Toen Marinus in 1937 verhuisde naar 'n grotere boerderij, was hij naast boer ook beer- en stierhouder geworden. In 1917 was door de Noordbrabantsche Christelijke Boerenbond, afdeling Liempde, om de plaatselijke veestapel te verbeteren, de stierhouderij opgericht. Door het onder andere zuiver fokken van het Maas-Rijn-IJsselveeslag, wilde de vereniging haar doel bereiken. Daartoe had de afdeling twee stieren, meestal gekocht in het land van Cuyk, die gestald waren bij en verzorgd werden door 'ne stierhouder. Een van de eerste

stierhouders was Janus de Beer, die in de Koestraat woonde. Hij kreeg hiervoor dek- stal- en onderhoudsgeld. Toen Janus er mee op hield, kon Marinus van Jozepe van Marte Driekskes, met goedvinden van de algemene vergadering van de stierhouderij en mits hij zich hield aan het regelement, zijn taak overnemen. (...)

Marinus was een hardwerkende boer. Met enkele koeien op d'n dam, een paar kalfkes op de stal, een of twee paarden voor het werk en de fok, twee varkens voor de slacht, een stuk of wat hennen voor de leg, 'ne stier en 'ne varkensbeer voor het ras, spon hij samen met Mi- na een eenvoudig boerentapijt.

(Uit Marinus, uitgave Stichting Kèk Liemt)

'n Goei pèrd waar veul wèrd.

De stierhouderij is geleidelijk vervangen door het K.I.-gebeuren en dat leverde het volgend tafereeltje op:

De staole stier

*De K.I. waar in Naolend nog mar krèkken ùitgekemme,
Dè waar dus nie allinnig nog de Katteliëken Illustrasie.
Bij de boerre waar't ok vort Kunstmatige Insimmenasie,
Bij Toie waar d'r d'n èchte stier alted òn te paas gekomme.*

*Nouw waar Toi ok 'ne keer begonnen òn die neij dingzighèid,
't Waar wèl hèndiger dan d'n holligen bist te moete lèije.
't Moes beeter zen, al wies Toi nie nèt hoew dè din skèije.
En de stier kwaamp ès dokter mi' 'n tas, grif 'n dèftighèid.*

*Toi, 'n neij erving mi' d'r koewke bekant wir rijker,
Is druk òn't riddere vur wèrrem wòtter in 'ne skònnen immer
Mi' zùiver waasgerèij vur d'ren denkbildige koewbeklimmer
En zi' onneuzel: 'Oew boks hangde daor mar òn 'ne spijker!'*

Omdat wij zelf geboren en getogen zijn op een keuterij op de Oostbrabantse zandgrond, hebben wij onontkoombare herinneringen aan veel boerenwerk:

De winters binnenshuis waren gezelliger dan de zomers. De zomerse holle en lege stal stond vol warme koeien. Hun lijflucht vermengde zich met de geur van hooi, gesneden bieten en dampende mest. De kruidige koeielucht bracht warmte. Soms werd het eentonige malende kauwgeluid overstemd door het metalen gerammel van een halsbeugel aan de 'stalreep'.

Donker was het in de winterstal, doordat de raampjes klein en schaars waren en doordat de vroege winterschemering maar weinig licht door de spinnewebben voor de raampjes binnenwierp. De winter was de tijd dat onze vader de eikenheggen om onze akkers kapte. Dat winterse hakken was zwaar werk. Het enige waar wij als kind in dit verband bij ingeschakeld werden, was het vervoer van de musterd's naar de houtmijt. Buitenwerk in de winter was bepaald niet prettig. Toch moest er in minder harde winters nog wel ooit een knollenveld leeggeplukt worden. Als we kleumerig met pijnlijke rug stonden te zuchten tussen dat laatste 'groen', dachten we met weemoed aan betere zomerse tijden. Als er dragend ijs was,

En de koei op stal .

mochten wij altijd gaan schaatsen. We hadden dan ook de schurft gezien aan kwakkelweer, waarin er 'maste geblekt' moesten worden. Hele dagen stonden we met een trekmes over de sparren gebogen. De vele knoesten bezorgden ons pijnlijke armen en in onze kleverige handen vol geurig hars voelden we de blaren opkomen. Blaren kreeg je alleen waar nog geen eelt was en eelt kreeg je vanzelf met werken. De remedie tegen 'blaojers' was dus simpel: meer werken.

Als alle bast van de sparren 'gescheld' was, werden de bruin-geel gestreepte bomen door vader met de spanzaag op maat gemaakt en aangepunt met de 'hiep', zodat er weer palen genoeg waren voor het 'heiningswerk' in het vroege voorjaar. Een nadeel van de winter vonden wij de stank van kuilvoer. Die inmaak voor de koeien had een penetrante reuk die in al je kleren trok en je tot in kerk en school bijbleef.

Thieu Sibbers heeft soortgelijke ervaringen dichterlijk verwoord in volgend fragment van De bêste zijn binne:

Toch vijne ze't goewd, want de wèj waar vort kaol

Tot den biezigsten tos afgevrète,

De stal is zo wèrrem en den boer, ààlt riaol,

Gèft ze volop van't bêste te ète.

Hij umringt ze mî zörg en hî veul d'r mî op,

Nie alleen mèr umdè ze zô gève:

Zo-ès't lî te nirke dor, kop neffe kop,

Zô zijn ze 'n stuk van z'n lève...

(Uit Aachterum binne)

Het voorjaar en de zomer gaven de boer handen vol werk: Willem Iven schrijft daarover in Miet andermaal verteld:

'In de maart wier de haver gezaaid. Dan moest al 't winterwerk gelijk gedaan zijn. Want ook 't erpelland en 't mengeleveld moesten voort gauwechtig zat geteuld gaan worden. En mee 't mengelezaaimasientje wieren de mengelen gezaaid. Dat was zo'n ding mee één wieleke en twee handvatten. En daar zaten nog een zaadbakske en een sleufkestrekkerke aan voor ondiepe sleufkes te trekken. dat ge wist hoe ge 't volgende zaairijke zoudt moeten maken neven 't ander. 'T wieleke was breed en daar liep ook 't heel ding op, maar ook dee 't wieleke na 't zaaien de zaadjes die vlak voor dat wieleke in een sleufke vielen aandrukken en dat sleufke toedouwen. Vruug in de pril wieren de erpel gezet. Dat was erpelpoterstijd. Dat ging mee den erpelzetter. Eerst wier er wel een rechte rij uitgezet mee de lijn. Op ielke korte tree in die rij kwam énen pooterpel. Den erpelzetter dat was een handgetuug daar ge een kuilke mee kont maken. Mee ielk volgend kuilke trooide ge mee uwe klomp 't vorig kuilke toe. Maar eerst deede ge er dan enen erpel in. Die hadde ge in ene zak aan uwe schouder hangen, die pooterpel. Maar 't was wel een deel hendiger als iemends anders de erpel voor u in de gaatjes dee mikken. Dan dee't werk ook veul beter plakken. Aan den erpelzetter konde een pinneke vast doen maken daar in de volgende rij de plaatsen mee aangegeven wieren voor de kuilkes. Ge mogt de erpel maar eens in de drie jaren op dezelfde plaats zetten. Alle erpelplakken wieren alle jaren gekar-

teerd, ielke plak wier dan door ene kontroleur van 't ministerie op ene kaart aangegeven. Den erpelveldjeskontroleur dat was in dien tijd Sjef van der Zanden uit Lind. (...)

Dat mee die erpel karteren dat was om de erpelziekte te voorkomen, dat de erpel dan in dieje grond geen erpelmoeiheid deen laten komen. (...) En dan begon ook al heel gauw den tijd van 't schoefelen en 't roet trekken. In de erpel en de erten en de bonen en de mengelen. Ge deedt dan wel een week achtereen of nog langerder op uw kniejens kruipen tussen de rijkse mengeleplantjes.'

(Inderdaad al die werkzaamheden kenden wij ook, alleen spraken wij niet van mengelen maar van peje en wij hadden daarom ook 'n peejmesientje.)

'In 't voorjaar moest in de pril alle draad worden nagezien. En dik moesten er rond ielke wei een deel nieuw palen bijgezet worden. Stikstof moest er gezaaid worden in alle weiden. Mee de zaikorf. (...)

Dat was 't schoonste van gelijk: als ge in de pril door zo'n verse wei kont gaan. Ge deedt dan 't gras zo fris voelen aan uw blote enkels. En ge zaagt 't leven weer trug komen. 'T schoon gruuw gras daar nog geen man in gelopen had. De paardebloemen bloeiden mee de hopen. En ge zaagt de eerste vlinders dansen. Die waren aalt van die geel, en ook van die witte. En de biejen en de hommelen. En in de slooikes daar poelkten de kikvorsen. (...)

En dan kwaamp den hooitijd. Daar deede toch aalt af staan te kijken hoe gauw 't gras toch al weer 'nhoog gewassen was.'

Hooien was voor ons een van de aangenaamste onderdelen van de oogst.

Naar ons idee heeft niemand de geur van hooi beter beschreven dan Cornelis Verhoeven in *Afscheid van Brabant?* gepubliceerd in *Voor eigen gebruik*. Wij citeren er volgende passage uit: *'Het landschap zien en bekijken is er al afstand van nemen; we zijn al buitenstaander zodra we verwonderd stilstaan. Het landschap is door het heimwee geschapen. Het landschap ondergaan als een amplificatie van het ik is eerder een ruiken dan een zien. Wat ons bindt, ondergronds en onbewust, is de geur. In het heimwee speelt de geur een hoofdrol. En in de orkestratie van geuren, die het landschap van mijn jeugd en de nostalgie naar een ongebroken leven bepalen, speelt op de achtergrond de geur van hooi, prikkelend, morbiede en onbeschrijfelijk. Iedereen kent de geur van hooi, maar nooit heb ik iemand ontmoet die hem kan beschrijven. We missen daar het apparaat voor, natuurlijk, maar waarom hebben we dat bij kleuren dan wel? De onbeschrijfbaarheid is ook de onmiddellijkheid waarmee de geur aan ons instinct present is. We moeten ons bijna*

In 't hoilaand bij Beugt.

opsplitsen in twee instanties om ons van het ruiken bewust te maken. De geur van hooi bepaalt intussen niet alleen de herinnering van een boerenjongen 'à la recherche du temps perdu'; hij bepaalt de gebondenheid met een landschap en een wijze van bestaan op de grens van activiteit en gelatenheid, leven en dood. Als ik de geur van hooi zou moeten beschrijven, als iemand mij zou dwingen tot deze sprong buiten mijn eigen ziel, dan zou ik zeggen dat hooi naar 'mors et vita' geurt. Er is nog hevig kronkelend en dampend leven in het pas gemaaide gras, een wasem van zijn groene en vitale ingewanden die hardhandig naar buiten gehaald worden en in de droge lucht hun doodstrijd uitzweten. En er is een gelaten buigen en krimpen voor de overmacht, een stilvallend spartelen in het moordende licht van de zon. Geur van hooi is het kruidige aroma van verdampende levenssappen, stervend zaad, eenheid van kracht en dood. Het kruidige is zo pikant omdat uitgerekend aan

de droge dood een prikkelende vitale bitterheid ontworsteld wordt, die het leven activeert. Maar niet voor lange tijd: de curve van deze vitaliteit verloopt als die van dronkenschap, snel omhoog en snel weer omlaag. Het is een kortademige, maar uitbundige agressiviteit als een driftige pas op de plaats, al doordrongen van gelaten zwichten en niet zonder lust in het zwichten zelf. Hooi is tenslotte ook een 'officieel' teken van vergankelijkheid. En het dankt die betekenis zeker niet alleen aan de onbarmhartige zeis die het gras afmaait even voordat het rijp is, maar ook aan zijn geur. Die vergankelijkheid wordt al midden in de zomer aangekondigd, zoals midden in de winter plotseling een scheutje lente door ons heen kan gaan, dat dan weer tot een carnaval geïnstitutionaliseerd kan worden. Alle seizoenen geven dezelfde sensatie, orkestreren op eigen wijze dezelfde bestaanservaring die in de grond onbeschrijfelijk en onuitspreekbaar is.'

(Hooi, herfst en heimwee.)

Iets wat met het voorjaar dagelijks terug ging keren was het verre buitenmelken. Na mijn twaalfde moest ik voortaan met mijn oudste zus gaan melken in de polder, zoals mijn oudere broers voor mij gedaan hadden. De koeien liepen daar sinds april. Het beroerde was dat de 'romme' vóór half zeven aan de weg moesten staan. Dan kwam de 'romrijer' die onze melk naar de 'romfabriek' van Sint Jan in Den Bosch bracht. Het hield in dat wij om vijf uur 's morgens met de 'tuit' voor op de vrachtfiets naar de Achterdijk reden. Het was onze verste 'kamp' en hij was moeilijk te bereiken. Ik was 's morgens 'ginnen helle', meestal was ik later dan mijn zus. Ik reed met grote haast door de grauwe dauwmorgen. Eindelijk aan de 'hekkeslag' gekomen, moest de tuit er snel af en de handdoek erop, die nu als 'zigg' dienst deed. Onze koeien kwamen meestal snel op het geluid van de rammelende melkbus af, omdat wij veekoek voor hen hadden. De koeien roken fris naar gras en kwamen dampend op ons af met overvolle uiers. Als je het melken niet gewend was, was het voor jou en de koe een lijdensweg. Je kreeg een pijnlijke moeheid in je handen van alle knijp-trekbewegingen en het duurde dan zo lang dat de koe na een tijdje mismoedig wegwandelde. Als het melken voor mij te lang duurde, zong ik in gedachten 'strip. strap, strol, is de emmer nog niet vol' of ik telde tot honderd. Meestal verliep het melken probleemloos en als de volle melkbus op de vrachtfiets stond met de leren riem eromheen, reed ik voldaan naar huis. Ik had me al vroeg nuttig gemaakt. Thuis wachtten de gebakken eieren met spek. Die at ik met smaak voordat ik nog snel even terug het bed indook om er een uur later weer niet uit te kunnen. En toch had ik dan mijn tijd nodig om op

Dorrus mi' de romme van de vorse koe.

Ôn d'n ogst op de Loffert.

tijd op school te zijn in Oss. Pas in de herfst, als we de zwarte zwermen spreeuwen in de kille polder zagen, wisten we dat het verre melken niet lang meer zou duren. De koeien kregen een dek op en zouden gauw binnengehaald worden. Op de warme stal was melken toch veel prettiger. Bovendien deed moeder het daar meestal.

Rake beschrijvingen van het ouderwetse kleinschalige boerenbedrijf in de Peel (Bakel) vinden we, zoals hiervoor al gezien, bij Willem Iven:

'Ze waren van 't gewoon boerenfolk. Ze leefden heen zoals de zon en de maan dat voor hullie deen regelen. Miet en Thidder. En hullie Annie. Mee de beesten en de gewassen rontelom hullie heen. De dag dat was hunnen dag. En de nacht die was himmaal hunne nacht. In de zomerdag stonden ze mee de zon zo unsgeveer op. En ze deen te bed gaan als 't geschemerd had. Swinterdags waren ze al lang voor de zon kwam al wakker en er uit. En ze deen dan als regel tegen een uur of negen weer te bed. Behalve als er toevallig eens iemends kwam. Maar dat viel haast niet voor.'

(Uit Miet andermaal verteld.)

Na het hooien kwamen voor ons de dagen van rog- en haverbinden. Op veel plaatsen werd bij de keuterboerkes het maaiwerk nog met de zicht verricht. Grotere boeren hadden in de vijftiger jaren al maaimachines en sommige loonwerkers al zelfbinders.

Ondanks het feit dat ik voor de meeste boerenkarweien niet veel hart had, moest ik hele vacaties lang dagelijks mee 'in de burries'. Als er eindelijk hele velden gemaaid en gebonden bij lagen, moest alles nog aan de 'gaast' of 'stuik' of 'tijn' gezet worden. Was de rog eindelijk van het land, dan werd er aan de uitgestrekte aardappelvelden begonnen. Die oogst bracht voor ons een heel gekruip met zich mee. Het was om moedeloos van te worden als je je indacht dat zo'n hele onafzienbare akker nog geraapt moest worden. Poëtische gedachten kregen wij bij deze oogstbeelden niet.

Gelukkig verging het Willem van 't Hof (1904 - 1973) anders:

Levend Koren

Ik heb veul mee het koren op!

*Wie van eigen bloed kan zogeteld
aan Brabant denken zonder roggevelden
als zijnen aord daarop is ingesteld?*

*Het koren is van onze stand.
Het is geworteld in dezelfde voren
en is van huis uit mee den boer verwant.*

*Ge kant zijn gratie mee'w oogen drinken
en zijnen adel pruyen mee'w hand.*

(Uit Gepalmde rog)

Januske en Willemke van den Oever òn de rog in d'Eerd

Ook Thieu Sijbers geeft blijk van verhevener gedachten aan het boerenwerk in zijn Nijnselse jeugd:

*Den ogst waar wir mals en de korrel wir zwaor,
Den tààst reikt tot schèrre en panne,
De mijte stôn boute op rij bè mekaor,
Welgevörmd, zo-ès de boere dè kanne...
Jaor in en jaor out blijft hij zo ôn de gang
Den boer, hij is tèèj, hij is stèrrek,
't Zand is wel schraol en de daoge zijn lang,
Mèr den ogst dè's de kroon op z'n wèrrek!*

(Uit Nô den ogst, gepubliceerd in Aachterum binne.)

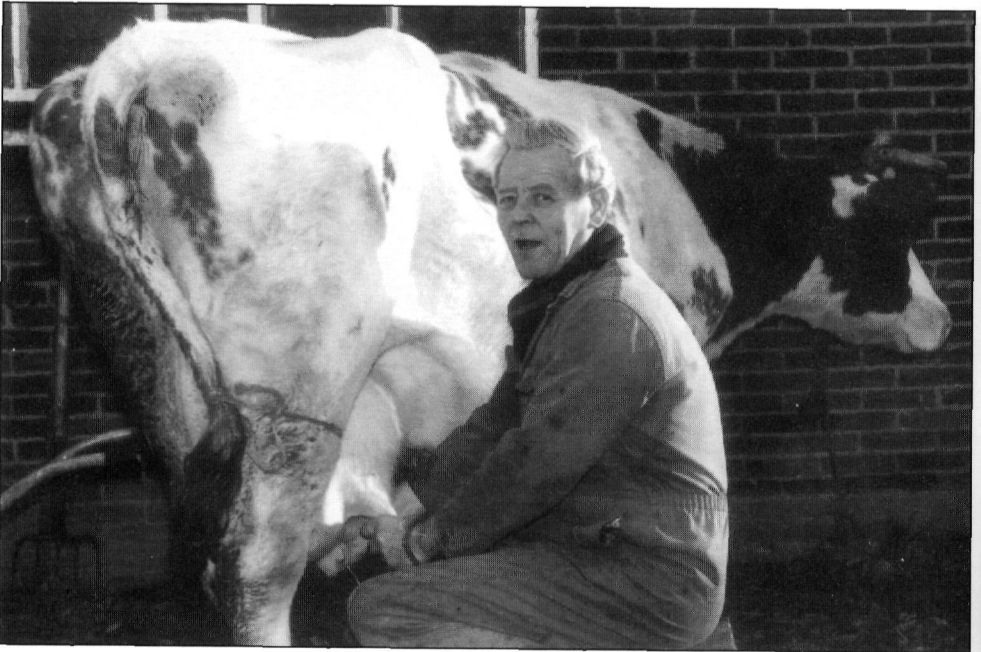
Rog opsteeke en de hogkaar loaje.

Ook over Erpel raope heeft Sijbers gedicht. Het slot klinkt zo:

*Al stèkend en raopend wordt klènner de plak,
Mèr grôter den hoop, die-t-er afkomt...
Den boer doe-g-et goewd en hij denkt al ôn strak,
Es de vorst ellek lève verstomt.*

*Dan plukt-ie volop wir out kelder en koul
De vruchte mî ijver getuld.
't Gêft um voldoening, hij krijgt ze in roul
Vur z'n wèrrek, z'n zweet, z'n geduld!*

Ad de Laat uit Nistelrode kent ook het verschijnsel van mëlke met de haand en elper rape, twee cènte de maand, zoals hij zingt in Brabant ge veraandert...

Mëlke mi' de haand.

Frans Hoppenbrouwers dichtte over de Kempen:

*Zó ontston daor dan de Kempe,
as 'n vergète stukske grond,
wor èrrem boerkes op lèfde,
mee amper 'n broek âon de kont.*

*Ze werkten hard die boerkes
en ontgonnen hil veul heij.
Wor brem en buntgras groeide,
daor kwam 'n hil kaoi weij.
D'r kwame ôk boerderéijkes,
in de dûrrepe kwam wa groei.
Ge wáárt al 'nne flinken boer
mee 'n kalfen twéé drie koei.*

*Die dûrpkes bleve jaorelang
dur den tèt onâongerôerd.
't Lève ging 'r z'nne gang,
d'r wier in't klèin geboerd.
D'r gebeurde eigelijk nie veul
van oew gebórte toe den dóód.
D'r ging wel 's 'n koei kepot
of den dokter reej in de slóót.
En God keek dè 's rustig âon,
hij was eigelijk best tevreeje,
dè de mense út 't Kempeland
't ginnins zó slècht nie deeje...*

*Toen kwam den uursten traktor âon,
ze verkávelden 't land.
'n Boerderéij wier 'n bedrijf
en de mens viel dur de mand.
Inins groeide de dûrpkes út,
ze bléve mèr âon 't bóuwe.*

*En overal kwam industrie
't wáár nie mir bij te hóuwe.
Zó kwam hier de welváárt dan,
ontvange mee ópe èrrem.
Sindsdien heb ik 't nooit nie mir
van binne zó lekker wèrrem.*

(Uit 'n snee irluk bróód út de kempe)

Zo is er ondertussen overal veel veranderd in het Brabantse boerenbedrijf. Driekske van Alebeek vertelde ons dat hij vijf kinderen had en twee koeien. Toch viert hij alle zondagen na de leste mis zijn borreltje.

'Moete ge tegeworrig komme', verkondigt Driekske met ergernis, 'nou hebbe ze zò'n honderd koei en doen op 'ne vierklèts nor huis me' 'nen auto!'

Martien Goossens (Sint Anthonis) schrijft in zijn dialect een boerengedichtje van deze tijd:

Gebed vör Antonius

*Sint Antonius, de petroewen der boere
Lôt miene grond toch nie verzoere
Dek veul hôi mag binnen hale
En gen superheffing môt betale
Spaor mee j vör ziektes oonder de koeie
Lôt mien kwotum nog wa groeie
Hèlligen Abt, Ik bid mar kort
Zörreg dek noit unne Slomboer wordt
En dek blief uut ut waterwingebied
Bedankt in ut vörre, Groewten Eremiet.*

(Uit Eeuwige blui-jers.)

We gaan nog even terug naar vroeger omdat lang niet alle boerenwerk aan de orde is geweest. We hebben het niet gehad over het 'strauwsel schare' zoals onze grootvader dat nog deed met de 'krabzessie' in de sloten, in de masten en onder de heggen. Daar haalde hij de bladeren en mastespellen om onder zijn vee te strooien. Dagenlang stak hij heiplaggen met de vlaghak, want 'n vlag en 'ne stront mèst 'nen treej in 't rond!' Dat werd nog eens goei mest!

Willem Iven vertelt ook van soortgelijke 'ouw dingeskes':

'Als de rog laag stond dee Thidder daar wel eens wortelenzaad doorheen zaaien. En zo gauw als de tijlen 't veld af waren deej de rogstoppelen goed diep egen. En in de kortste ke-rens dan wiessen daar nog die schoon geel wortelen op, in die enkele maanden tijd dat 't nog groeizaam was. Dat waren de stoppelwortelen. Die moeste ge in de winterdag mee ene

Ok wèl 's 'n vèldje haver...

riek uitsteken voor aan de koei te voeieren. Maar ge deedt er zelf ook wel eens ene opknoeperen...' (...) Eén veldje rog dicht bij huis, op de kamp meestjarens, dee Thidder gauwechtig omblekken om daar spurrie te zaaien. Dat veldje wier schoon geef gerold en geweld mee de grote ijzeren rol. Enigte weken later al konde daar dan de spurrie al gaan maaien, mee de zeis. Als ge spurrie wilde winnen dan moeste ge daar aalt heel vruug al bij zijn. Want mee den eerste nachtvorst al waarde ge gelijk uwe spurrie al kwijt. Maar voor mijn was de lucht van de spurriebluumkes 't schoonst van al; die was zo fijn om op te snuiven. Ge deedt dan nog een bietje de zomer ruiken ook al liep 't al tegen de winter. Al de ander veldjes en ook wel eens een veldje haver die wieren zo gauw mogelijk licht omgeblekt en ge-eegd. Daar dee Thidder dan knolgruun zaaien. Dat moest aalt vóór Hellemond-kermis zijn gedaan, anders kreegde geen schoon gruun. En Hellemond-kermis dat was in die jaren nog den tweede zondag van de gustus. Dat gruun zaaien dat dee Thidder zelf. Uit de handen: mee twee vingers uit een kommeke mee zaad.'

Het doet ons denken aan een ander vorst- en droogtegevoelig gewas uit vroeger tijden: 'd'n boekend' zoals men bij ons de boekweit noemde. Januske had een veldje boekend dat er door de droogte erg onderkomen uitzag. Hij kwam na de leste mis in 't dorpscafé en sprak: 'Ja, gullie zul 't r al wèl over gehad hebbe dè't zò'n kaoi boekendjaor is. Ik heb dees jaor zònne korte dè de biejen op d'r kniejes moete gòn liggen um bij de bloem te kunne!'

Willem Iven heeft het verder in Herfst over 't kwaaieste werk:

gruun plukken, over erpel en mengelen inkuilen, over mest varen en breken en over slak-kemeel zaaien. In het hoofdstuk Winter vertelt hij over het voeieren, het uitschieten van de groep, het hakselen van het strooi, weer mest varen, schaarhout kappen en toe musterden bijnen, hout zagen en kleuven, erpel sorteren en gier varen (bij regenweer).

"En zo kwam vaneigens ook den tijd van 't dorsen. Als het droog open weer was. Dik dee 't dan vriezen. Och, dat was nog 't kwaaieste van gelijk, vond ik, dat dorsen."

(Uit Miet andermaal verteld.)

't Koiste wèrk: grun plukke.

En dan werd er bij Thidder toch al met de dorskast gedorst. Jan Naaijkens (Hilvarenbeek) beschrijft het veel oudere handdorsen:

Het dorsen gebeurde in de wintermaanden. Er werd een half vim (1 vim is 100 garven) zodanig over de schuurherd uitgespreid, dat de aren over elkaar kwamen te liggen. De banden om de garven werden losgemaakt en nu daalden de doffe slagen van de dorsvlegels in een vaststaand ritme, afhankelijk van het aantal dorsers op het 'bed' neer. Het bed moest voortdurend worden gekeerd en overgedorsen; met een gaffel werden de garven geschud en de onderste aren naar boven gehaald. Het stro werd uitgeschud en gebonden, het uitge-

Dorse dinde in de winter.

dorsen graan werd met het kaf in een hoek geschoten en er kon een nieuw bed gespreid worden. Onafgebroken ging het vermoeiende werk voort, van vijf uur in de morgen tot laat in de avond. Want dorsen kostte tijd: voor één vim hadden drie dorsers één uur nodig. De volgende dag werd het gedorsen graan door de klapperende, met de hand bediende kafmolten gedraaid, waarbij zand, kaf, stroresten en onkruid van het graan gescheiden werden. In het begin van deze eeuw werden de eerste dorsmachines in gebruik genomen. Ze werden aangedreven door een paard, dat geblinddoekt traagzaam de aandrijfboom rondzeulde, een eindeloze dag lang, voortdurend opgejaagd door de hitsende tikken van een 'jungske'; de dorstommel moest de noodzakelijke toeren maken. Totdat door de komst van de benzine- en electromotoren ook deze menézie (manege) naar het rijk der curiositeiten werd verwezen, waar inmiddels ook de dorskast opgeborgen werd.'

(Uit Noord-Brabant in Grootvaders tijd.)

Niet enkel bij de gewassen, ook bij het vee liep niet altijd alles naar wens. Een verhaaltje hierover van Nol van Roessel (Helmond):

'Bert Braoi had ons gevraagd of we gezien hadden dat bij hém en bij Tinus d'n Bittere de zeugen drachtig waren. Natuurlijk hadden we dat gezien. 'Nou ik wil mee ullie 'n wedje maken!', riep Bert, 'dè't wir krèk gao, as't al z'n leven al gegaon is: bij diejen rijken Tinus d'n Bittere alles! En bij mijn die nog nie ins nie van 't zand onder z'n nagels kan zeggen dè't van hum is, niks!' En verdraaid nog aan toe, 'n week later was 't zo. Die zeug van Tinus d'n Bittere begint te werpen: Tien. Elf. Twaalf! Daags erna die van Bert Braoi. Precies ene! En Bert liep te vloeken en te sakkeren over de misse en d'n deel en door d'n hèrd. Totdat 't z'n Henneke - zoals ie z'n vrouw noemt, z'n Hendrien - méér dan genoeg was, en ze 'ns vóór Bert ging staan en zei: 'En nou is't vort genog, wor! Wa zullen we nou hebben? Gij lijkt onderdehaand op die vèrrekes zelf. Die hebben 't geweld ok van veurre! Ge moet verdorie blij zijn dè't er nog inne gekommen is, anders ha ze vur niks gebagd!'

(Uit Geestig geloof)

Jan Elemans weet voor Huisseling bij Ravenstein in dit verband te melden: Als er maar één keuje = bach geboren wordt, merkt de boer met galgehumor op: 'ze hi gevölt!'

(Uit Woord en wereld van de boer)

Er werd in verband met de fok nogal geboomd over soort en ras: 'Driekske waar nog 'n boerke van d'n aauwe stèmpel. Hij din nie mee an de modèrn fokkerij me' de Ammirrikaanse Holstein-koei. Die zò'n vul romme geeve mar ok mar weinig vlis hebbe. Ze zeggen aalt da' ze zò schraol zen dè ge zo uwen hoed an die koei d're kapstok kunt gooie. Driekske zin dan ok: 'ge haauwts niks over, die biste zen veur spits en achter smaol.' (Zo schreef ons Toon van der Heijden uit Oijen)

Er is wat gesjouwd, geploeterd, gefruut, gevrukt... Lodewijk van Woensel (Eindhoven) heeft dat ooit raak getypeerd in Peelwerkers.

Errem wruuters van de Peel

Eùw wil ik hier nie vergète,

Ge stèkt an den klot

Oew hande kepot

En nog hed-de haost nie te ète.

Stèrreke stamme van Brabantschen grond

Eùw kom ik hier es bestuite,

Ge werkt as 'n pèrd

Rust uit in den hèrd,

En staot op den èkker te fluite.

(...)

Dezelfde auteur laat de noeste werkers ter ontspanning even Kaorte.

Ze zitte mee viere hil dicht bij mekaor,

De toffel stao stevig en stèrrek,

De knoestige vuiste die ligge al klaor

Mee de kaart - zu vlak nao 't wèrrek.

*Dè is er nen hartstocht - dè kan-de nie vatte
Den Brabander kan 't nie laote
En as ze daor zitte, 'n bumke te katte,
Dan maa'-de nie ins nie mir praote.*

*Daor knotst as 'nen donder 'nen stèrreken troef,
Speul op as ge dörft, gatvergimme!
Ze kijke gespanne veuruit, strak en stroef
Hun ooge beginne te glimme.*

*Mèr harder nog kumt er 'nen anderen slag,
De toffel die splijt haost in tweeje,
'ik speul oe kepot', zee den Tiest mee 'nen lach
En nou is ie volop tevreeyeje.*

(Uit Meziek uit èige land)

Ook Piet Heerkens (Tilburg) heeft zich ooit bemoeid met boerenbezigheden:

Boerke de Bont.

*Boerke Tinuske de Bont,
strooit essensie op den ekker,
goed veur den grond;
't ruukt nie lekker,
wel gezond.*

*Vruut er de ploeg zijnen ekker om,
Tinuske loopt eraachter te fluiten,
vreukt zich krom,
't gao om de duiten,
klaoren blom!*

*Zaait ie z'n zaod mee malsen zwaai,
Tinuske stapt dan staotig, opstaoikes;
graai veur graai
zwaait ie z'n zaoikes*

*hallef in Maai.
Haort ie z'n zeissie op eenen steen,
slaat ie z'n staol deur et kooren dè't zindert,
wèt ie ze, één
liedeke vlindert
over oe heen!*

(Uit Brabant)

('Essensie' is overigens gier en 'opstaoikes' betekent langzaam)

Ik heur de boerre tegeworrig wèinig zinge.

Nou we toch aan het wetten waren:

*D'r waar 's 'ne maaier in Etten
die efkes z'n zeissie wò' wette.
Zoo rustte-n-ie mee
en 't schèrpte de snee...
Zoo zottie z'nen tijd nie verlette!*

Gerard Ulijn (Oss) heeft zo zijn eigen visie op het boerenwerk:

Onder de kop Boewre zegt hij:

*'Pap,'
'Wè is tur mènneke?'
'Pap, wè doen boewre áágentluk?'
'Boewre, die grijnze jungske!'
'Pap, wrum grijnze boewre zò?'
'Umdè tè niks kòðst jungske!'*

(Uit Stroj op ut dak, keinderpròt bè mekare gerapt)

Dan nog wè aander kort grèij over onze landman:

Oyen

*'n Hardwerkend boerke in Ooje
Waar doende z'n erpel te rooie.
En nat van 't zweet
zin de mens-want 't waar heet-:
'ès't naw wijnter waar, wè zu't dan dooie..'*

(Thieu Sijbers, Achterum binne)

Deuteren

*'n Klèin klòtboerken ùit Deutere
zit over z'n kuuskes te leutere
Gemengd is z'n bedrijf
want ie werkt me' 't wijf
en nie ins alleen bij 't keutere.*

Hòst

*'smèrres vruug toen d'n haon nog moes krèije
ston d'm boer op um graszaod te zèije
zonder al te veul strop
ston 't r 'smiddes al op
en kon ie 't 'sooves nog mèije.*

(Ad de Laat, Klompspijkers op brandewijn)

Toch werd geleidelijk aan duidelijk dat niet iedereen van boerenafkomst in eigen land ook een boerenbestaan zou kunnen leiden. Velen gingen elders hun heil zoeken. Zo ook de ongetrouwde zonen van de familie B. te V. Thuis hadden ze een varkensvermeerderingsbedrijf, maar de toekomst was niet rooskleurig. Twee jonge boerenzoons gingen emigreren naar Canada. Inderhaast moest er nog wat praktisch Engels geleerd worden. Na deze spoedcurcus vertrokken ze.

Enkele jaren later komen ze voor het eerst terug en zoeken daarbij ook hun vroegere leraar Engels even op. Deze informeert vanzelfsprekend naar hun ervaringen. Hoe hadden ze zich kunnen redden met dat beetje kennis van de nieuwe taal? 'O, dat was geweldig meegevallen.' Eén enkele keer maar hadden ze zich enorm vergalopperd. Op een bijeenkomst van Canadese agrariërs had men gevraagd wat zij vroeger in Holland gedaan hadden voor de kost en daarop hadden ze zonder blikken of blozen geantwoord: 'We fucked pigs!' in de overtuiging dat dit een vertaling was van 'we fokten varkens.'

In West-Brabant was het oude boerenwerk al even eindeloos en vermoeiend.

Vruger

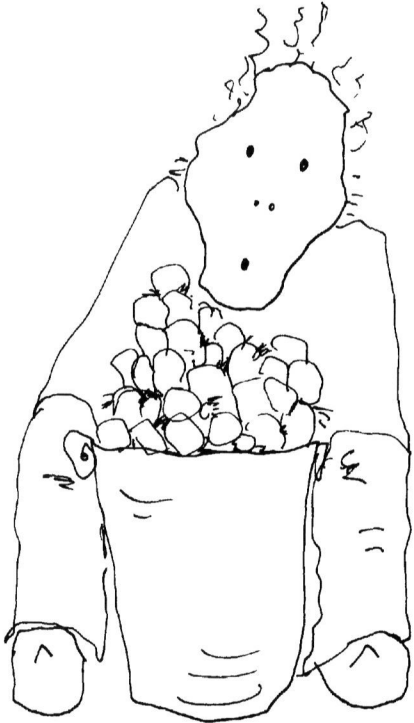
*Ik denk dikkels nog on vruger
ton ik nog nor de school toe gieng
ton de grote pot paul krüger
boven 't vier te koken hieng
ton ze mee de erfkaar reeën
om wa vlaggen oef wa zaant
en het warek da ze deeë
mos gebeuren mee de haand.*

Refr.

*Mee de pikhaok en de ziegt
mee de ponnie veur de iegd
mee den turfbot en de grèèf
boerde ze vruger nogal gèèf
mee de vlegel op ut graon
tussen de tieten en den haon
mar ze lèèfde toch gelukkig
en daor koom het mar op aon.*

*Kore pikke, klawer maaien
bottere mee de botterstaand
boekert dussen, spurie zaaje
èrepel raopen in de maand
struike klieven, musterd beine
beete wassen in de sloot
mee de rijf ut hooigras weinen
't was un eindeloos gekloot.*

R.

*Vruger was er gin vakaasie
daorveur hoie ze gin tijd
want ze mosse mee de zasie
gras gon maaie veur de geit
en de boeren van Resbarege
Koop en Peer en Bart en Rien
wèrkte van de vrugè marege
tot zo lang ze't konne zien.*

R.

*Al die grote Mansholtstallen
mee die grote stouwe vee
zoue die wel goed bevallen
zen zer wel gelukkig mee?
Ik hoor de boeren nie meer ziengen
net as in de schralen tijd
'k heb nog goeie herieneringen
on het boerke mee de geit.*

R.

(Van de CD Schoon portret van Drik de Bruyn, Rijsbergen)

Hoe het verkeerd uit kan pakken in de moderne tijden met boer en boerderij horen we van de Eindhovenaren Arie van Roozendaal en Huub van Eynthoven:

Goed geboerd

*Kijk, daorgins gao Hanneske, wàt is ie toch vort oud.
Mensen, wàt is dië mins versleten.
't Is ook gene wonder. Zoàs hij ok hee gesjouwd.
Geen seconde heet ie stil gezeten.
'k Weet nog goed, de goeie mins, die kocht z'n boerderij,
had er, zo ze zinnen, genen ene.
Binne de twintig jaor al had ie 't boeltje vrij.
Nou, daor moet-te ook 's aon beginnen.*

*Hannes heet er, zeg mar, alles aon gedaon.
En hij heet er meer nog veur gelaoten
às 't iets moes kosten, dan liet Hanneske 't staon.
Daor wis ook z'n vrouw van mee te praoten.
Ze hebben schaars geleefd van wàt 't laand hee opgebracht,
kochten niks. 't Waar zund um uit te geven.
Oh, die zeuven keindjes, ja, die hebben ze gekocht.
Daor is 't dan ook himmaol bij gebleven.*

*Negen jaor gelejen, met z'n acht en zestig jaor,
is de mins met boeren uitgeschejen.
Ene van z'n zonen naam 't over. Toen waar 't klaor.
Die zou 't wel 's anders in gaon klejen.
Hij din wàt vadder liet en liet wàt vadder had gedaon.
Werken, nee, daor wou ie nie van weten.
En in twee jaor tijd waar heel 't boeltje naor de maon.
Toen is Hannes ècht pas goed versleten.*

(Arie van Roozendaal, van de LP Hèi en Zij)

Mèn Boerderijke.

(fragment)

*Ik waar es efkes weze kijke
nor 'n landelijk boerderijke
dè in advertensies aongepreze stond.
Ge krijgt immers vur oew cente
mar 'n por procente rente.
En vur dees huis waar de vraogprijs mar twee ton.
't Bleek 'n èrremoeig krotje
mi'n vervallen vèrrekeskòtje
Klèine ruitjes en un ijzeren bovenlicht.*

*Grüne luikskes, 'n grün durke
In de mure menig schurke.
't Waar nauwelijks 'n huis en gin gezicht...*

(Van de LP Brabander bèn ik en de CD Brabant van Eynthoven tot Roozendaal)

In 'En de boer hij ploegde voren', waarvan we hier een fragment geven, schrijft Johan Biemans uit Bergeijk hoe het allemaal ontstond bij de pioniers van de Kempen:

*Eens liet een zwerwend jagersvolk
Hier achter stenen sporen.
Toen kwam de boer op deze grond.
En de boer hij ploegde voren.*

*Tussen het Ven en Blauwe Kei
Stond een kapel verloren;
De scheikei zakte in de grond.
En de boer hij ploegde voren.*

*Bulldozers rolden af en aan;
De hei werd kaal geschoren.
'Zo is 't goed', zo sprak de boer.
En de boer hij ploegde voren.*

*Het oude land kreeg nieuw habijt,
En de boer hij ploegde voren.
Waar de aarde woest en ledig was.
Glanst golvend goud het koren.*

Ivo van Dinther heeft onuitwisbare herinneringen aan het boerenwerk uit het (Geffense) land van zijn jeugd:

Gene Hof van Eden

(fragment)

*Veur de boere hier,
mee zicht en zessie,
de polder en den dijk,
dès heulliejen dag-*

*De boerinne hier,
mee scholk en bessem,
den herd en de geut,
heullieje dagelikse draf-*

*De kèinder hier,
mee knickers en repe,
taofel en op school
d'r was nog gezag-*

*Ene geeve misse,
het perd en de beeste,
den hof en 't lând,
heulliej welzèn en vlag-*

*'t Grootste gebeure,
't weer en 't waoter,
wè liefde te veine,
'n wieg en 'n graf-*

*'t Was zwoegen en zwete
zùrg veur den ete,
allénig op de zondag,
gaf 't 'n bietje vrijaf-*

(Uit Mee de deur in den herd.)

Lya de Haas bezingt kritisch het boerenbedrijf van de negentiger jaren:

Durgedrèijd

Refr.

*Nouw d'n boer me' overschot en quotum stoeit
ùit èrgernis de romme over't laand ùitsproeit
kreg de dèrde wirreld nog meer honger
en stèrve daor de minse alsmar jonger.*

*Vruger hà' onzen boer mist mar drie, vier koei
en wè'k vandaag d'n dag toch zò dik verfoei
dè zen die biobedrijve me' grooten overschot
me' vanalles veulsteveul, 't gù' gelijk kapot...*

Refr.

*Nouw d'n boer me' overschot en quotum stoeit
ùit èrgernis de romme over't laand ùitsproeit
wordt ons èige wirreld alsmar rotter
denkt toch èsteblijf ok 's òn lötter*

*Vlishoop, mèlkplas en dan diejen bötterbèrg
gruuntes durgedrèijd; 't is toch vort te èrg
overproduksie, de schuld van de politiek...,
of is't ok d'n boer en de veevoeierfabriek...?*

Refr.

*Nouw d'n boer me' overschot en quotum stoeit
ùit èrgernis de romme over't laand ùitsproeit
wordt de wirreld um ons heen steeds gèkker
zò'n verkwisting 't zit toch noit nie lèkker*

Zunt dètter niks van nor de èrm laande gù'
wè zunt, dè't hier ammel in d'n opslag stù'
Wor heget nouw uitèindelijk tammel toe gelèijd..?
Ons èige wirreld ister ok vortòlling durgedrèijd!

Refr.

*Nouw d'n boer me' overschot en quotum stoeit
ùit èrgernis de romme over't laand ùitsproeit
kreg de dèrde wirreld nog meer honger
en stèrve daor de minse alsmar jonger...*

(Van de CD 'n Lutske me' Lya's.)

Mi' de tuit op de kreuge.

Ook de Berlicums-Dungense muziekgroep Linnegoewd bezingt de boerderij maatschappij-kritisch in hun Milieuliedje:

*De reegen nog hèlder en lange nie zuur
gin mès teveul vur d'n Brabantsen boer
Nouw is 't schòn wòtter en de grond veulste duur
en overal li' kaoi locht op de loer
Wor gòn we toch hene, wor moet 't nor toew
alles kèij-opgefokt,
de kiep, 't vèrken en de koew.*

R.

*God minse, verdomme nog, doeter wè òn
vurdè't gelijk nor de kloote zal gòn. (2x)*

*De grond waar d'r schraol en gin een kloote wèrd
behalve 't vee en veul jong hà'n ze niks
D'r waar nerres gin luuks en nog zand in d'n hèrd
mèlke me' de haand en d'n emmer schrèijmiks
Daor moes 't toen hene, daor moes 't nor toew
niks gin gebio
me' kiep, 't vèrken en de koew.*

R.

*Vruger vlogen d'r vlinders en mùlders nog rond
de locht waar d'r zùiver, nog tintelend fris
nouw make febrieken alles kèij-ongezond
en geuget me' de minsen ok hillemlò mis
Moet 't daor dan hene, moete we daor nor toew
alles ùit d'n diepvries;
de kiep, 't vèrken en de koew.*

R.

*Wille wèlliej ons wirreld nog redde, wè kan
dan zulde d'r zèlf wè òn moete doen
me' moeite makte d'r dan nog wèl wè van
al kost 't veul scheten en ok wèl wè poen
Daor mag 't noit hene, daor mag 't nie nor toew
alles nor de kloote;
de kiep, 't vèrken en de koew....*

R.

(Op de CD De moeite wèrd en Brabants Bontste 2.)

Veel Brabanders blijven ondanks alles gebakken aan hun

Geboortegrond

*Denkende òn onze vrugeren thuis
zie'k volop 't gruun rontelum 't huis
van hegg' en hùfkes en ouw bukebeum
van hèij en brem en buskes en bosse
van maste me' blanke bèrken ès zeum.
Daor ging ik toen de riepsen oit zuke
de plòts wor ik zovvel veugelkes wies
wor de mùlder nog krioeld' in de buke
en de was laag te blèik' op d'n dries
De sèlaerie groeide d'r goed nõvvenant
zò dichtbij de geut en 't gutgat geplant.*

Denkende òn onze vrugeren thuis
 zie'k volop 't bruin rondum 't huis
 van d'n hoibèrg worrin ik dik kroewp
 ès we wegkrüperke waren òn't speule
 Dan rüik ik de koei en ok hullie groep
 en dan zie'k druk schabbende henne
 d'r scharrelen en nie ins me' d'n haon,
 zònne schònne, die koste mee kenne
 Dan zie'k wir 't hùiske en d'n ouwen taon
 en d'n hèrd me' de ouw schouw òn de kant
 wè zunt, 'tis ammel üt d'n ted vort bekant

Kijkende nor onze vrugeren thuis
 zie'k allang gin beum mir òn't huis
 Ok ginnen hof mir, vol dahliasse
 d'r lupt gin hen mir over de misse
 D'èikeheg is 'weg, d'r stòn kannidasse
 Ons ouw buurt is kaol ütgestürve
 D'ouwluì zen nor de bejaarde gegaon
 We he'n d'r gedèld wè we hebbe geürve
 't Is me' hil ons gedoentje gedaon
 Vur ons waar dè klèin huukske land
 wèl 't schònst van gelijk onderhand.

(Uit Boerrejonges krintemik)

Onze vrugeren thuis.

D'n boer is zò slim ès 'ne mins

Het is zeker dat er naast boerenslimmigheid ook een boerengevatheid bestaat, zo dunkt ons, en het is duidelijk dat deze twee kwaliteiten samenhangen en tot menig taaljuweeltje geleid hebben. Laten we met enkele oude en zeer bekende anekdoten op rijm beginnen: Daarvoor geven we eerst het woord aan wijlen Cees Robben:

*'t Ekkerke van Jantje Ram
dè deugde van gin kaant...
't wô nie..en des vur unne boer
naa krek nie zôô plezaant.....*

*Mar Jantje kromde zonne rug
en vruutte vrukte vort...
jaor in jaor uit... zôô toepertoe..
dè hedde meej dè sôôrt..*

*Den schraole grond die dronk z'n zweet
en pruufde van d'n mist
bekwaamp er van..en wô in tuig..
hij digget op 't list...*

*'t Graon ontkiemde lek vanouds
de halmen schoten op..
De aoren hongen vol en zwaor
en bogen d'ren kop...*

*Ons Jantje zie dè wonder aon,
en heej naa zonne zin..
Hij aait vurzichtig meej z'n haand
z'n goud-gèèl goei gewin....*

*"Des schôn gedon" .. zô klinket dan
"dè heddem schôn gelapt.."
Och kek..zeej Jan..meneer pastoor!
diej sjuust kwaamp aongestapt..*

*"Dè hedde meej Gods hulp toch
meraokels goed gedaon..
Werechtig Jantje..nerges hier
ziedem beter staon.."*

*Zô isset..zeej toen Jantje Ram..
Des niks teveul gezeej..
Mar ge hagget toch is moete zien
toen 't God alleinig deej..!*

Aauw minse lèk m'n Brabant kent.

Een ander bekend gegeven is ons verhaaltje van kuuske wittere, kappelontje voeiere:

*Jõnnus ha' 'n nuchtere kuuske dè noit nie drinke wò,
't Bisje bleef zoo nucht're en dè vervilde zò.
't Ding wò wèl wè lèbbere, op Jõnnuzze vingers zùige
En 't boerke moes nog 'weg, 't viel gelijk in dùige.*

*Verdommes lillijk rèin 'n ding, zinnie, en zùipe zulde!
De ted is nouw vort schòn vurbij, dè gij men zoo kulde.
't Kalf spartelde stevig tege, snoof wè in de romme,
Sèbbelde Jõnnuzze vingers en hiel z'n èige van d'n domme.*

*Nouw waar d'r in ons dùrp 'ne vremde neije kappelaon
Die de hèrmenie gevraogd hà', d'n borrel te laote staan,
Want d'r wier zoo volges hum toch alt' wèl hil wè afgezope.
Zoveul dèsse op d'n himmel nòdderhand nie mer zò'n hoeve hope.*

*En onze Jõnnus blies daor ok gèires z'n partijke mee
Viet 'r ok z'n glèske, zo veul en dik ès dè nog lee.
Dè wies dieje kappelaon en kos dè nie zò heel goed zette
Jõnnus moes minder op meziek; meer op vee en kijnder lette!*

*Dieje neije kappelaon din alt' ok nogal gèires plaoge,
-Hij zaag 'r Jõnnuzze vèchte me' z'n kalf-
En moes toen zoo kwansuis trèiterig, vrèilderig vraoge
-En ie laachde wè blomzuut, half en half-*

*'Oo, 't is nie krèk zoowès d'n bòs, 't bisje zùipt nie!
Witte wè ge doen moet; makt 'm lid van de hèrmenie...
Want de zò'n die zùipen alted wèl, dè witte toch!
'Wè he'-j-ik òn dieje klèts?' docht onze Jõnnus nog.*

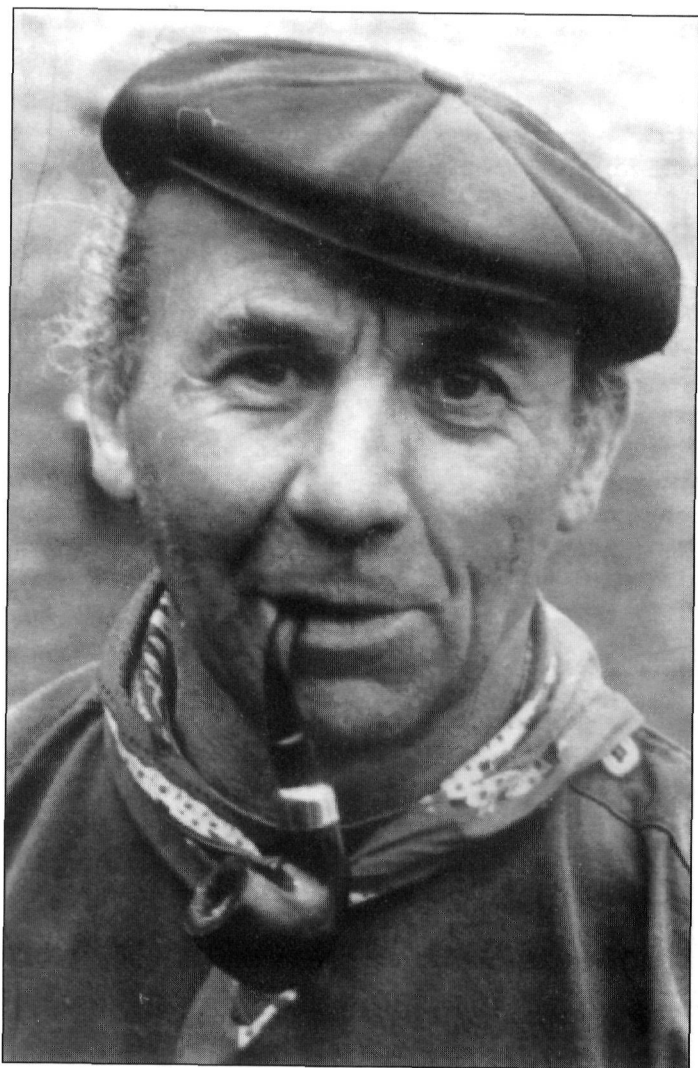
*Hij makte-n-aachteraf z'n èige toch wèl 'n bietje kaod.
'n Por daag lètter kreeg 't de gistelijke op z'n brood:
Jònnus ston triumfantelijk bij z'n kuuske en dè zoep!
Traog kwaamp de kappelaon vurbij, 't leek wèl of ie kroep.*

*'Oo, gij he't m'ne raad toch òngenomme, zie'k!?'
Mar Jònnus diende-n-'m mee snaauwerig van repliek:
'We he'n 'm kappelaon gemakt, z'ne kruin 's goed geskorre,
en daor is ie nouw pas ècht 'ne groote zùiperd af geworre!'*

(Uit Krèk wè'k wó)

Anna en Janus òn de lees.

Toon, tevreje me' 'n bietje.

Ook buiten de deur, 'op d'n harde weg' kan de Brabantse landman gevat voor de dag komen:

Vur niks

D'r waren 'n por Brabantse boerkes vur 'nen dag in Amsterdam verzèild gerakt. Ze hà'n daor in 'n schòn zaak goed geëeten èn gedronke èn toen, op 't èind, moes Tieske efkes hard nõddig nor aachtere. Hèhè, wè waar me dè 'n opluchting! Mar toen ie van 't pleejke afkwaamp, ston daor innins 'n juuffrouw èn die vroeg 'n por kwartjes... Och jikkès, Ties hà' z'n portem'nee in z'ne jas zitte èn die laag over z'ne stoel... Hij vertelde dè tegen 't vrouwke. Zè kiek mar zoer, mar ons boerke klopte op d're schaaouer èn zin vriendelijk: 'Witte wè, ègge b'ons in de buurt bent, dan komde ok mar 's 'ne keer vur niks pisse!'

Weerpraot

Wijlen Willem Brands (Schaijk) verhaalt het volgende onder de titel wijndeier:

Een Haagse mijnheer sprak een buitenman aan over het weer:

-'Zeg boertje, kun je mij ook segge wat we krijge als de wind gaat legge?'

'Ja zeker, as de wijnd gò legge,' -was het rake antwoord- 'dan krijge we wijndeier!'

(Uit Schaijk in dialect)

Er zijn rake sarcastische replieken uit de boerenwereld te vermelden:

Op wèirde geschat

*'n Por boerrezeuns die same nor school nog he'n gegaon,
he'n mekaren zeker in jòrren al nie mer gezien.*

*Op 'nen dag zie d'n innen dan innins d'n andere staon
en sprikt 'm mee òn, hoew 't ging en wèttie zoo dien.*

D'n andere zin dèttie 'n gedoentje hà' me' wè laand.

Hij hatter goedzat geboerd en in d'n handel gewonne...

Toen ie begos hättie niks ès z'n hèreses en haand..!

Hij hurde: 'Zegt dan mar: ik ben me' 'n bietje begonne!'

Er leeft in Rosmalen en omgeving een onvergetelijke anekdote voort met Dien van Kleuskes in de hoofdrol.

Dien deed ook 'zò'n bietje boere me' anderhalf koeike'. Daarvoor moest ze wel dagelijks gaan 'huje', want eigen grond had ze niet. Dien bedreef deze vroege vorm van bermtoerisme barrevoets, maar dat was amper te zien, zo zwart waren haar voeten. Nu was juist het jachtseizoen geopend en Notaris van de Mortel liep met een aantal drijvers het veld in. Toen hij Dien zag, dacht hij goedkope lol te kunnen hebben: 'Vrouwke, als die kousen van u versleten zijn, krijgt u van mij gratis een paar nieuwe!' Groot succes bij de jagers natuurlijk. Maar Dien was niet op haar mondje gevallen en spuwde terug: 'Da's goed Mortel, en as mijn kont peperkoek wordt, krijgde gij de uurste snee!'

Goei doel

*D'r ston 'n zilletries onder 't deurgebont
me' 'n missiebus en ze zin: 'Wèllie komme rond.'
Jònnus knikte begriipend en zin toen schamper:
'Oozoo, komde gèllie rond..., nouw ik mar amper!'*

En nu we toch in de geloofssfeer zijn beland:

Kèijkatteliek

*Op 'ne woenzeg stötter al vruug
ons Naruske òn 't stasjon.
Hij is 't waachte al wè muug
me' 't gehang op 't perron.*

*Dan kùmt 'r Jan van Hässe bij.
Die sprikt al mee ons boerken òn:
'Oo, nor de veemèrt zeker, hé?'
Nee, daor duu Narus nie op òn...*

*En da zie Jan 'n kerkboek
in Naruskes z'n r'èchse haand.
'Oo, nor de kerk, dè's andere koek,
dè's goei wèrk en niks gin schaand!'*

*'Narus duu nor't zondig Amsterdam!'
En Jan: 'Oohoo, zeker dan vur zake?'
'Vur m'n plezier, nie vur d'n botteram,
ik zal 'm daor 's goed gòn rake!'*

*'En 't kerkboek mee?' vreugt 'r Jan.
Dan hurt ie de wòrrend, kort en bondig:
'Ja, me' missaal en al, dè mo'k toch man,
ès't bevelt, dan blijf ik tot 'n zondeg!'*

(Uit Boerrejonges krintemik)

D'r waar 'ne neije veejarts gekommen op ons d'ürp. Dieje mins kwaamp erres ùit 't bove-laand èn hij hà' in 't begin nogal moeite me' de Brabantse taol van onzen hoek. Hij trof 't mar slècht; van z'nen uurste klant op praktijkbezuuk krieg ie te heure dè hum z'n bagge spelde van de fiets! (Nouw moete wèl wete dè 'fiets' bij ons de onderromme zen die d'n boer trug-kupt van de romf'brick). De neije snapten 'r niks af èn toen 't boerke hum zò glaozig zaag kijke, begriep ie wèt pr'bleem waar èn zin me' ne schaojlijke laach: 'Ja, nie van de Gazelle hurre!'

Er fietst een boerke in Boekel over straat. Achter hem draaft een paard dat aan de bagage-drager is vastgebonden. Even buiten het dorp wordt de man aangehouden door de plaatse-lijke politie. 'Rijbroek, ik zal oe moeten verbaliseren', zegt de agent. 'Ik heb oe de vorige keer al uitdrukkelijk geattendeerd op het feit dat dit veel te gevaarlijk en ongeoorloofd is.' 't Boerke trekt z'n onschuldigste gezicht en zegt: 'Potdomme nog, nou is ons pèrd toch wer onder de stiek ùit, van de pakkendrager gevallen, wor!'

Dan was er het gegeven van Thijs, die op de Boerenleenbank geld ging halen. Vijf briefkes van honderd en drie van vijftewintig, veul gèld. Als hij het geld overhandigd heeft gekregen, gaat hij het nauwkeurig staan natellen, ook al heeft de kassier dat zojuist al gedaan. Vanachter het loket vraagt de bankbeheerder een beetje hatelijk: 'Klop 't, Thijs?' Thijs draait zich langzaam en zegt: 'Ja, 't klopt, mar toch ok mar krèk ok!'

Wijlen Willem Brands (Schaijk) registreerde een merkwaardige repliek aan het adres van de huisarts.

Ant waar 's op spreekuur bij d'n dokter en zin:

'Heer dokter, ik heb 'n kaauw gevat.'

'Zo Ant en hoe is dat zo gekomen?'

'Ja, kijk ziede, ik ben van de week 'ne kier 's-mèrgens nor de kerk gewist... en 't waar zò kaauw... en de pastoeër haj niks aon!'

Giel van Gastel uit Wouw schreef ons:

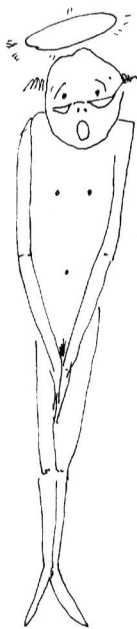
'Op 'ne keer kwaam 'r 'nen boer bij d'n dokter en 'ij zee:

'Dokter, kek vor 'n arig'etje 's in m'n keel.'

D'n dokter keek en keek mar 'ij zaag niks. D'n boer kon 'r mī s'n verstaand nie bij: 'En dan moete wete, dat 'r 'n 'êël boerderij dur gegaon is.'

Tegen vegetariërs heeft de landman zo zijn bedenkingen:

*Ons Boerke mènt: 'Iets nie lussen is alt' nog gin gemis,
Mar wurrum eete veegetariërs nouw toch noit gin vlis?
Zegge zullie: 'Dat doen wij uit liefde voor de dieren!'
Zi' hij: 'Jè, daor zulde die biste nog 's me' pleziere...,
umdè gèllie dan krèk wèl ammel it, wè hullie voeier is!'*

Boerke b'ons ùit de buurt.

Ja en dan waar d'r nog dè boerremènneke in d'n trein. Hij waar verkeerd gòn zitte. Hij wò' gèi-
re rooke. Kik en ès zònne grutse hum dan verkeerd ònvat, dan zet ie de kont tege de krib.

Bòs bove bòs

*D'r sukkelt 'n boemelken over de lijn
en d'r zit ok 'n boerken in diejen trein,
onderweges vanùit Oss nor Den Bosch.*

*D'r kùmt 'n hirken in dieje coupé,
Die gòtter zitten op nog ginnen tree
van 't boerken in d'n trein ùit Den Bosch.*

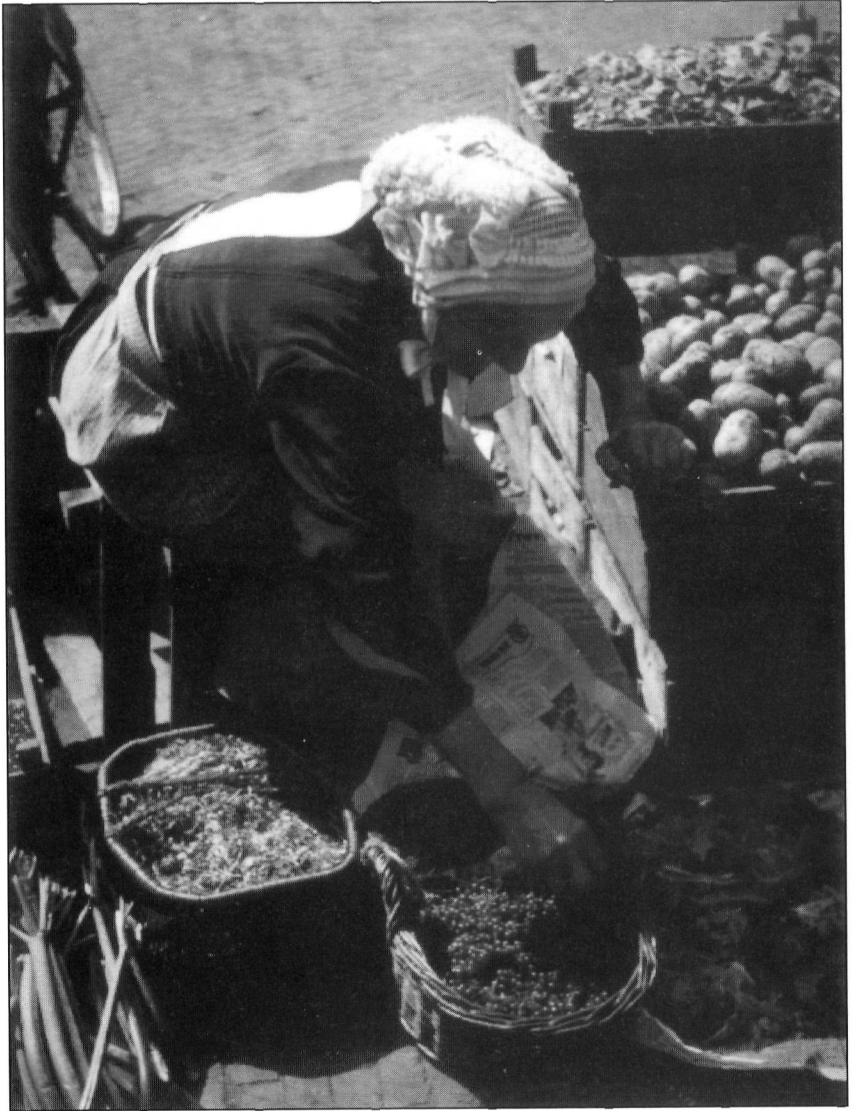
*'t Boerke stokt òn, 'n groote segaar
me' zwierig opvallend bezwèij en gebaar.
't Leek grif dè't goewd leije nog kos.*

*Dan vreug 'r 't hirke of ie leezen ok kan.
't Boerke denkt: 'Jikkes, wor moeid' oe me' man '
en zin dèttie dè grif ok nog wèl kos.*

*'t Hirke is me' dè antwoord nie òlling tevreje.
Hij wil gin gerook in nie-rookers-coupéje,
umdèttie daor nie zò goewd tege mir kos.*

*'t Boerke veijn 't zunt z'n segaar ùit te make,
want 'n ùite segaar wil nòdderhand nie mer smake.
Hij von dè't hirke dè mee slikke mar mos.*

*D'n dèftige vreugt: 'Weet U wie U voor zich hier heeft?
't Gewalm van uw stinkstok is onbeschoft, onbeleefd!
Ik ben Procureur-Generaal van Justitie Den Bosch!*

Netuurlijk liet de boerrin d'r eigen ok nie onbetuigd..

*Als U mij nog eens ooit in de vingers mocht komen,
bent ge nog niet klaar en zult niet ontkomen,
zowaar ik rechtspreek voor Justitie Den Bosch!*

*'t Boerke temidde van 'nen hoop wolke genot,
rokt rustigskes weijr en denkt slès: 'Och God,
die heget moeilijk, mar 't lupt nog wèl los...'*

*Ons Boerke zi' niks, zit kwansuis te bruje
en zi' nò 'n weijl: 'En dè God maag verhuje
dègge men in m'n haand komt, want dán zedde de klos!*

*Dègge dè toch onthaawt, man, dè mèn ik 'r hoor.,
ègge bij men zijt geweest, komde noit nie mer klaar.
Dan kunde zònnen hoge Piet daor nog zen in Den Bosch!*

*En ik rook m'n segaar, of ge 't gèir' he't of nooi,
ik heb oew te hoeste me'w Justitie en 'w dèftige zooi,
want ik ben d'r d'n baggesnijer van Uje tot Oss!'*

(Uit Krèk wè'k wò)

(Ès d'n baggesnijer op d'n boerremitse waar geweest, dan kosse de mènnekesvèrkskes noit gin papa mer worre, wor.)

Sommige landlieden reageren met echte boerenslimheid:

't Waar in Dinther. D'r kwaamp 'nen boer me' 'n jong maol nor de stier. D'n buurman van de Huvenders vroeg òn diejen boer: 'Wilde ze nie verkoope?' 'Dè kan men nie skille' waar 't antwoord. 'Wè vraagde ze?' 'Nouw', zin d'n boer 'ès ge 150 gulde booit, dan zò'k arig kijke!' De kooplustige zin; 'dan biej ik dè èn dan is ze ok mee verkocht ok!' Mar daarop zin d'n eigenaar: 'Nee, dan kijk ik arig!' De koop waar nie gedaon èn daor kos gin man iets òn doen.

Natuurlijk laat de boerin zich ook niet onbetuigd:

Ze zin tegen heuren Hannus: 'Ik ben zò lùì, ik gò' nor bed!' Zen antwoord waar: 'En ge he't te middeg ok al 'n heel wijl geleege!' 'Dè's waor', greens zij, 'mar ge he't me ok 'n hil wijl wakker gehaauwe... èn nouw gò'k want ik kan wèl slaopen op 'n eegt, al li' ze me' de taand umhog!'

En aauw boerinnen onder mekare kunne d'r ok wè af:

Ze waren ammel al in de zeuветig èn ok allemòl al weuw. 't Zwakke geslacht wordt dur de bank genomme nouw immòl veul ouwer ès 't maansvolk. 't Stikt in de miste bejaardetehui-ze dan ok van de weuwe. Ze hà'n 't over vruger. 'Ullie moeder die is ok nie zò oud geworre, is 't wèl?', zin Ant tege Drika's. 'Nee', kwaamp 't antwoord, 'toen ze zò oud waar ès ikke nouw, toen waar ze al tien jaor dood!'

Niet direkt getuigend van grote gevatheid, maar wel een aardige afsluiter van dit hoofdstuk vonden wij:

Outgeslaope

*'t Waar den tijd wir um te hoje
En mi'n raotelend mechien
Wier de bimd zo kaol gesneje,
Dè gèn spier mer waar te zien.*

*Kiske hà't liefst 't hoi mèr
Gaauw en kurkdreug in de schuur,
Mèr geleuf me, 't waar nie moi mer
Waar bè't wèrrek wè te secuur.*

*Elken opper die-tie makte
Lag op maot in rèchte lijn
En gèn van de honderd aander
Moch 'n duimke klènner zijn.
Kiske daacht zo bè z'n eige:
Es 't naw dreuge wil wè nog,
Zal-de mèn nie heure klaoge,
Want dan hè'k wir voeier genug.*

*Mèr de zon, die drugt moet gève
Doe nie ààlt krèk wè ge wilt,
Die hî d'r èige mèr te haauwe
On die baozen out De Bilt...*

*Dôrum lousterde ons Kiske
Trôuw de weerberichte af,
Fronste 't verbrande kôpke,
Toen De Bilt te heure gaf:*

*'Neerslag kunnen we verwachten
In het midden van het land.'
Nirslag, dè's verdomme rëgen
Daacht ons Kiske bè de hànd.*

*Gelukkig hè'k op tijd gelousterd,
-In het midde van 't land-
Mèr ze zalle mè nie hebbe,
'k Verzet m'n oppers nô de kant!*

(Thieu Sijbers in Achterum binne)

En mi' 'n raotelend mesien...

Ègge ouwer wordt kregde vanalles behalve haor en taand

'D'n aauwerdom kùmt me' gebreke' zeggen ze en dat is voor velen een reden om op te zien tegen het ouder worden. Die vrees is 'zò oud ès de weg nor de Peel'. Voor ons hoort het ouder worden en de dood gewoon bij de levensdraad die we voor dit boek wilden volgen. 'Ègge nie oud wilt worre moete oew èige jong verhange,' zegt de stoere, oudere Brabander en een aloude wijsheid uit onze omgeving is: 'oudjes moete ere en jong moete lere.'

Willem van 't Hof wijdde een gedicht aan:

'nen Ouwe mens

*Wie moet er niet naar mensen kijken
getekend deur den ouwerdom?*

*Ge komt wel nergens klaorder tegen
de beelden van vergankelijkheid
waarin de trekken zijn gelegen
van stilte en van eeuwigheid.*

*Op al de wegen van het leven
staan afgetekend wijd en zijd
veur alleman diep en terdege
de karresporen van den tijd.*

*Zijn hand kapt de posturen fel
maar kan de geesten ook polijsten.*

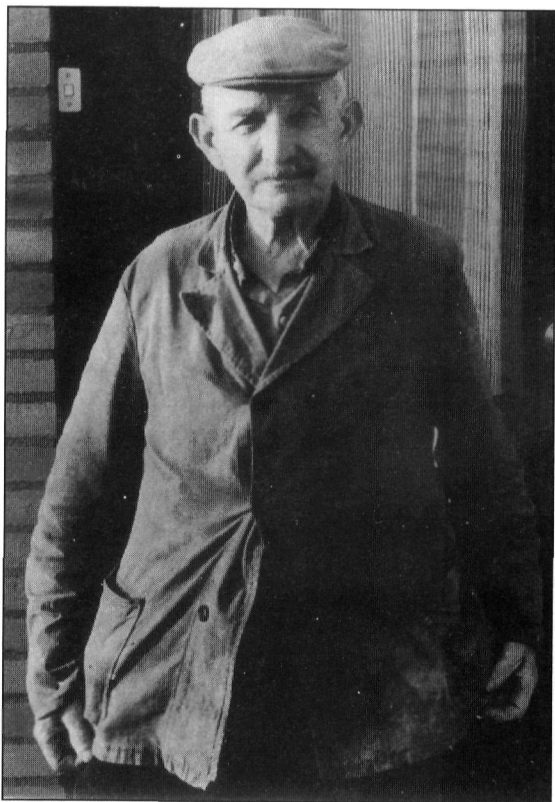
*'ne Mens wordt somtijds dan zo schoon
in hoger zin. Van heel zijn wezen
is zozezed haast af te lezen
de wijsheid mee 'nen ondertoon
van wat er goed is en geprezen.*

*Ouw mensen lijk mijn Brabant kent
worden bij hunnen dood geboren
tot jonkheid zonder end.*

*'nen Ouwe mens groeit stil naar God.
Hij rekt z'n ziel, hij kromt z'n lijf
bij al de wisselvalligheden
van 't leste ondermaons bedrijf
in vrede...*

*Ge moét wel naar de mensen kijken
mee kransen van den ouwerdom.*

(Uit Gepalmde rog)

D'n boer mi' pèt en kiel.

Wout en Tonnie van Venrooij bezingen het verouderingsproces in:

Ouwer worre

*Worde onderhand 's vijftig, dan veraandert 'r zoveul,
't gu' heel zuutjes, moete wete, ja, dè is gin flaowekul
want ge kregt dan van die kwaole, die ge vruger noit nie
ha't en die komme me' de jaore, en dè gu' ontzettend hard.*

Refrein:

*D'r wordt gezeed: 'verstand kùmt me' de jaore',
mar buite dè verstand kredde nog hil wè meer
en zuutjesòn gu' dè verstand ok nog verlorre,
mar oew kwaole komme dikwels keer op keer.*

*Es ge gèr de krant wilt leeze en ge houdt zoveul van sport
mar de letters worre klènder, want oew èrm zen te kort
zulde toch 's moete denke, bè d'n oogarts langs te gaon
en dan moete mar nie mauwe of diejen bril oe wel zal staon.*

*Vruger konde dagen ùitgaon, liete ok d'n drank nie staon,
laot nor bed en vruug 'r ùitgaon, ja, dè konde toen nog òn,
mar nouw gòdde nor 'n fisje, al moete 's merges nor't fabriek
drinkte unne goeien borrel, bende dage lang nog ziek.*

*Vruger me' oew kènder stoeie, dè ging toen toch noit nie fout,
ze zen nouw unne kop grotter en zegge: 'vòdder, gè wordt oud'
ès ge 'saoves vruug in bed krùpt, muug en mistal ok doodop
hàdde't vruger alted wèrm, nouw moet 'r 'n extra-deken op.*

*Wilde nog 's iets gòn lere en ge moet daorvur op les,
vur 'n hobby of oew wèrk, is oew geheuge nie zò best,
ja, dè zen zoo van die dinge, wor ge onderhand me' zit
mar 't is verdimme stèrk, dègge steeds meer van vruger wit.*

(Op de CD Méér dan de moeite wèrd!)

Ook Ad de Laat schreef over ouder worden al is hij toch niet bepaald 'uit 't jaor van d'n houterre gulde'. Het refrein van dat autobiografisch lied luidt als volgt:

*Al heb ik Abram nie gezien
Al ben ik lang nog nie zo wijd
Toch wor ik mooi me' bietjes
vort unnen aauwe vent
Dè's nie zò èrg meskien
Want zuutjesòn kùm 't zo wijd
dègge vort toewgift
dègge in de virteg bent.*

Gerard Ulijn zegt in Ont:

'Wè verslèt Piet toch," zin Antje. 'Hij lùpt vort in zonnen boksevòòw!'

Thieu Sijbers begint zijn gedicht Mijntje met:

*Ze zit er alleen en is wijdweg verslete,
Ze hawt zich nog flink en wil niks ervan wete,
Mèr't is nie zoveul mer mî Mijntjes
In d'r houske mî witte gurdijntjes...*

*Ze zit daor gelaote d'rren tijd af te wachte,
Ze maok't nie lang mer, is amper bè machte
De geraniums vur't raomke, mî hàànd die vort bève,
Bè tije 'n scheut of wè wàtter te gève...*

*Toch doe ze d'r èige, al val't nie mee;
Noit hulp hier van vrimde, dè wil ze nie nee,
Ze hî al wel langer d'r èige gedôn:
Ze hî ààlt al alleen in 't lève gestôn...*

Jòntje ùit Rosmòlle.

Ons Koffiekrènske gaat ook over ouwe vrouwkes:

Ze kommen alle weeke op de koffie bij Jaon de Fiets.

Die pròt alted druk, mar zi' d'r noit hòst iets.

Trùike Troel dè's wèl 'n èchte roddelrèbbel.

Die ister alt' druk doende me' d're spitse snèbbel.

Ammel nog heel hèl ter bakkus en mar slècht ter been.

Lang tonge vur de roddel en èiges dik ok heel lang teen.

Soms dan geuget mi' hullieje krans ok zòwè neres over.

Ja, dan is't mi' de gespreksstof mar ùitgesproke pover...

Bevubbild: 'Hoew geuget nouw?', vreugt 'r iemes Bèrta Bòn.

'Och ja, wè za'k zegge, zoo zuutjes hene, zoomar stillekes òn,

Nie veul wèrd ok,... èzzik 'smèires in m'ne spiegel kijk,

Dan denk' dik: "t Wordt wir uurre vurdè'k op m'n èige lijk!"

Toch zijn er ook kranige vrouwen onder zoals het negentigjarige besje dat beweerde: 'è'k mar nie te veul doe, dan kan ik nog bekant alles!'

Ook schiet ons hierbij de uitlating te binnen van ons oude buurvrouw Bet die haar zieke man op ging zoeken en in de wachtwinkel van het hospitaal vroeg: 'Hedde gullie niks vur onze Jan, want onze Jan mag niks hebbe!'

Apropos ziek:

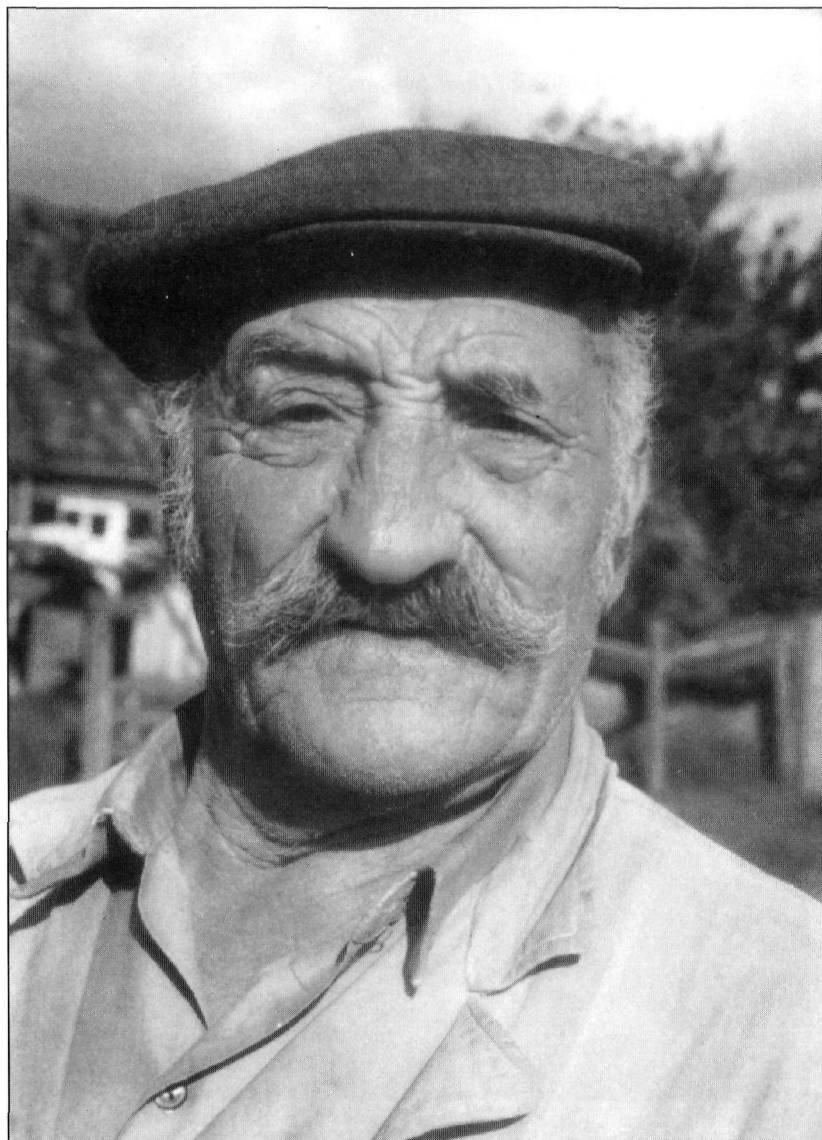
'Oo, zedde ziek', zin ikke.

'Jaa, dè ze'k', zinnie.

'Gos jaa, dè zie'k', zin ikke.

'Mar zò ziek', zinnie,

'ès gé't ziet, zé'k nie, verdikke!'

È'k niks doe, kan'k alles!

Gerard Ulijn (Oss) vertelt in Ont:

Toen Pòlskes vrouw stierf, zin de pustoewr, dè tie ut bèèst un dúbbel graft kòs vatte. En tege iederiejn zin Pòlske: 'Door kom ik te leeje, èk ut mag belèève!'

Frans Hoppenbrouwers begint een gedicht voor zijn gestorven grootmoeder als volgt:

*Ons opoe is gestúrreve
ze was hâost honderd jaor.
Ze ging rêcht nor den himmel toe,
d'r was ze allang vur klaor...*

Jodocus uit Moergestel schreef een stemmig gedicht op de ouderdom:

Opa

*Hij zaat in zun eige gekeerd himmaol te buiteste binne
opa te zèn; zinde wè dan ging ut gelèk langs um hinne.*

*Un fles -docht ik dik, ak um zaag- toe den bojem toe uitgedronke,
heej nog alleen mar un ziel en den droes die omleeg is gezonke.*

*Gaondeweg wier ut vlèmke al klèner; ge zaagt ut gebeure;
ge hield oewen aojem hòst in om ut wonder nie te versteure.*

*Hauwdoe... Hij gaaf me gin haand; mar ik naam wèttie nie mir wò geve;
Ik vuulde de klopp van zun hart aon den binnekaant van zun leve.*

(Uit Toemet-hooi.)

Dezelfde schrijver is de maker van het gedichtje:

Verlaten kerkhof

*Ik hè hier al dikkels mèn plekske bepaald,
mar un aander gong aaltij veur;
De dood is doodeerlek: hij klopt onbetaold
aon 'n schoon en 'n lilleke deur...*

En daarmee zijn we aan de afrondende levensfase aanbeland: op weg naar de dood.
Wat zijn er in ons dialect veel uitdrukkingen in dit verband:

'Me' de neus umhog ligge; de kaol dichtgenephe hebbe; de lesten ojjem ütgeblaoze hebbe;
d'n hoek um zen; me' 'n tuintje op oewen buik ligge; me' s'rakke billekes ligge; 't hemd zon-
der tesse drage; nor de pierre zen; z'ne leste stront geschetten hebbe, kasjewijle zen; achter
de bukeheg ligge, d'n houtere of planke jas òngekrege hebbe, ' enz.

Van iemand die op zijn laatste benen loopt, zegt men: 'die hòlt de neij èrpel nie of die is de
pijp üt vur de neij flodderbònne' of 'die rùkt al nor de schup' of 'die li' me' de kars in de
haand op de dood te waachte'.

Wijlen Cees Robben schreef het volgende moraliserende gedicht over de dood:

*Ze krabben mèn nie bloot.. zeej Drik..
Ik zit goed in de schèève...
Ik heb gepot.. en munne buut
Verdiend meej enkelt wèève...
Mar 't moet gezeej.. En des de sjoos..
Ik kos me wet ontzegge..
En dörrum zoo van lieverleej
Wè schrabbbers over legge....
Ik aat dreug brood...want des gezond..
En vulde steeds m'n krökske
Meej waoter uit de pomp..en dronk*

*det kloekte in m'n böske...
Naa tel ik s'aoves fèèn m'n geld
wel vèèf zis zeuve keere
En laot de daolders stuk vur stuk
wir vur m'n oog passeere..*

*En swels dè Drikske dè zoo zeej
Heel zachtjes vur z'n èège..
Kwaamp Heintje Pik de kaomer in..
En Drik begos te hèège...
D'n Hein die maaide meej z'n zeis,,
Ik hoef niks meer te zegge..
Mar hil de buurt die stond grif klaor
Om Drikske af-te-legge....
'T is zunde..zin ze..zoo ineens...
Wè hebbe zum te pakke....
En Drikske kreeg unne schoone jas..
Mar eene.. zonder zakke....*

(Uit Een tien voor Robben)

Men hoort wel eens de spottende bagatellisering 'doodgaon is niks mar ge wordt 'r zò stijf af.'

In Brabant worden ook over de dood veel grappen gemaakt. De dood is deel van het leven.

Grarus de Bok moest voor de zoveelste keer bediend worden. De buurt had daar eigenlijk voort schoon genoeg van. Al die heissa met dat bidden, waken en aanzeggen...

Afijn, het was niet anders. In huize De Bok stonden de kaarsen weer te branden naast het veelbezochte ziekbed en er werd weer eindeloos gebeden. De buurman die weer uit bed geroepen was, kon niet enthousiast reageren. Hij had weinig haast en toen hij eindelijk binnenkwam, de kaarsen zag en de pastoor hoorde, mopperde hij tegen een andere gebuur: 'Haalt hier de stallamp mar, ge kunt immers de kaarse nie aangesleept krijge...'

De leste kenterij op de hei in R.

Op d'n Haorzik (Den Dungen) wordt opa bediend. 'Wilde wèl vurzichtig doen,' zegt de vrouw des huizes tegen de pastoor die het sacrament der stervenden komt toedienen. 'Want achter op 't voeteneind zit 'n hen te bruje.' De geestelijke is beduusd en knikt. Hij wil de ceremonie in gang zetten en ziet een paar zwarte voeten onder de dekens uitsteken. 'Doet u maar vast zijn sokken uit, dan zal ik zijn voeten zalven met heilige olie.' Het vrouwtje antwoordt kribbig: 'Hij hee gaar gin sokken òn!'

Een pastoor komt met Ons Heer bij een ernstig zieke boer. Als hij de ouwe opkamer opgaat waar de patient ligt, stoot hij zijn hoofd aan de lage deurstyl dat hij sterren ziet. Na de gebruikelijke troostrijke woorden voor de zieke gaat de priester weg en weer stoot hij zijn hoofd dat het davert. Dan valt hij uit zijn rol en zegt kregelig: 'Wa zulde hier dalijk toch 'n verveel hebbe me' da lijk...'

In Den Dungen woonden 'de maagjes' Van Alebeek. Het betrof een broer en twee zusters die altijd 'jong gebleve' waren. Van deze ongehuwde zusters Sientje en Bet, werd laatstgenoemde op hoge leeftijd dement. Toen Jan, de broer, als eerste kwam te overlijden, ging de begrafenisstoet naar de kerk en Bet vroeg haar zus in een 'helder' ogenblik: 'Waar is onze Jan toch?' Sientje antwoordde kortaf: 'Hou mar stil, onze Jan gò' vurrop!'

't Volgende gegeven stamt uit een van de kostelijke voordrachten van Nol van Roessel: Tinus Toten lig mar slècht. Hij moet ten volle bediend worre. De kèinder komme en de klèinkèinder ok al en dan stòn daor al die jong um z'n bed hene. Een van de oudste zi' dan: 'Vadder, ès dalek de pastoor kùmt, zòdde dan nie wille biechte van dè laand, vadder..., want daor bende toch eigelek nie hillemlò irlek òngekomme, wor vadder?'

't Is efkes stil en dan zucht d'n auwen Tinus: 'Ziede gullie mar dè ge haauwte wè ge he't, ik zal lije wè'k kan!'

(Gepubliceerd in Geestig geloof.)

Thieu Sijbers' voordrachten zijn bekend om de schijnbare tegenstrijdigheden zoals in zijn conferentie 'Gaondeweg ... dichterbij'. Soms hebben zijn vondsten betrekking op gezondheid en ouderdom: 'Janus is ok nie veul mer: hij kan nie goewd mer uit de voewt me' z'n haand. Ègger dichtbij komt, dan ziede pas hoew wijd ie 'weg is.'

Twee aauw krùiers hebbe d'ren aauwe kaartvriend nor 't kerkhof gebrocht. Ès de familie afscheid he' genomme en alleman nor de koffietoffel is, gòn de twee mènnekes ok de kerkhof af. 'Ès ie ons daarbove nouw mar nie gò' verraoje', zi' Driek. Janus knikt.

Dan vreugt Driek: 'En Janus, hoew oud zedde gij nouw krèk?' 'Ik zedder tweeënnegentig en wè is aowen aauwer?' 'Ik wor irdaags vierennegentig, ès God belieft.' Dan zi' Janus: 'Is 't dan eigelek nog wèl de moeite dèwwe nor huis gòn?'

Huub Gòsses vertelde oit dè hij zò'n gezellig 'begraffenisfist' van de Weverkes ha' meege-makt dèsse 'saoves um 11 uurre d'r nog allemòl ware en dèsse nogal wè dronke op hullie gestürve tante Hanneke, die dè èiges ok zoo beschèije hà'. Ouwer minse spreekte nog van 'n begraffenisfist en ès 't gin 'schaojlek' lijk is, wor 't dik 'n heel gezellige bijeenkomst, worbij ok gedronke wordt. Dè wordt 'r in dezen ted van krimmasie nie beeter op...

Misschien dat Cees Robben daarom ooit verzuchtte (bij een van zijn onvergetelijke Tilburgse prenten):

'Wè's de wereld toch veraanderd wor..., op 'n begraffenis wordt nie eens mer gelaache!'

De oude boer ligt op zijn sterfbed. Zijn vrouw zegt hem dat hij het toch zeker moet laten weten wanneer hij behoefte gevoelt nog iets goed te maken. Moeizaam laat de zieke zich in de kussens zakken. Even later geeft hij te kennen dat hij iets wil opbiechten. 'Ik heb oe nogal 's me' de meid bedroge,' komt er vol schaamte over zijn lippen. 'Da's bekend..., waarom denkte gij da'k anders dieje paration in oew soep gedaon hà?'' antwoordt zij kortaf.

Pater Piet Heerkens dichtte als 'Opschrift vur 'ne grafsteen':

*Hier lee Van de Saande
as stof en as as
zooas ie van naam
en van weze was...*

In de omgeving van de Dungense Flaas op een schone boerderij, nog niet 'verbellemond of niks', wonen sinds enkele jaren een paar goed bedoelende nieuwkomers. In deze buurtschap

houdt men oude gewoontes en gebruiken nog in ere en zo wil het lot dat de nieuwe mevrouw geconfronteerd wordt met de buurplicht van het aanzeggen, omdat een buurtgenoot overleden is. De "andersdenkende" mevrouw neemt zich voor zich zo goed mogelijk van haar taak te kwijten. Zij gaat in de buurt vertellen dat zij het "rozenkranshoedje" aan komt zeggen.

Drie 'jong gebleven' broers, Hannus, Dorus en Driek wonen samen op de ouderlijke boerderij en leiden een eenvoudig landbouwersbestaan. Althans dat geldt voor Driek en Dorus. Hannus bezoekt veel de kroeg en laat zijn broers maar dorsen. Het toeval wil dat Hannus ernstig ziek wordt. Op zijn sterfbed beveelt hij zijn hardwerkende broers er na de koffietafel van zijn begrafenis maar eens een paar stevige borrels op te vatten. Hannus overlijdt spoedig en wordt begraven en de koffietafel volgt. De familie is voltallig uitgenodigd en het wordt erg gezellig. Na het wittebrood met kaas, wordt volgens de wens van de dode de borrel geserveerd. Als Driek en Dorus enkele glaasjes "snevel" genuttigd hebben, maken ze aanstalten om huiswaarts te keren. Het is ondertussen al ver in de middag. Het vee wacht en ze hebben hun gebruikelijke middagdutje ook al gemist. Een familielid wijst hen erop dat het toch niet geheel volgens wens van wijlen Hannus is. Daarop zegt Driek: 'Onzen Hannus he' goed lulle, mar die kan mèrge blijve ligge!'

Frans Hoppenbrouwers publiceerde November in "n snee irluk bróód út de kempe':

*D'r is 'nen boer gestúrreve,
zómèr midden op 't vèld.
Hij wou wa grúún gâon plukke
mèr z'n hart wáár útgeteld.*

*Moet 'm nou daor zien ligge,
'nnen bóm nog van ne vent.
D'n dóód, die schrèft z'n éige wet
en niemes die ze kent.*

*Niemes hî g't zien gebeure,
nog niemes die 't wit
Alléén 'n gróte zwarte kreij
die op ne weijpaol zit.*

*Ze zit daor mèt te krááse
asof ze zegge wil:
âon alle lève kumt 'n eind,
ins worre we allemaol stil.*

Wim Van Boxtel bekent in Ons geboore:

*In vrije teed
hek rond gekuierd
Aaltij geluisterd
nor de wend z'n lied.
Ok stil gestaon
én ondervonden
wè oft beteekent:
rouw verdriet.*

(Uit Brabantse bonte kermis)

Ger Coppens (Boerdonk) loopt op haar LP en CD 'Van binnenuit' ver vooruit op de feiten: zij bezingt haar eigen 'koffietaofel'.

*Wanneer ik doodgao wil ik urst 'n koffietaofel
mi krinteböllekes en roggebrood mi worst.
En wie nie wil hoeft er geen koffie bij te drinken
want jonge klare helpt ôk heel goed vur den dorst.
En mocht 't toeval zich soms vurdoen in de winter
vur de liefhebbers 'n lekker bördje soep.
Maar ge moet dan nie verschieten als ik opstao
en in de volle zaol de laotste keer nog roep:*

*Wie hit er allemaol van min gehauwe,
waar iedereen hier naw zo gek mi min?*

*Ik zie wel alleman vingt zinnen zwengel
dus ik kan naw mi plezier den hemel in...*

Er bestaat een 'testamentair' gedichtje van Ivo van Dinther (Geffen):

Vaoder

*Zin ons vaoder bè 't dèle
onder mekare,
mar 'n paor stukskes heigronde
ha-t-ie te vergeve,
'dè's dan veur ullie,
meer en beter hè'k nie,
mar 't hee m'n zweet gekend-
Um zon en zege
moete zelf mar vraoge'-
Alle daag
staon we nog te dorse
op de deel-*

(Uit Mee de deur in den herd)

Rien van der Sterren (uit Rosmalen) dichtte in 'n kerkhof de regels:

*... 'n èzeren hek, 'nne pad mi wè grind
wor 't een leven ophouwt en 't ander begint...*

(Uit Voeten op de stoof.)

Van dezelfde auteur is:

*God, God, wè gòt den tèt toch vlug.
En verandert iets toch gauw.
Dè wè geweest is kùmt nie terug
Den tèt wor ik van houw...
(...)*

*Een goed al goed wordt 'r verteld
van ied're nèjen dooje.
't Is dan wel zo mi'm gesteld
Hij gò onder de zooie..!*

(Uit Umkèke.)

Drie

*Drie dingen beswaren mien gemoet,
Ten eerste dat ik sterven moet;
Het ander beswaret my nog veel meer,
Omdat ik niet en weet, wannær;
Maer 't derde beswaert my bovenal:
Ick en weet niet waer ik varen sal.*

(Adriaen Poirters)

Op de kees komme

Èster vruger iemes begrave wier en d'r nò de begraffenis de koffietoffel waar, dan wier d'r witte mik me' goei botter en kees geëete. Mar 't gebeurde wèl 's oit dètter wèl mik en botter waar, mar ginne kees. Dan zinne ze: "Hij hà' ginne kees in."

(Antoniet van de Wijdeven, Wijbosch.)

Graf.

Wor zodde gellie 't liefst neven begravven willen zin? zee Sjors in de kaffee. Ikke neven Koningeen Wilhelmina, zee Tinuske de Metser. Wurrum dan? zeen hullie. Naw, dor kumt lichelijk alle daag wel bezoek, en die zullen dan hendig ok wel 's nor meen graf zien, zi Tinuske. Mar ikke wil toch mar 't liefste neven Willeke van Ammelrooie, zi Helmuske. Ze moessen gelijk laachen. Of Helmuske dan nie wist da dette Willeke nog lange nie doud waar? vraagden zellie.

Krek dor-um, greengsde Helmuske.

Uit de narkoozie

*En zuster, knap ik al wa op?
Zuster? Zegt mar gerust Petrus...*

Condoleren

*Wor is Janus an gesturven?
Kaaw gevat.
O, gelukkig niks ergs.*

(Uit Zestig, Willem Iven, Bakel-Herpen.)

Me' de wend mee

*Es ikke dalijk ùit de wirreld ben
wi'k ok mar liever nie begrave zen
Nee, kr'meert me mar èkkem strakke smeer,
want me' wend en wè geluk zekker dan al eer
wir thuis ès zèllie die bè men
op de koffietoffel zen!*

(Uit Boerrejonges krintemik.)

Boompraot

*Twee beum op de kerkhof
stòn lang wè te buurte
'tis wè kèltig en grof
't weer zit vol guurte*

*Ze flüistere um burte
knikke dèsse't verstaon
takke schüive en spurte
me' de wend begaon*

*Ze hebben 't over de dooi
begraven en 't kremere
vijne die stoete wèl mooi
kunne ze nog 's op tere...*

(Naar B. v. Meurs.)

Bidprèntje

*Ègge òn 't buukske van oew leeven
al wègge kunt vort he't gegeeve,
kredde teleste nog 'n gaauwe rèndje
dè schòn gedrukt stò' op oew prèntje.*

*Ge wordt d'n himmel in gepreze,
ge hegget alzeleewe al beweze:
oo, ge waart toch zònne goeie,
d'r zulle grif nog traone vloeie.*

*Mar sommigte zulle zachjes zegge:
lòt 'm aachter de heg weglegge,
schònne praot die vult gin gètjes,
begrave en opgerùimd stò' nètjes!*

Brabantsen broellie mi' goeien aard.

'Val dood Driek, leefde gij ok nog!'

Ja, 'ze kunne beter over oe praote, dan over oe luije!"

Alles overziend, blikken we toch nog even terug via een nostalgisch liedje van Lya de Haas:

Tevreje

*Vruger wonde d'r hier veul 'n èind in de grond
Veul goei boerrevelk en ammel kèijgezond
De huishaauwes ware toen nog overal groot
't eete dè kostte veul èipel en brood
Mar de minse ware mistal toch goed tevreje
't Waar d'r gezellig, dè waar 'n goei reje*

*Vruger toen ze hier nog tebak dinne teule
zaagde de klèin d'r me' reepe dik speule
Ze spulde me' bikkels ofzetten oew prut
d'r waar nog gin lego vur al dè klèin grut
Mar och de jong ware dik toch heel goed tevreje
't Waar d'r gezellig, dè waar 'n goei reje*

*Autookes, playmobiel, kompjoeterspel
Tilleviziej, illektriek we he'n 't 'r wèl
Mar vruger toen kwaamde noit wijer ès Den Bosch
nouw kùmt ieder snotjong in Torremolinos
En dan zen die lùì ok nog dik nie tevreje
Ze misse gezelligheid en dè is de reje*

*Daorum beste minse, haauw goed in de gater
Gezelligheid kùmt alted 'n ieder ten bate
Al gòdde vergaderen in 'n dūrpscafé
nimt ok wè gezelligen buurt me' oew mee
En dan blijve wij minsen ok ammòl tevreje
want dan blijf 't gezellig en dè's 'n goei reje.*

(Van de CD 'n Lutske me' Lya's.)

D'n boerestand is de ruggestrag van 't land

Omdat de Brabantse dialekten vaak afgedaan worden met de eretitel 'boeretaol' vonden wij dat een afrondend stukje over het woordje boer in ons dialekt, hier niet mag ontbreken. "et Brabants is mar 'n boeretaol', gebruikt Piet Heerkens als eerste regel voor zijn bundel Den örgel en vervolgens schrijft hij vijftig bladzijden vol in die 'werme moedertaol'. De boer is een onvermijdelijke bron in dialektverband; waarschijnlijk is het boerengegeven de belangrijkste achtergrond voor bloemrijk regionaal taalgebruik. Talloze beelden zijn ontleend aan de keuterboer en zijn erf. D'n boerestand is de ruggestrag van 't land. Het is zeker dat de boer een van de belangrijkste figuren is in verband met het volkskarakter van een streek. Hij heeft vaak de oude gebruiken het best en langst bewaard.

Bij Van Dale (Groot woordenboek der Nederlandse taal, elfde herziene druk, 1984) vinden we een tiental zegswijzen, waarvan er enkele het predikaat gewestelijk meekrijgen. Bij Mandos (De Brabantse Spreekwoorden) zien we een achttal pagina's, hetgeen gelijk staat met een dikke honderd variaties in gezegden met de landman in de hoofdrol. De uitspraak van het woord boer in de Brabantse dialekten is vrij identiek aan de gangbare verwoording in het Nederlands.

Een bekende spreuk in Brabant is: "nen boer en 'n zog he'n noit genug'. Soms aangevuld met en "nen heer en 'nen beer willen alted nög meer'. Een ander gangbaar gezegde is: 'wè 'nen boer nie kent dè frit ie nie'.

Bij Elemans (Land van Ravenstein) vinden we "nen boer is genne piepper' (vergelijkbaar met 'ne mins is ginnen èipel) en "t zakt zi d'n boer èn 't bést dè wint'. Hij noemt het laatste een gezegde dat geen speciale betekenis heeft en veel voor de grap gebezigd wordt. Hij maakt ook melding van 'diejjen boer li nééve de kèrk' (de boer ligt met zijn grond naast grond van de kerk) en 'spulle mi schroeve den boer bedroeve' (zijn gereedschap moet eenvoudig zijn).

De Bont (Kempenland) geeft: 'da' stee geenen boer in ze venster' (dat staat niemand in de weg) en 'enen boer bendt nāt zeu lang a's-ie zeel hee', wat letterlijk opgenomen dient te worden (een boer bindt net zolang als hij touw heeft.) Thieu Sijbers vermeldt zes spreekwoorden gebaseerd op de Brabantse landbouwer (Over bij wijze van spréke gesproken I). De helft daarvan is hierboven al vermeld. 'Ès 'nen boer wijn drinkt en 'ne pestoor mölk, dan zijn ze bèëj ziek' en 'ès 'nen boer kiep eet, dan is den boer ziek of de kiep' zijn daarvan ver-

der de fraaiste, denken wij. Johan Biemans vermeldt in Over bij wijze van spréke gesproken III: 'de knapsten boer pist nog wel 's op z'n blök' (klompe). Willem Iven en Miep Mandos maken in hun bundel Bij wijze van spreken gewag van zes 'boerenspreekwoorden' waarvan wij "nen boer blie' 'nen boer, ok as ie nie mir boert' en 'van burger nor boer des 'nen toer, mar van boer nor burger da gi as 'nen urgel' als mooiste uitzochten. (Miep Mandos, vooral puttend uit de gegevens van haar man, tekent aan dat het laatst gegeven spreekwoord slechts één keer in al haar Brabantse bronnen voorkomt) Sjef Verhoeven leerde ons de Tilburgse zegswijze: 'den bonten boer rije' (er lustig op los leven) en van Michel de Koning, weten we dat 'nen boer blef nen boer en draaidum om dan ist nog nen boer' een Gastelse uitdrukking is.

Behalve de reeds genoemde spreuken en uitdrukkingen kennen we de volgende uit onze eigen (Meierijse) omgeving: 'ès ge van 'nen boer rijk wordt, dan worde 't irlijk' (de boer is immers veel slimmer dan je denkt); 'daor valt 'nen boer toch kaol bij verlorre' (dat gaat gewone boerenmensen toch veel te hoog).

'De lompe boerre teule de grötste èipel' geeft aan dat het geluk met de dommen is. Natuurlijk zijn 'd'n boer opgaon, löt de boerre mar dorse en laachen ès 'nen boer die tandpijn he" overal wel bekend.

Er zijn heel wat zegsels of zei-spreuken die de landman in de mond worden gelegd. Enkele veelgebruikte uit onze omgeving zijn: "t kan mar gebeur zen, zin d'n boer en ie veegde z'n gat af vur ie gedaon hà'; wè ge hier wint òn oew ziel verspulde òn oew boks, zin d'n boer en ie blief in d'n biechtstoel òn 'ne spijker hange; daor he'k verstand af, zin d'n boer en ie viel in d'n beerput; 'n geluk bij 'n ongeluk, zin boer Tob, m'n koew is k'pot mar m'n hoi is krèk op; ge moet me' de vuruutgang meegaon, zin d'n boer en ie viel op z'n gat; ieder z'ne meug, zin d'n boer en ie fraat pèirdevijge; ik wil 's weten of de f'milie al slöpt, zin d'n boer en ie kiek in de vèrkeskoi; wè'k òn korre verlies win ik òn spèk, zin d'n boer en ie liet z'n vèrke los in de rog; dè sprikt, zin boer Hannus en ie ston vur 'ne grammefoon; ik stò' d'r vur in, zin d'n boer en ie skupte z'n klompen ùit; dè velt mee, zin d'n boer en ie viel me' de vrouw ùit de bedstee; ge zult meer stront over d'n dürpel dragen ès èijer, zin d'n boer tege d'n düivemèlker; ik goi 't in de groep, zin d'n boer en ie scheet op stal; wor broeke spreeke moete rokke zwijge, zin d'n boer en ie liejt 'r een krake; 't oog moet ok wè, zin d'n boer en ie sloeg z'n wijf 'n blaow lùik'.

Het verkleinwoord boerke komt aan het woord in: 'denken is vur de pèird, zin 't boerke, die

hebbe grötterder hèreses' en 'brannittels is züiver goed, zin't boerke, daor veegt gin man z'n gat me' af!' en in 't is hèlder gestaard, zin 't boerke en ie ston buit te pisse'. Het meervoud wordt met verkorte klinker uitgesproken als boerre: 'ons boerre paast alles, wèllie zen van aachtere rond'. De betekenis zou zijn: wij boeren moeten alles maar slikken.

Het werkwoord boere zit in de volgende zegswijze: 'ge ziet de boerre over de start afboere', hetgeen inhoudt dat het slecht gaat met de boerenstand.

Een landbouwer uit Loosbroek schreef nog niet zo lang geleden aan de zuivelfabriek: '..en hierbij laat ik u weten als dat ik opgehouden met boeren..!'

De boer mag een zeker gevoel voor humor niet ontzegd worden. Naar ons idee wordt de Brabantse (keuter-)boer nergens beter bezongen als op de langspeelplaat van Ad de Laat, getiteld Brabant ge veraandert en de CD Binnendur. In het liedje De romkan klinkt het :

*D'm boer die werkt, d'm boer die sjouwt, d'm boer die lupt te zweete,
want ok 'nem boer moet op z'nen tijd gewoon 'n bietje eete..
't èind van 't liedje waar en is toch altijd nog krèk inder:
de Rabobank 'm bietje meer en d'm boer 'm bietje minder.*

'ne Goeien boer he''n dikke vrouw, 'n mager pèrd en 'ne zoon op 't simmenarie' geeft aan dat het goed van eten en drinken is bij een boer waar hard gewerkt wordt en de religie niet vergeten is.

De zegswijze '(o) boer word mens' schijnt ontstaan te zijn uit een humoristische invulling van OBWM, de Onderlinge Brand Waarborg Maatschappij Pro Patria, een verzekering waarbij tal van boeren aangesloten waren en waarvan veel raclamebordjes op boerderijen te zien waren. (Aldus Mandos in De Brabantse Spreekwoorden)

Gerard Ulijn uit Oss heeft het boerenverdriet in een modern, maar triest sprookje gegoten:

Den boewr

Dur waar is unnen boewr èn diejen boewr die haj genog vant boewre.

Hij zin: "'kgò werke int febriek, 'ksal is zürge dè tur dübbeltjes tusse de sènte komme!'"
's Mòntags duu tie mi' sun koej èn vâarkes nò de slachterèej want door brochte ze opbezaart ut meste op.

Zun hoj èn láánd verkōocht ie òn zonnen buurman (die tie nojt hà meujge lèèje) èn un enkelt jôôr lötter wonde nie in de rèej, èn waar ut sprookje ouwt!

(Uit Dur waar is, Sprookjes in het Maaslands dialect)

Wij sluiten af met de zei-spreuk: Ik skèij 'r af, zin Bèrt d'n Boer, ik gò' werke...

Onzen opa hà 'n gedoentje...

Colophon

Dit boek verscheen eerder als speciaal-uitgave van de Cehave.
Voor deze publicatie werd het aangepast en uitgebreid.

Copyright: Cor Swanenberg
en de geciteerde auteurs.

Omslag en pentekeningen: Nelleke de Laat.

De foto's op de volgende pagina's zijn van:

W. Boselie: 138.

Bert van Boxtel: 42.

W. Canters: 82, 118, 131.

Harrie Coppens: 100.

P. Danen: 90, 93.

Tina van der Heijden: 70, 72.

P. van Hoek: 94.

Ad de Laat: 15, 22, 61, 76, 92.

P.M. de Laat: 11, 19, 24.

Harry van Liempd: 6, 126, 130.

Cor Swanenberg: 8, 9, 13, 27, 29, 32, 36, 40, 44, 46, 58, 80, 84, 87, 89, 97, 99, 104, 113,
116, 120, 121, 142, 151, 156.

Jan Wijns: 133, 136.

Goeien aard

Goeien Aard is een boek over het boerenleven in Noord-Brabant. Dit werk biedt veel afwisseling; er staan tal van serieuze en vrolijk-humoristische gegevens in. Er is getracht dialect, "algemeen Brabants" en Nederlands zoveel mogelijk af te wisselen.

De opbouw verloopt volgens de levenslijn van de wieg tot het graf. De auteur heeft daarbij gebruik gemaakt van eigen werk maar ook van citaten van collega-schrijvers en liedjeszangers uit de Brabantse provincie. Cor Swanenberg zegt hierbij uitdrukkelijk dank aan alle geciteerde auteurs.

In willekeurige volgorde zijn dat: Cornelis Verhoeven, Thieu Sijbers, Wim van Boxtel, Ad de Laat, Nol van Roessel, Roger van Laere, Ivo van Dinther, Gerard Ulijn, Johan Biemans, Lodewijk van Woensel, Arie van Roozendaal, Giel van Gastel, Drik de Bruijn, Martien Goossens, Willem Iven, Frans Hoppenbrouwers, Huub van Eijnthoven, Ger Coppens, Peter Haans, Gerard van Maasakkers, Lya de Haas, Jan Naaijken, Wout van Venrooij, Jan Steenbergen, Peter Aarts, Jodocus, Rien van der Sterren en Henri de Booi. Ook zijn de overleden auteurs Cees Dekkers, Willem van 't Hof, Piet Heerkens, Bernard van Dam, Willem Brands, Has van Rukven H.A. Sterneberg en Cees Robben niet vergeten.

Zonder de gedichten, de liedjes en het proza van deze mensen was dit boek nooit geworden wat het is: een monumentje voor de Brabantse boer.